ЛіМ

ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

10 САКАВІКА 1995 г. № 10 (3782) Кошт 200 руб.

СТАРАЯ КАЗКА НА НОВЫ ЛАД

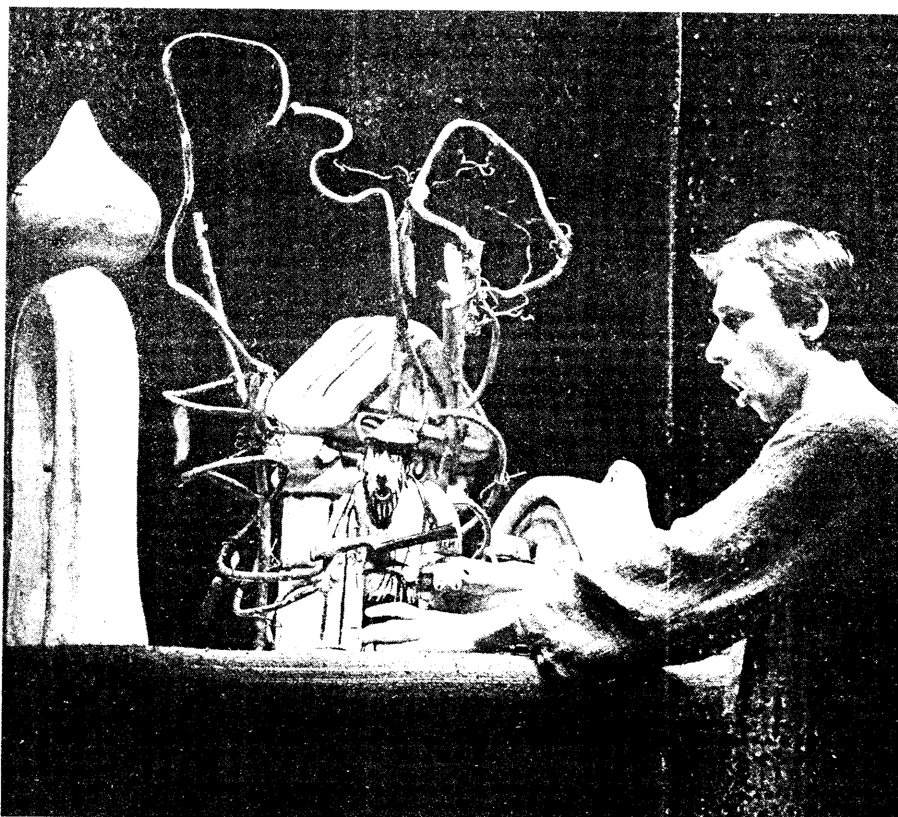
Люстэрка сучаснае палітыкі — старая казка. Распавядае, што здараецца, калі на адных дзеда з бабаю прыпадае цалюткая ўладарна-кіраўнічая вертыкаль... А калі ўсур'ёз, дык у спектаклі Дзяржаўнага тэатра лялек Беларусі "Дзед і жораў" ці не з кожным паказам выяўляюцца найсучасныя асацыяцыі ды паралелі. Відавочна, што магчымасці паставіць адметны націск не прамінаюць акцёры Валянціна Белаш і Аляксандр Казакоў...

Рэжысёр Аляксей Ляляўскі больш за дзесяць гадоў таму заахвочваў паразумецца на мінскай сцэне дзеда з жоравам. Сёння, падобна, даць рады з ягоным мастакоўскім правам на творчасць можа толькі казачны жораў. Рэальная палітыка аніяк не спрыяе. Але менавіта "Дзед і жораў" ужо ўразілі ладную частку еўразійскага кантыненту, цвёрда даводзячы сваю слушную справу да пераможнага фіналу. Яшчэ б пераканаць суайчыннікаў...

Матэрыял, прысвечаны праблемам лялечнікаў, чытайце ў бліжэйшых нумарах "ЛіМа"

Фота Віктара АМІНАВА

ЛіМ КОЛА ДЗЁН

У мінулыя гады абвяшчэнне аб хуткім павышэнні цэн на нешта лічылася ледзь не дзяржаўнай здрадай. Урад трымаў у таямніцы сваё рашэнне да той хвіліны, калі зачынялася самая апошняя крама, і толькі тады абвяшчаў народу, што з заўтрашняга дня жыць стане яшчэ "весялей"... Зусім іншая справа — сёння. Апошнім часам пачала заўважацца іншая тэндэнцыя. За некалькі дзён да мажлівага павышэння цэн, скажам, на гарэлку, усе цэнтральныя газеты дружна паведамляюць пра задуму ўлад. Як гэта разумець? Ну, вядома ж, ніякая гэта не правакацыя з боку журналістаў і не проста так "развязваюцца" языкі ў дзяржаўных чыноўнікаў. Справа ў тым, што датэрміновае выдаванне некаторых сваіх "таямніц" становіцца выгадным дзяржаве. І будзе выгадным, пакуль мы, людзі з савецкім мінулым, будзем на яго "купляцца"...

ВІЗІТ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Беларусі А.Лукашэнка зрабіў двухдзённы візіт у сталіцу Бельгіі Брусель. У ходзе візіту падпісаны шэраг важных дакументаў, у тым ліку Пагадненне аб партнёрстве і супрацоўніцтве паміж Еўрапейскім Супольніцтвам і Беларуссю і некалькі двухбаковых дагавораў з Каралеўствам Бельгія. Падводзячы вынікі візіту, А.Лукашэнка сказаў, што ён паказаў магчымасць супрацоўнічаць "в интересах не только наших партнеров, но и наших государств и наших народов". Што ж, для нас даўно не дзіва тое, што інтарэсы "партнёраў" наш прэзідэнт ставіць вышэй за інтарэсы сваёй дзяржавы і свайго народа.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Народы і нацыі, у тым ліку і беларуская, выхаваныя за гады ў духоўнай Бастыліі і раптам выпушчаныя на волю, аказаліся няздольнымі існаваць вольна, будаваць жыццё на ўласны розум. Дэфіцыт энерганосьбітаў, вядома, важная справа, але, можа, яшчэ важнейшая — недахоп нацыянальнай волі, якая, дэфармаваўшыся ў таталітарнай сістэме, набыла выразны характар сервільнасці, духоўнага канфармізму. Нізкі ўзровень палітычнай свядомасці робіць лёгкім і простым уладаранне посткамуністычнай наменклатуры, што звыкла кіруе праз свае органы ўлады, кручкатворныя, антынародныя законы.

Задураны бальшавіцкай прапагандай народ яўна не ў стане зарыентавацца ў элементарнай сутнасці палітычных партый, своечасова ўбачыць сярод іх тыя, што створаны спецслужбамі ў інтарэсах суседняй дзяржавы ці для расколу ўласнага нацыянальна-дэмакратычнага руху. Тым болей што ўсе яны надзелены прывабнымі праграмамі, маюць сучасныя найменні і даволі спрытна жангліруюць папулярным мячыкам "правоў чалавека". Наш электарат толькі цяпер пачынае разумець, што краіне ў якасці прэзідэнта патрэбны нацыянальны патрыёт, чалавек глыбока маральны. Іншы немінуча завядзе нацыю ў прорву".

(З артыкула Васіля Быкава "Горкі смак перамогі", "Народная газета", 7 сакавіка г.г.)

ПАЛЯРЫЗАЦЫЯ ТЫДНЯ

5 сакавіка пачаўся адзін з рашаючых этапаў перадвыбарчай кампаніі — вылучэнне кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета. З гэтай нагоды кіраўнікі Партыі БНФ распаўсюдзілі заяву, у якой, у прыватнасці, гаворыцца: "Улады і прарасійскія сілы зробяць усё магчымае, каб дэзінфармаваць і дэзарыентаваць выбаршчыкаў. Вылучаць шматлікіх кандыдатаў, якія будуць прывабліваць людзей псеўдадэмакратычнай дэмагогіяй і тым самым адбіраць галасы ў дэмакратычных сіл. У падобнай сітуацыі галоўнае — адзінства дэмакратычных партый краіны і вылучэнне толькі аднаго іх прадстаўніка па кожнай з выбарчых акруг". Але, на жаль, і гэтым разам аб'яднацца дэмакратычным сілам на Беларусі не ўдалося. І не апошняя прычына гэтага — якраз жорсткая пазіцыя, нежаданне "паступацца прынцыпамі" і ісці на кампрамісы самой Партыі БНФ. У дэмакратычны блок, на чале з БНФ, увайшло толькі пяць партый, якія ў мінулую суботу падпісалі ўзгоднены спіс сваіх кандыдатаў. Па адным з прадстаўнікоў гэтага блока будуць вылучаны ў 253 выбарчых акругах з 260. Ужо вядома, што Народны фронт выставіць сваіх альтэрнатыўных кандыдатаў у тых акругах, дзе будуць балатавацца Аляксандр Дабравольскі, Станіслаў Шушкевіч... Адзіны, каму БНФ не збіраецца выстаўляць альтэрнатывы, — Генадзь Карпенка. Выбары прэзідэнта, на жаль, нічому не навучылі нашых дэмакратаў.

ЛІЧБА ТЫДНЯ

107 тысяч чалавек (2,2 працэнта ад эканамічна актыўнага насельніцтва) маюць цяпер на Беларусі афіцыйны статус беспрацоўнага. Лічба гэтая яўна не адпавядае сапраўднасці, але яна афіцыйная, і таму запомнім яе. Бо, па прагнозах сацыёлагаў і эканамістаў, у бліжэйшым часе чакае нас "абвал".

ПУБЛІКАЦЫІ ТЫДНЯ

Дзве выдатныя публікацыі з'явіліся 7 сакавіка г.г. у "Народнай газеце" ў адказ на блюзнерска-цынічны артыкул дарадцы прэзідэнта Беларусі С. Посахава "Давайце навучым гарматы страляць маслам..." Аўтары іх — публіцыст С. Ваганаў і дэпутат Маларыцкага раённага Савета П. Клімук — каменя на камені не пакідаюць ад "ідэй", "прапаноў" і "меркаванняў" С. Посахава. Але каштоўнасць публікацый не столькі ў гэтым, колькі ў тым, што яны пацвярджаюць: на Беларусі і сапраўды "выспелі сотні тысяч людзей, гатовых да апошняга дыхання абараняць дзяржаўную незалежнасць Беларусі".

"АБАЧЛІВАСЦЬ" ТЫДНЯ

4 сакавіка беларуская міліцыя ў трэці раз адзначыла сваё прафесійнае свята. Але ўласна беларускай міліцыя нашая становіцца, калі так можна сказаць, з аглядкай. Вось і дзень для свята выбралі быццам бы і "дэмакратычны" і разам з тым з "савецкай, рэвалюцыйнай" прывязкай. І сцяг узялі сабе хай і не чырвоны, але і не дзяржаўны, а — зялёны. Можна было б зразумець гэта не прыгадваючы аналагі, калі б не ведалі мы, як баяцца нашыя "вярхі" ўсяго нацыянальнага і спрадвечна беларускага.

З нагоды

РАСІЯ — БЕЛАРУСЬ: АДЗІНАЯ КРЫМІНАЛЬНАЯ ПРАСТОРА

Па сведчанні праваахоўных органаў Расійскай Федэрацыі, у гэтай краіне ці не кожны дзень нехта гіне ад рукі наёмнага забойцы. Ёсць попыт на такі від паслуг, ёсць сустрэчныя прапановы. Сёння заказное забойства ў РФ — рэч абсалютна звычайная. Як трапна сказаў адзін расійскі тэлежурналіст, у Расіі забойства з разраду трагедыі перайшло ў разрад статыстыкі.

Людзі прызвычайваюцца да ўсяго, і ўсё ж забойства журналіста Уладзіслава Лісцьева ўскалыхнула Расію. Ды і не толькі Расію. Як сваю бяду ўспрынялі трагедыю ўсе, каму давялося бачыць Лісцьева на тэлеэкране. Гэта значыць, на ўсёй прасторы былога СССР.

Калегі Уладзіслава Лісцьева выказалі сваё абурэнне пануючым у расійскім грамадстве "беспределом" тым, што на працягу цэлага эфірнага дня прымусілі гледачоў тэлеканала "Астанкіна" глядзець у вочы забітага. Былі адменены ўсе запланаваныя раней перадачы, акрамя выпускаў навін.

На думку адных, забойства Лісцьева — сведчанне глыбіні маральнага падзення расійскага грамадства; іншыя спадзяюцца, што ўсведамленне трагедыі дапаможа Расіі стаць на шлях ачышчэння. Дай жа, як кажуць, Бог!

Але чамусьці не ідуць з галавы словы аднаго з удзельнікаў перадачы Беларускага тэлебачання, прысвечанай памяці Улада Лісцьева: "Масква слязам не верыць!" Дык вось і я не веру слязам Масквы. Я падлічыў: калі б за кожнага забітага ў Чачні "Останкино" маўчала б дваццаць мінут, то гэта маўчанне задоўжылася б на два гады". Можа, яно і занадта рэзка, але рацыя ў гэтым ёсць.

Шавіністычная тэндэнцыйнасць, спробы апраўдаць жорсткасць расійскіх войск у Чачні і выставіць на тэлеэкране перад светам чачэнскі народ як банду тэрарыстаў неяк не стасуюцца з той прынцыповасцю, якую прадэманстравалі журналісты "Останкино", так годна ўшанаваўшы памяць забітага калегі.

Цынічнае забойства вядомага не толькі ў Маскве і любімага не толькі расійскімі гледачамі тэлежурналіста прымушае нас, грамадзян сумежнай з Расіяй краіны, задумацца над балючым пытаннем: хто ў Расіі гаспадар? Тым болей, што наш прэзідэнт сп. Лукашэнка ўсур'ёз намерыўся "воссоединить" Беларусь з Расіяй...

Калі ў афіцыйным друку Беларусі альбо на нашым тэлеэкране з'яўляюцца паведамленні пра тое, што на тэрыторыі нашай краіны дзейнічаюць чачэнскія рэкеціры (рэкеціры-расійцы з РФ у Беларусі такой увагі з боку сродкаў масавай інфармацыі не маюць), я, зразумела, абураюся. Але першая думка: куды глядзяць урад і прэзідэнт; чаму на мяжы з Расіяй няма мяжы і візавага рэжыму? Можа, нам мала сваіх крымінальнікаў, каб яшчэ імпартаваць іх з Усходу?

Калі браць да ўвагі крымінальны аспект расійска-беларускіх стасункаў, дык мару Кебіча і Лукашэнкі аб "воссоединении" можна лічыць здзейсненай. Калі яшчэ будзе тая адзіная інфармацыйная, адзіная культурная, адзіная эканамічная прастора! А вось адзіная крымінальная прастора "Расія — Беларусь" ёсць ужо сёння. Адсутнасць цывілізаванай мяжы з Усходамператварае нашу краіну ў прахадны двор агульнаСНДэшны сметнік.

Калі сёння дэмакратычныя сілы Расіі не здольныя змагацца з мафіяй, якая аб'ядноўвае палітычныя вярхі і крымінальныя нізы; калі максімум, на што здатныя здаровыя сілы Расіі, дык толькі з горыччу канстатаваць чарговы віток гвалту, чарговую ступень "беспредела" — застаецца адно: скарыстаць усе нашы эканамічныя, палітычныя магчымасці, вайсковы патэнцыял, каб адмежавацца ад расійскіх разбора́к. Калі братэрства — гэта права "старэйшага" адчуваць сябе гаспадаром у краіне "малодшага" (гэта і расійскі рэкет на нашых дарогах, і палітычны ціск з Усходу на наш парламент і ўрад), дык не трэба ніякага братэрства. Мы — не браты, мы — суседзі. Усведамленне гэтай акалічнасці можа дапамагчы нам вырвацца з адзінай крымінальнай прасторы.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

АЛЕ ПАКІНЬЦЕ КАНТРОЛЬ ЗА АБМЕНАМ...

ЭКСПРЭС-КАМЕНТАРЫЙ

Ужо месяц на Беларусі дзейнічае т.зв. 52-гі ўказ прэзідэнта. Ён устанаўлівае "парадак рэгулявання экспартна-імпартных і валютных аперацый і павышэнне адказнасці за парушэнне заканадаўства ў сферы знешнеэканамічнай дзейнасці".

Ключавое слова ва ўказе — "валюта". Усё астатняе — проста набор фраз, які складаецца галоўным чынам з дзеясловаў загаднага ладу. Як вярнуць СКВ, што выслізгвае з казны, — вось якім клопатам былі прасякнуты распрацоўшчыкі.

Змест самога дакумента каментаваць няма неабходнасці. Трэба толькі ўдакладніць, што ён суправаджаецца так званым "Палажэннем", якое тлумачыць асноўныя тэрміны і паняцці, што змяшчаюцца ва ўказе, а таксама ўводзіць новую бюракратычную форму, што называецца "пашпарт здзелкі".

Падрабязнасцей пра гэтае вынаходніцтва няма ніякіх, акрамя таго, што "пашпарт" складаецца ў чатырох экземплярах і завяршаецца прыкладна ў такой жа колькасці ведамстваў. Ці будуць створаны для "пашпарта" асобныя бланкі з некалькімі ступенямі абароны, ці будуць гэтыя бланкі строгай справаздачнасці — пакажа час.

Зусім магчыма, што з цягам часу "ліпавыя" пашпарты будуць карыстацца на Беларусі такой жа папулярнасцю, як некалі ў Расіі знакамітыя "чачэнскія авіза".

Большасцю экспертаў указ заклеймёны як антырынкавы, які душыць экспарцёраў і імпарцёраў і, у канчатковым выніку, вядзе да росту цэн. Гэта, калі быць дакладным, класічныя выдаткі дзяржаўнага рэгулявання знешняга гандлю і валютнага абароту.

Ці варта гаварыць, што ўсе гэтыя "антырынкавыя" меры былі прыдуманы свяцiламі беларускай эканамічнай думкі і цалкам адобраны нашым парламентам. Таму крытыкуючы заціск гандлю і абвінавачваючы аўтараў указа ў галавацяпстве і бюракратызме, трэба браць пад увагу прынцып САЛІДАРНАЙ адказнасці.

Увогуле ж спробы зарэгуляваць знешні гандаль не новыя. І ўжо, канечне, не ўяўляюць сабой выключна перажытак сацыялізму. Вось прыклад.

У 1968 годзе Францыя ўвяла вельмі суровы валютны кантроль. Ён быў народжаны сацыяльна-палітычным крызісам і грунтаваўся на чатырох прынцыпах: забарона стварэння авуараў за мяжой; кантроль за ўсімі вырашанымі аперацыямі; абавязацельства рэпатрыіраваць любое патрабаванне за мяжу і прадаваць адпаведную валюту ва ўстаноўленыя тэрміны; абмежаванне пазіцый французскіх банкаў.

Аперацыі прадпрыемстваў строга рэгламентаваліся ў адносінах рэпатрыяцыі экспартнай выручкі, куплі валюты для імпарту, пакрыцця валютных здзелак на тэрмін, фінансавання інвестыцый за мяжой. Расходы прыватных асоб за мяжой падлягалі строгаму абмежаванню, а для французаў, якія накіроўваліся за мяжу, была створана валютная кніжка.

Дэкрэты, якія стварылі сістэму валютнага кантролю ў Францыі, былі адменены канчаткова толькі праз 22 гады, да адкрыцця агульнаеўрапейскага рынку капіталаў у 1990 годзе.

Але што дазволена Юпітэру... Што тычыцца Беларусі, то ў нас эфектыўнасць валютнага кантролю залежыць у асноўным ад якасці інфармацыі, якой валодае адміністрацыя. Гэта перш за ўсё тычыцца гандлёвых плыняў і пакетаў абавязацельстваў і даўгоў. Такую інфармацыю можна атрымаць, калі абавязаць рэзідэнтаў праводзіць любую аперацыю з замежжам праз упаўнаважаных пасрэднікаў — скажам, блізкія да ўрада банкі абавязаны даваць падрабязную інфармацыю пра кліентаў у адміністрацыю або інспекцыю валютнага кантролю.

Аднак атрымаць інфармацыю па рэзервах будзе значна складаней, паколькі ўладальнікі авуараў заўсёды маюць магчымасць абысці ўмовы, якія дыктуюцца законам. Але і тут ёсць выйсце — грашовая прэмія за данос.

У сваіх каментарыях мы не раз гаварылі пра тыя схемы, якія ўжываюцца для барацьбы з валютным рэгуляваннем. Спыняцца на іх у чарговы раз не варта.

Можна толькі дадаць, што, акрамя Швейцарыі, вельмі паважліва ставяцца да тайны ўкладаў у Аўстрыі і, як ні дзіўна, у вельмі блізкай нам Латвіі. Але ў любым выпадку вам давядзецца дзейнічаць праз трэціх асоб і вы так альбо інакш прыйдзеце да ідэі стварэння ўласнай маленькай, але вельмі карыснай фірмы за мяжой.

Канчаючы гаворку, вернемся да асноўнай ідэі ўказа. Яна вельмі простая, але дзейсная. Іншымі словамі, як заўважыў у свой час прэзідэнт Рэйхсбанка Яльмар Шахт: "Вы можаце адняць у мяне ўсе паўнамоцтвы, але пакіньце кантроль за абменам". Кантроль за абменам — ідэя-фікс усіх урадаў, якія не жадаюць расставацца з жорсткай цэнтралізаванай эканомікай.

Вядома, сп. Багданкевіч яўна не сп. Шахт. Ды і працяг аналогій яўна не да месца. Але можна быць упэўненым, што яшчэ доўга наша дзяржава будзе спрабаваць прыбраць да рук валютныя сродкі грамадзян і прадпрыемстваў.

Аляксандр МАМЕТАЎ,
эканамічны аглядальнік "ЛіМа"

СЛОВА ПРА СУСЕДКУ

У памяшканні Таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі прайшло чарговае мерапрыемства Таварыства "Беларусь—Латвія" — вечарына "Латвія ў маім лёсе". Адкрыў сустрэчу старшыня Таварыства, пісьменнік Сяргей Панізнік, які расказаў пра даўнія сувязі беларускага і латышскага народаў, некаторых рысах падабенства нацыянальных культур, а таксама пра тое, што ў суседняй дзяржаве ў свой час знайшлі прыстанак вядомыя беларусы (мастак Пётра Сергіевіч, палітык Кастусь Езавітаў і інш.).

Далей з расказамі пра сваё ўспрыманне Латвіі, з уласнымі творамі на латышскую тэматыку выступілі пісьменнік Уладзімір Арлоў, кампазітар Ганна Казлова, філолаг Іван Лучыц, свае пераклады твораў Візмы Балшэвіц прачытаў Васіль Сёмуха. Таксама ў выкананні чытальнікаў гучалі вершы беларускіх пісьменнікаў пра суседнюю краіну.

Колькі слоў падзякі да беларусаў за прыязнае стаўленне да латышскай культуры сказала прадстаўнік пасольства Латвіі ў Беларусі сп. Гундэга Гробіня.

Вядучым матывам усяе вечарыны стала такая думка: "Нягледзячы ні на што, ні на якія новыя межы й эканамічныя цяжкасці, мы, беларусы і латышы, мусім як мага больш даведвацца адзін аб адным, працягваць сяброўскія сувязі, якія пачаліся яшчэ ў старажытнасці".

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Кіно

РЭТРАСПЕКТЫВА ЖАЛАКЯВІЧУСА

Лірычнымі мелодыямі ў выкананні ансамбля цымбалістак 12 лютага сустракаў гледачоў сталічны кінатэатр "Вільнюс", дзе адбылося адкрыццё рэтраспектывы фільмаў славутага кінарэжысёра Вітаўтаса Жалакявічуса. Рэтраспектыва доўжылася пяць дзён.

На ўрачыстым адкрыцці выступілі намеснік міністра культуры і друку Беларусі У. Рылатка, пасол Беларусі ў Летуве Яўген Вайтовіч, вядомы кінарэжысёр, народны артыст СССР Віктар Тураў і іншыя, якія гаварылі аб культурных зносінах дзвюх суседніх дзяржаў на новай падставе. Да трыццацігоддзя выхаду на экраны быў прымеркаваны паўтор вядомай стужкі "Ніхто не хацеў паміраць".

З расказамі пра кожны свой фільм перад мінчукамі выступаў рэжысёр В. Жалакявічус. На гэтых творчых сустрэчах былі акцёры з Летувы, якія здымаліся ў фільмах В. Жалакявічуса. Найшчыра прымалі выступленні Костаса Смарыгінаса: на ўрачыстым адкрыцці ён нават спяваў свае песні пад гітару.

На ўсе фільмы быў абвешчаны вольны праход: "Нядзеля ў пекле", "Звер, які выходзіць з мора" (які атрымаў ужо 11 прызоў на розных фестывалях, але, паводле Жалакявічуса, яшчэ не куплены ніводнай краінай).

Скончылася рэтраспектыва "Гісторыяй невядомага чалавека" паводле А. Чэхава якраз 16 лютага — у дзень Незалежнасці Летувы.

Гэта мерапрыемства было арганізавана і праведзена Міністэрствам культуры і друку Беларусі, Пасольствам РБ у Літоўскай Рэспубліцы, Мінгарвыканкамам і прадпрыемствам "Кінавідзапракат" і прысвячалася 100-годдзю сусветнага кінематографа.

Пятро ГАРДЗІЕНКА

Фрагменты

БЕСКАРЫСНА!

— Калі ўсё-такі ўявіць, што заўтра ці сёння прэзідэнт навяжыцца параіцца з вамі, чым скончыць справу ў Чачні, што вы скажаце Ельцыну?

— Нічога, акрамя аднаго: сесці за стол пермоў з Дудаевым. Тут не трэба аніякай асаблівай мудрасці, патрэбны крок, які падказвае ўся сусветная практыка падобных канфліктаў. І, вядома ж, спыніць баявыя дзеянні. Трэба адкінуць усе гэтыя "падабаецца — не падабаецца". Ці мала каму хто асабіста несімпатычны. Дудаеў — гэта рэальнасць. Але вы цудоўна разумееце, што такое Барыс Мікалаевіч Ельцын сёння. І можаце ўявіць, як ён можа рэагіраваць на сітуацыю. Грамадству трэба прадумаць механізмы нейтралізацыі такіх імпульсіўных паводзін. Яны выкліканы тым, што Ельцын сам сябе загнаў у тупік. І гэта страшна, таму што цяжка прадбачыць наступныя крокі ўлады, якая павязала сябе сёння вялікай крывёю. Вядома, імі кіруе не толькі страх, але і камфорт, яго страчваць не хочацца нізавошта. Захад увесь час гаворыць, што Ельцын — гэта рэформы. Але рэформы — гэта рух наперад. А першая ўмова гэтага — прагназуемыя паводзіны. Не ведаю, ці згодны вы са мной, але я ўпэўнены на 200 працэнтаў, што Ельцын і стабільнасць, Ельцын і рэформы — далей у гісторыі не сумяшчальныя не таму, што Ельцын гэтак хоча, а таму, што інакш ён не можа. Барыс Мікалаевіч адчувае сябе добра толькі ў экстрэмальнай сітуацыі. Таму што традыцыйная сітуацыя вымагае руціннай працы, як ад рамесніка, гэта калі трэба распрацоўваць эканоміку, прадумваць шматхадовыя камбінацыі, этапы... Я пра гэта кажу, таму што раней шмат разоў спрабаваў з ім штосьці абмяркоўваць. Бескарысна! Ён любіць толькі прасталінейныя, аднахадовыя рашэнні. Калі яму які-небудзь дабрадзей накшталт Шахрая гаворыць: Барыс Мікалаевіч, можна адным указам вырашыць праблему, — яму такія падказкі падабаюцца. Гэта прыемней ягонаму розуму. Гэта прасцей. А сёння якраз акружылі такія людзі, тыпу Грачова, Ерына, Ягорава. І прэзідэнт будзе пастаянна ствараць канфрантацыйныя сітуацыі, таму што гэта для яго форма існавання, і чалавечага, і палітычнага.

*(З інтэрв'ю прэзідэнта Чувашыі **М. ФЁДАРАВА** "Литературной газете", 22 лютага 1995 года).*

Пятро ФЕДАЦЮК

ГУМАНІТАРНАЯ ДАПАМОГА НЯБОЖЧЫКАМ

Масква трубіць пра збольшанне гуманітарнай дапамогі Чачні ў той час, калі агнявыя сродкі Расіі з усёй страшэннай сілай знішчэння сеюць насельніцтву каўказскай рэспублікі кроў і смерць.

**Пасля таго, як мы
падсмажым вас напалмам,
кожнаму ўсмажанаму
грамадзяніну
гарантуем у зубы
па лісцейку пятрушкі,
не пашкадуем гарчыцы
і ўсё гэта ўвянчаем
расійскім хрэнам,
які, як вядома,
найлепшы хрэн у свеце.**

**Дзеткам,
якія не навучыліся хадзіць
і разляцеліся на шматкі
у маці на руках
ад нашых найгуманных
і наймірных у свеце бомбаў, —
прыгатавалі
мы па лялькы "Барбі" —
гушкі, гушкі, гушканькі:
ад чачэнчыка да інгушанькі.**

**Мы дзеля вашага ж дабра
кінулі на вас
наймадэрныя самалёты і танкі,
а вы, несвядомыя,
ад іх вернеце нос.
Ну што ж, мы пахаваем вас
у найлепшых трунах,
каб вам ніколі болей
не заманулася пярэчыць
старэйшаму брату.**

**(Ды канчыце, хлопцы, строіць дурня,
мы ж адно цэлае,
у нас удосталь гарэлкі, гнаёўкі
і іншага такога дабра;
мы ж вас любім,
а хто каго любіць,
той таго і чубіць).**

**Гэта ў апошні раз
кажа вам нападнітку
ваш татка з Кунцава,
куды выпадкова трапіў,
зблытаўшы ўваход і выхад
уласнага сумлення.
Амінь!**

**З украінскай мовы пераклаў
В. РАГОЙША**
("Літературна Україна", 19.01.1995 г.)

Ніна ЗАХАРЭВІЧ

ДАРУЙЦЕ, МІЛЫЯ МАТУЛІ...

**Даруйце, мілыя матулі,
Немаладых сваіх дачок,
Што вас да сэрца рэдка тулім,
Што не сціраем слёз са шчок.
Што з вамі гутарым нячаста,
Што мы ўсе некуды бяжым,
Што дзеці рвуць душу на часткі,
Што над унукамі дрыжым,
Што цяжкі хлеб
у нас надзёны,
Што свята — рэдкі госць у нас,
Што ўсё так шэра і будзённа...
Мы любім вас — апошні сказ.**
г. Паставы

ІНІЦЫЯТЫВА ЗНІЗУ

Школа-гімназія N 30 г. Гродна мае намер выступіць з прапановай, каб ёй было прысвоена імя акадэміка Я. Карскага, які, як вядома, нарадзіўся непадалёк ад абласнога цэнтра. Гімназісты і настаўнікі ўжо нямала зрабілі дзеля ўшанавання памяці гэтага выдатнага нацыянальнага вучонага. Прынамсі, у школе-гімназіі нядаўна адкрыўся музей Я. Карскага, а лепшым навучэнцам былі ўручаны стыпендыі, што носяць яго імя.

А чаму б добры намер гродзенцаў не падтрымаць і іншым школам? Рэдка знойдзеш на Беларусі куток, дзе б не нарадзіліся, не жылі, не працавалі знакамітыя людзі. Чаму ж не ўшанаваць іх памяць?

Пошта

І ПЕСНЯ, І ПЛАЧ, І МАЛІТВА ЗА БЕЛАРУСЬ

**Княжычы слынныя,
землі спрадвечныя
Поўнілі гонарам за свой народ
Вітаўт, Прадслава, Скарына —
бясспрэчныя
Зоркі Айчыны, яе радавод.**

Прыпеў:
**Радуйся, люд беларускі, свабодзе.
Поле рупліва сваё засявай.
Таленты множацца хай у народзе.
З мірам шчыруй,
памяркоўны наш край.**

**Дружбаю братняй мы паядналіся
Сэрцаў гарачых суладдзе.
Не без прымусу калісьці паддаліся
Жорсткай, крывавай уладзе.**

Прыпеў.

**Выракшы Бога, слабей адчувалі
Сорам, сумленне і дабрабыт.
Родную мову заганнай прызналі.
Сцяг гістарычны ішоў у нябыт.**

Прыпеў.

**Ды без прычыны
нішто не здараецца,
Промыслам Божым
ідзе дапамога.
Кара народу ў пакутах
здымаецца,
Каб была чыстай
у вечнасць дарога.**

Прыпеў.

●

Як бяскроўныя рукі хворага ўздоўж і поперак збалелага цела, наўсцяж тваёй тэрыторыі, любая Беларусь, у застылай панурасці пралягаюць спрадвечныя дарогі гісторыі, што бралі пачатак яшчэ ад плямёнаў крывічоў да дрыгавічоў, палачан ды радзімічаў, драўлян ды яцвягаў. Дарогі, якімі не раз перакройвалі абшары родныя, каб сшываць іх на іншаземны капыл.

Дарогі трыумфальных шэсцяў бліскучых дружын і войск, нашчадкі якіх сёння плачуць над невыноснаю доляй сваёй.

Дарогі стваральнага стараннаю працаю нацыянальнага росквіту і дарогі вынішчэнняў як варожаю набрыддзю, так і ўласнымі звадкамі.

Дарогі выратавальнага веравызнання, вернасці Збаўцу і дарогі здрады, разладаў, рознагалосся, нават у тэрмінах святаў.

Дарогі ўвекавечання імёнаў аддадзеных Богу, Радзіме, народу свабодалюбівых сыноў і дачок і дарогі згібення душы здрадніцкай.

Дарогі вяртанняў у цынкавых трунах ахвяраў палітыкі слабых сумленнем і розумам звар'яцелых кіраўнікоў.

Дарогі, якія і сёння яшчэ дастаткова не перакрыты, каб надалей не натольваць грэшнаю плоццю ўласных сыноў жэрлы злачынных войнаў.

Дарогі страшэнных стасункаў Чарнобыля.

Дарогі гандлю і рабаванняў, пазыкі марнатраўства, міласэрнасці і жабрацтва.

Дарогі да жыцця вечнага праз духоўнае адраджэнне нацыі і дарогі праз неўтаймаванае п'янства, няспынную прагнасць, распуцтва, злачынствы да вечнай пакуты... не дапусці, любы Божа, пякельных гібенняў душ чалавечых...

Нібыта наросхрыст, на 1991 годзе, як на голым дзядзінцы ў бурчлівы дождж, пад парасонам неспадзеўнай сваёй незалежнасці, здавалася б, пруткім, дзябёлым атожылкам паўстала ты, родная Беларусь. Прачула шчырая, мірная, шчодрая, працалюбівая пяюха-бульбяніца праявай лёсу зноў у пагоню паімкнуўшыся, так недарэчна крок свой убавіла і бездапаможна заазіралася. А набожныя, вольныя сёстры-сяброўкі-суседкі тым часам цывілізавана ўвішна ўзмацняліся і вельмі хутка ўжо замаячылі далёка наперадзе. Ці ж на самым пачатку свайго размяжоўвання ты, бялюткая, працаўніца дасціпная, па-божаму міралюбівая так ужо замарылася? Ці змарыў сон ад хмельнага водару? Ці сціпласць адвечная пярэсціцца супярэчнасцю?

Хіба ж можаш дазволіць сабе ты нядошласці, каб улажыў цябе плазам і засланіў твае сонейка людскі вораг асуджаны, але дагэтуль усё яшчэ моцны і не стрыножаны, вораг твой, імя якому бес? Менавіта ж ён ліпне прыстаўкаю да ўсёй заразлівай блытанкі, дзе ў добрым прытулку беспадстаўнасць ды беспакаранасць, беспасляховасць ды беспрынцыповасць, бясколернасць ды бессаромнасць, нават роднамоўная бессвядомасць... Колькі ж часу яшчэ наканавана табе, знямелай ды стомленай беларускай зямельцы, быць палігонам вучэбным па кіраванні дзяржавай, стартпляцоўкай чужым ваенным дзеям? Варта толькі прыслухацца, прысланіць вуха да збалелага сэрца ціхай лагоднай краіны, што ўвасобіла найлепшыя чалавечыя якасці, як адразу чуваць хоць і прыглушаны, але безумоўны, трапяткі пульс прагнай смагі жыцця...

Ці ж не прыспеў час праз Вечнае Чыстае Слова з пакаяннем глыбокім за брыдоты грахоўныя ўсім мірам даверыцца Нябеснаму духоўнаму доктару? Даверыцца, каб больш ніколі ўжо не адмяжоўвацца, не парушаць запаведзяў святых, не выхоўваць у грамадстве лайдацтва, пусталарожнасць, бяздушша.

●

Не дапусці, Любы Наш Божа, пякельных гібенняў душ чалавечых, навучы разумець, што пачатак прамудрасці — страх Божы. Няхай ва ўсіх нашых паводзінах будзе воля Твая, святым і неабходным жаданне міру. Каб не ішоў брат на брата вайною, каб акамянелыя душы адхінуліся ад злачынстваў і рабілі дабро. Дапамажы, Літасцівы Божа, уратавацца аблудным авечкам Тваім, прасвятлі іх азмрочаны розум, разагрэй застылыя сэрцы. Надзялі іх праўдай Тваёй, каб ёсць Святы Дух і дапамажы ўтрымліваць у сабе кожнаму. Навучы адчуваць адказнасць за лёс Радзімы, народа, шчыра радавацца поспехам братоў і сясцёр сваіх. Не дай, Госпадзі, узмацніцца гвалтоўным намерам заглушыць дараваную Табою родную нам беларускую мову, не дай выкрасліць усё змястоўнае, што створана продкамі. Штодня пасылай сілы і цярпенне людзям Тваім. Навучы разумець і выконваць Запаветы Твае, напаўняй нашы сэрцы радасцю натхнянай працы, ачышчэння свайго, усеабдымнай братняй любові.

Ларыса РАБЦЭВІЧ-БРАНАВІЦКАЯ

"ЯК Я ДАЙШОЎ ДА ТАКОГА ЖЫЦЦЯ?"

14 лютага свет адзначыў дзень св. Валянціны — абаронцы закаханых. Грыгарыянскі каляндар паказваў і на дзень святых Кірылы і Мяфодзія — апекуноў Еўропы. У вечар гэтага ж дня ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылося спатканне — тэатралізаваная сустрэча чытачоў з пісьменнікам Артурам Вольскім. Адкрылася яшчэ адна "Таямніца знічнага святла" — то была чарговая сустрэча абанементнага цыкла тэатра "Зніч". З ласкі галоўнай дзеючай асобы гэтае імпрэзы сп. Артура Вольскага, яна мела назву "Як я дайшоў да такога жыцця".

І сапраўды, як так сталася, што "Артур Вольский — поэт комсомольский" (жартаўлівая мянушка часоў юнацтва) апынуўся ў шэрагах БНФ "Адраджэнне"; аўтар цудоўных дзіцячых вершаў, якія маленькія беларусы вучаць у дзіцячых садках, здзейсніўся як творца глыбокай гістарычнай паэмы "Выгнанне Рагнеды"? Шмат што спрычынілася да такога пераўтварэння: і ўражанні дзяцінства, і роздум пра лёс блізкіх ды знаёмых, і голас сумлення...

І ўсё ж Артур Віталевіч застаецца ўлюбёным дзіцячым паэтам. Сп. Галіна Дзягілева, актрыса і мастацкі кіраўнік "Зніча", разыграла вельмі смешную сцэнку паводле верша "Дзедаў госць". Яе памочнікам на сцэне быў добраахвотнік з залы — дасціпны падлетак Алесь — вучань СШ N 191. Гучалі вершы розных гадоў. А асабліва цікаўныя прысутныя даведаліся, што любімыя жаночыя імёны сп. Артура — Ларыса ды Галіна; што не толькі ў публічных сумоўях, але і дома ў сям'і паэт размаўляе па-беларуску; даведаліся пра тое, што прыцягвае сп. Вольскага да БНФ "Адраджэнне".

У вечарыне ўзяў удзел і Эдуард Зарыцкі: сп. кампазітар паклаў на музыку вершы А.Вольскага. Актрыса ТЮГа Ларыса Горская аздобіла вечарыну сваімі спевамі. Атрымаў Артур Вольскі і "валянтынку" — цыдулку з прызнаннем у лепшых пачуццях. Далучаемся да яе і мы, жадаючы шаноўнаму творцу здароўя і натхнення.

Ганарар ад імпрэзы Артур Віталевіч ахвяраваў Дэмакратычнаму аб'яднанню ветэранаў.

Запрашаем чытачоў на чарговую імпрэзу з цыкла "Таямніцы знічнага святла". 29 сакавіка адбудзецца сустрэча з Вольгай Іпатавай. Сачыце за рэкламай.

І.З.

ФРОНТАЎЦЫ ГУРТУЮЦЬ

Якраз напярэдадні сусветнага дня закаханых, з памінаннем пра іхняга апекуна св.Валянціна, у Магілёве ўтварыўся, абвясціў пра сябе ды адчыніўся арт-клуб "Зорка Венера". Ягонае першае пасяджэнне, што адбылося 11 лютага ў навучальным цэнтры ДК КШТ, было прымеркавана да знакамітага дня і прысвечана ўсім закаханым... Таксама — у мастацтва. Стваральнікі (фундатары) арт-клуба (клуба мастацтваў) сцвярджаюць, што падобнае месца для сустрэч творчай інтэлігенцыі проста абавязана было з'явіцца. Хоць калі...

Нарэшце з'явілася. Першую вечарыну распачыналі ды працягвалі спевы — рамансы, песенькі разам з эстраднымі танцамі ў стылі "Мадэрн-данс". Магілёўскае сузор'е святочных закаханых (або закаханых, якія не прамінулі адсвяткаваць сваё каханне) упрыгожылі Алег Жугжда (сцэнарыем, рэжысурай і канферансам), ансамбль танца пластычнай драмы "Вольны стыль" пад кіраўніцтвам Маргарыты Саенкі, старшыня магілёўскага бард-клуба Сяржук Кулягін... І яшчэ шмат хто... каб напрыканцы вечарыны гуртам з'есці велізарны торт у выглядзе сэрца (змоўчым тут пра сэрцы прыхільнікаў названых і не названых "зорак"). Фундатарам арт-клуба стала магілёўская філія БНФ ("У сэрцы любоў затаіўшы сваю"), а магілёўскі творчы небасхіл аж зззяе й свеціцца: "Зорка Венера ўзыйшла"!

"Глянь іншы раз на яе"?

ПАЧАЛІ З ВЫСТАВЫ

У Доме кнігі, што знаходзіцца ў Мінску на праспекце Машэрава, прайшла чарговая штомесячная справаздачная выстава. Гэтым разам яна называецца ўжо "Беларуская кніга-95". Тыя, хто завітаў сюды, мелі магчымасць пазнаёміцца з выданнямі, якія з'явіліся ў студзені сёлетняга года. Пра іх расказаў, адкрываючы выстаўку, намеснік міністра культуры і друку Рэспублікі Беларусь С.Нічыпаровіч. Усяго ў рэспубліцы за месяц выдадзена 318 назваў кніг і брашур агульным накладам 4,8 мільёна асобнікаў. Па колькасці назваў у параўнанні са студзенем 1994 года кнігавыдавецкая галіна выглядае як быццам і нядрэнна. Рост па колькасці назваў склаў 116 адзінак, але ў той жа час агульны наклад паменшыўся ажно на 1 мільён асобнікаў.

Пошта

УСЁ ГЕНІЯЛЬНАЕ — ПРОСТАЕ,

або ДАКУЛЬ МОЖА СЦІСКАЦЦА ШЧЫГРЫНАВАЯ СКУРА?

Божухна літасцівы: колькі з таго часу, як распачалася гістарычная перабудова, уцякло вады, пераломлена ваяўніча коп'яў, наламана дроў, там-сям нават пралілася кроў. А яму хоць бы што. Стаіць, як непахісны волат, як непрыступная скала, і толькі набірае сілу ды ўсё глыбей запускае карэнне. Імя яму, як здагадаўся чытач, яго вялікасць злавесны посткамуністычны крызіс...

Але праўду кажуць: усё геніяльнае простае. Варта было ўзабрацца на ўрадавы Алімп новай камандзе і з'явіцца прамой прэзідэнцкай кіраўнічай "вертыкалі", як усё перамянілася, загаманіла, загуло, прыйшло ў рух. Так, раздзяржаўленне і прыватызацыя цяпер ужо не карупцыя і не "прыхватызацыя", як і абяцалася, запрацавалі прадпрыемствы, пачаўся спыняцца спад вытворчасці, утаймоўвацца інфляцыя і г.д. А што датычыць рынку, то ён ва ўсе часы і эпохі жыў і працаваў. І ніхто на яго не замахваецца і сёння.

Той-сёй страшыць двухуладдзем: маўляў, дзве паралельныя ўлады на адным полі дзейнасці не ўжывуцца і "паб'юцца" паміж сабой. Але ж мы не адкрывацелі, не вынаходцы і не першапраходцы ў гэтай справе. Памятаеце, яшчэ генсек-рэфарматар адзіную, як маналіт, партыю падзяліў на дзве — гарадскую і сельскую. Тады было так: калі цябе стукнулі малатком — бяжы ў гарком, калі сярпом — хутчэй кроч у райком. І справы пайшлі ўгору. Толькі генсек-наватар не ўлічыў аднаго — вопыту свайго папярэдніка і не расправіўся са сваімі нядобразычліўцамі. Як і трэба было чакаць, рэформы былі патоплены, а іх ініцыятара і арганізатара дачасна адправілі на заслужаны адпачынак...

Гісторыя паўтараецца, але не заўсёды. Таму, калі прэзідэнцкая вертыкаль — тая лесвіца, па якой можна выбрацца з крызіснай ямы, то, калі ласка, няхай жыве на здароўе і ўмацоўваецца. Няхай фарміруецца моцная адзіная ўлада (без гэтага мы не можам), расшыраюцца яе структуры, узмацняецца кантроль, пільны ўлік. А размеркаванне і дапамога павінна аказвацца не пад адзін грабянец — усім сёстрам па завушніцах, — а адрасна, мэтава, індывідуальна, каб жыццёвы ўзровень не апускаўся ніжэй калена.

Хтосьці скажа: усё гэта ўжо праходзілі. І куды ў больш дасканалых формах. Напрыклад, ва ўмовах таталітарызму і адміністрацыйнага кіраўніцтва. А да чаго прыйшлі — агульнавядома.

Нічога тут незвычайнага. Ва ўсялякай справе знаходзяцца нядобразычліўцы — апазіцыянеры. Гэта бачна хоць бы на гісторыі генсека, які ўпамінаўся вышэй. На тое і апазіцыя, каб адмаўляць альтэрнатывіць, крытыкаваць, ганьбіць.

Канешне, у ажыццяўленні намечанай праграмы, ці, як цяпер яе называюць, часовых мер па выхадзе з крызісу, узнікнуць праблемы. Напрыклад, татальны ўлік і адраснае размеркаванне запатрабуюць дадатковай папярова-канцылярскай працы, якая за апошнія гады ўжо і так стала бясконцай. Але баяцца гэтага не трэба. Апаратчыкі, асабліва вышэйшага і сярэдняга ўладавых эшалонаў, яшчэ не страцілі густу да работы на халастым хаду, выхаванага каманднa-адміністрацыйным кіраўніцтвам. Як бачым, набыткі не прападаюць.

Ну, а калі вертыкальная машына забуксуе ці заклініцца, на тое ёсць надзейныя, як трапна выказаўся народны дэпутат Генадзь Карпенка, "лятучыя эскадроны". Чаго-чаго, а спецыялістаў па гэтых справах у нас заўсёды больш чым дастаткова. На недахоп іх і сёння не можа паскардзіцца ні прэзідэнт, ні Вярхоўны Савет, ні ўрад.

Можа раптам здарыцца, што не стане чаго ўлічваць і размяркоўваць (бюджэт, у якім расходы намнога вышэйшыя над даходамі, не гарантуе ад таго) — праблемы таксама няма. Калі не ленінская: рабуй нарабаванае, то няхай раскашэліцца наша наваяўленая буржуазія — банкіры, камерсанты, прадпрымальнікі, бізнесмены (на плошчах пратэсту дабрлты не валяюцца). Астаноўкі за назвай падатку не будзе. А немы іх крык, што яны і так па руках і нагах павязаны рознымі пабoрамі, — не прымаць пад увагу.

І гэта не ўсё. Ёсць яшчэ невычэрпная крыніца — вёска, ужо даўно прывыкшая да таго, каб яе абіралі і абдзіралі, узамен не даючы нават ламанага граша. Каб людзі не чулі, што пра гэта дэпутаты-аграрнікі гавораць у парламенце, асабліва ў "розным", адмянілі трансляцыю. І кропка. Гавораць, так распарадзіўся начальнік тэлерадыёкампаніі спадар Кісель.

Наогул, з прэсай, ці, як яе цяпер называюць, сродкамі масавай інфармацыі трэба разабрацца. Канешне, Гогалі нам патрэбны, але толькі такія, якія б нас "не трогали". Не нова? А хіба новае не тое старое, што ўжо добра забыта?

Той-сёй яшчэ спрабуе стварыць праблемы наконт дзяржаўнасці мовы. Быццам ад таго, як мы размаўляем — на "матчынай" ці "бацькавай" мове, — залежыць выхад з крызісу. Вось пабагацеем, тады і пабачым, якая гаворка нам найбольш падыходзіць.

А тое, што не па днях, а па гадзінах цэны танцуюць вальсы, а фінансы спяваюць рамансы, вінаваты нашы суседзі па СНД. Справы ў іх — дрэнь, вось усялякімі праўдамі і няпраўдамі і перакачваюць наша дабро ў свае засекі.

Без увагі, у становішчы пакрыўджанай Папялушкі застаецца адно — яе вялікасць пані Эканоміка. Адчуваючы сябе каралевай і ўсяму галавой, яна, пакрыўджаная, горка плача і, нібыта тая шчыгрынавая скура, усё сціскаецца і сціскаецца. І калі гэтаму прыйдзе канец — прадказаць ніхто не бярэцца.

Яўхім ІВАНОВІЧ,
настаўнік, выдатнік народнай асветы, ветэран вайны і працы

ТРЭБА ЎСЁ Ж ВЕДАЦЬ...

Заўсёды ўважліва чытаю "ЛіМ". Не быў выключэннем і N 7 ад 17 лютага г.г. Два матэрыялы ў гэтай газеце ў мяне выклікалі засмучэнне.

У гады фашысцкай акупацыі Беларусі людзі ў сілу розных абставін па-рознаму вялі сябе. Барыс Рагуля ўзначаліў карны батальён у Навагрaдку, які ваяваў з беларускімі партызанамі. А яго знаёмыя па навагрaдскім педагагічным вучылішчы А.Карпюк і У.Калеснік ваявалі ў партызанскіх атрадах. Не на тым баку барыкад, што і Рагуля, ваявалі В.Быкаў, Я.Брыль і многія тысячы беларусаў.

Хто ж тады з іх памыляўся? Хто быў за беларускі народ?

Чытаем Г.Сурмач: "Што датычыць асобы Б.Рагулі, то, здаецца, тут даўно ўжо наспела пытанне аб тым, каб у рэшце рэшт вызначыць сапраўдную ролю тых беларусаў, якія найперш думалі ў час ваенных падзей пра лёс свайго народа, што апынуўся ў цэнтры змагання..." Далей ідзе гаворка, што Рагуля стварыў Незалежніцкую партыю, якая клапацілася аб беларускім народзе. Яе знішчылі гітлераўцы, як варожую ім. "Чаму ж тады пакінулі яе кіраўніка?" — ці падумала Г.Сурмач. У дадзеным выпадку паўстае пытанне, што Рагуля быў тым невадам, якім акупанты лавілі тых, хто сапраўды быў за Беларусь.

Паважаны Я.Лецка, як і Г.Сурмач, таксама дае індульгенцыю на невіноўнасць, даруе грахі Б.Рагулю. Але ж калі Сурмач не ведае, то Я.Лецка, як зямляк Рагулі, мусіць ведаць, што батальён Б.Рагулі прымаў самы актыўны ўдзел у карных аперацыях, якія праводзілі акупанты. Дзесяткі спаленых вёсак, тысячы расстраляных людзей у Навагрaдскім, Дзятлаўскім, Гарадзішчанскім, Любчанскім, Карэліцкім і Мірскім раёнах зроблены фашыстамі пры актыўным удзеле паліцыі і "вояў" Рагулі. Асабліва Рагуля і яго падначаленыя вызначаліся ў час блакады Налібоцкай пушчы ў ліпені-жніўні 1943 г., калі былі спалены вёскі таго ж раёна, адкуль і сам Лецка, — Панямонне, Каледзіная, хутары на Кромані і Маркавічы.

Я не ставіў сваёю мэтаю збіраць кампрамат на тых, хто быў на баку акупантаў. На гэта ёсць больш падрыхтаваныя людзі. Мне толькі да болю ў сэрцы непрыемна, што цяпер, калі мы рыхтуемся адзначыць 50-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне, выдаюцца індульгенцыі тым, чыя дзейнасць шкодзіла дасягненню Перамогі, хто праліў шмат крыві тых, што набліжалі Перамогу.

Як піша Г.Сурмач, "...нельга адназначна кляйміць і аплёўваць людзей, якія таго не заслугоўваюць". З гэтым можна пагадзіцца. Толькі перш чым пісаць, трэба ведаць, каго "аплёўваць", а каго — не.

Яўген КРАМКО,
былы намеснік камандзіра партызанскай брыгады "Камсамолец" па разведцы

АДНАВІЦЬ ГІСТАРЫЧНУЮ СПРАВЯДЛІВАСЦЬ

20 лютага ў Мінскім Епархіяльным Упраўленні адбыўся навуковы семінар "Паблемы аднаўлення гістарычнай справядлівасці і правоў жыхароў Беларусі, пацярпеўшых у перыяд палітычных рэпрэсій 1920—50-х гг.". У ім прынялі ўдзел вучоныя-гісторыкі, прадстаўнікі духавенства, грамадскасці, работнікі архіваў, праваахоўных органаў і інш. Асноўныя паведамленні зрабілі загадчык аддзела Камітэта па архівах і справаводстве, кандыдат гістарычных навук У.Адамушка ("Палітычныя рэпрэсіі 20—50-х гг. у Беларусі"), дацэнт Беларускага універсітэта культуры, кандыдат гістарычных навук І.Кузняцоў ("Аб праблемах даследавання рэпрэсій супраць жыхароў Беларусі ў 20—50 гг. і рэабілітацыі ахвяр тэрору"), рэферэнт Мінскага Епархіяльнага Упраўлення па пытаннях гісторыі святар Фёдар Крыванос ("Беларуская праваслаўная царква і рэпрэсіі 20—50 гг".). Даклады і іх абмеркаванне падкрэслілі актуальнасць пастаўленай праблемы. Ёсць пэўныя цяжкасці ў рэабілітацыйным працэсе, апрацоўцы архіўных матэрыялаў і дакументаў і складанні на іх аснове спісаў ахвяр рэпрэсій для занясення ў кнігі Памяці. З болем гаварылася пра тое, што ў Мінску да гэтага часу няма (апрача Курапатаў) помніка ці хаця б мемарыяльнага знака загінуўшым ад рэпрэсій, што грашовыя кампенсацыі, якія атрымліваюць ахвяры бальшавіцкага тэрору ці іх родныя, ва ўмовах інфляцыі нагадваюць хутчэй здзек, чым клопат дзяржавы пра сваіх пакрыўджаных грамадзян. У працэсе дыскусіі выявіліся і пэўныя разыходжанні ў методыцы падлікаў ахвяр рэпрэсій, ацэнцы тых ці іншых дакументальных або іншых сведчанняў, навуковых адкрыццяў, розныя падыходы да пытанняў выяўлення месца масавай загубы і пахаванняў ахвяр рэпрэсій. Тым не менш усе ўдзельнікі семінара былі адзінымі ў тым, што працэс аднаўлення гістарычнай справядлівасці ў дачыненні ахвяр палітычных рэпрэсій на Беларусі павінен стаць незваротным і разглядацца як пэўнага роду гарантыя непаўтарэння падобнай трагедыі.

Асвятленне тэмы палітычных рэпрэсій сродкамі масавай інфармацыі не павінна насіць характару кампаніі, а стаць пастаяннай. У навучальных установах трэба ўвесці спецкурсы па асвятленні гэтай праблемы.

Удзельнікі семінара выказаліся за паскарэнне рэабілітацыйнага працэсу ў краіне, яго ўдасканаленне (асабліва ў дачыненні матэрыяльнай і маральнай кампенсацыі), за неабходнасць цеснага ўзаемадзеяння і абмену інфармацыяй з іншымі краінамі СНД, у першую чаргу з Расіяй, што павінна быць замацавана дамоўленасцямі на міждзяржаўным узроўні. Выказана пажаданне аб'яднаць намаганні вучоных, духавенства, шырокай грамадскасці і ўлад у справе ўвекавечання памяці ахвяр рэпрэсій. Усе пагадзіліся з прапановай зрабіць семінар пастаянна дзеючым.

Перад прысутнымі выступіў і адказаў на пытанні старшыня парламенцкай камісіі па пытаннях рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій В.Піскароў. Завяршыўся семінар выступленнем Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсея Беларусі Філарэта, які благаславіў яго ўдзельнікаў на далейшую працу ў святой справе аднаўлення гістарычнай справядлівасці.

Г.КІСЯЛЁЎ

АПОШНІМ ЧАСАМ досыць ужытковым стала слова "вяртанне" і вытворныя ад яго. Найперш у тым сэнсе, што мы, беларусы, пакрысе вяртаемся да сваіх вытокаў, да каранёў, да традыцый і вопыту бацькоў і дзядоў...

Што ж, сапраўды вяртаемся. І вяртаемся менавіта пакрысе, марудна і цяжка, штораз натыкаючыся на неразуменне, глухату, раўнадушша, пагарду, а то і заўзятую нянавісць, супраціўленне.

Затое куды імклівей, проста-такі наўскач вяртаемся мы да... жабрацтва. Скажам, да пасляваеннага, якое і я — памяццю маці, старэйшых брата і сястры — добра памятаю. Яно не сарамліва пастукалася ў нашы хаты і кватэры, а ўварвалася нахабна, без спросу, рассеўшыся паняй на покуці.

Не буду гаварыць за каго іншага, а мне асабіста ўжо не адзін раз даводзілася трапляць у абставіны, калі пазарэз трэба былі грошы, а да зарплаты было яшчэ далёка, і перахапіць няма ў каго. У каго сёння пазычыш? У саслужыўцаў, сяброў, знаёмых? Дык у іх, як і ў мяне, вецер у кішэнях і кашальках. У суседзяў? Адны — пенсіянеры, яшчэ большыя, чым ты сам, жабракі, а іншыя... Хто яны, тыя іншыя, што жывуць нібыта і побач у гарадскім шматкватэрным доме?..

Вось і прыбягала неаднойчы думка пра тых самых ліхвяроў, пра іх абвесткі ў газетах ды на слупах ля аўтобусна-тралейбусных прыпынкаў: пазычу пад працэнт. Ён, вядома, пазычыць. Ды толькі — пад які працэнт? Чым я ды падобныя да мяне аддадуць пасля тыя працэнты — з нашымі заробкамі? У дадатак да ўсяго, не выклікаюць ну аніякага даверу гэтыя наваспечаныя, можна сказаць, яшчэ савецкія, камуністычныя ліхвяры. Да іх у мяне ці не агіда нейкая: ну дзе яны гадаваліся, у якіх піянерска-камсамольскіх ячэйках займелі такі спрыт і імпэт, смак да грошай?..

Зрэшты, досыць эмоцый. Дзеля чаго я гэта ўсё кажу? А дзеля таго, каб пазнаёміць чытачоў з адною нязвычнаю пакуль што яваю нашых дзён, у нейкім сэнсе спадарожніцаю гэтага самага нашага жабрацтва. Ява гэтая — ламбард. Але, але, той самы ламбард, пра які мы чулі адно з кніг, гаспадароў ды наведнікаў якіх бачылі хіба толькі ў кіно пра даўнейшае, часцей не нашае жыццё. Не думалі мы, не гадалі, як кажуць, а яны тут як тут, крычаць шыльдамі на вуліцах Мінска, запрашаюць: заходзьце, мы вам дапаможам, выручым і падтрымаем...

Вось давайце і зойдзем. Толькі для пачатку нагадаем самім сабе, што гэта такое — ламбард, адкуль ён пайшоў і што сабою ўяўляе.

Ламбард — гэта крэдытная ўстанова для выдачы грашовай пазыкі за пэўны працэнт пад заклад рэчаў, рухомай ці нерухомай маёмасці. Назва пайшла ад назвы італьянскай правінцыі Ламбардыі, дзе такія ўстановы ўпершыню ўзніклі і адкуль яшчэ ў сярэднявеччы распаўсюдзіліся па іншых краінах Еўропы. Само сабою, з Ламбардыі пайшлі і першыя ліхвяры, а таксама банкіры. Недзе ў пачатку XVIII стагоддзя ўзніклі ламбарды і ў Расійскай імперыі. У прыватнасці, вядома, што з 1733 года ламбардныя аперацыі выконвала ў Пецярбурзе Манетная кантора. У другой палове XIX і пачатку XX стагоддзяў іх па краіне было процьма, у тым ліку ў Беларусі. Дзейнасць ламбардаў насіла адкрыта ліхвярскі характар.

Былі ламбарды і ў СССР, праўда, няшмат, і яны выдавалі грашовыя ссуды пад заклад рэчаў. У гады брэжнеўскага застою надышоў застой і ў ламбарднай справе, яны, можна сказаць, зніклі з практыкі нашага жыцця. Прынамсі, наўрад ці хто з нас згадае, каб у Мінску ці ў якім іншым горадзе можна было напаткаць шыльду з гэтым гучным італьянскім словам.

І вось яны вярнуліся. Вярнуліся ў звычнай сённяшняй разнастайнасці: дзяржаўныя і прыватна-камерцыйныя. Запрашаю вас, шаноўныя чытачы, пазнаёміцца з імі. Спачатку зазірнём у дзяржаўны. Ліха маёй галаве, але ж па закасцянелай звычцы ўсе мы ўсё яшчэ больш верым дзяржаўным структурам. Стольні гадоў гэтыя структуры панавалі, што вырвацца з-пад іх змяіных чараў не так і проста.

Дык вось, дзяржаўны, так бы мовіць, ламбард на вуліцы Сурганава ў Мінску, дом N 76. Гаспадыня яго — Людміла Андрэеўна Лукашэвіч. Афіцыйна яе пасада гучыць так: упраўляючая ламбардамі фірмы "Вясёлка". Яна ласкава згаджаецца адказаць на мае пытанні.

ЛАМБАРД,

або ПАЗЫКІ ЗАВЯЛІ Ў ЛЫКІ

— Людміла Андрэеўна, перш-наперш пра тое, як узнікла задума адчыніць пры фірме ламбард?

— Фірму нашу вы трошкі ведаеце? "Вясёлка" аказвае насельніцтву шэраг бытавых паслуг. Ну, скажам, мы можам пабяліць столь, паклеіць сцены, пафарбаваць падлогу ў кватэры, адрамантаваць скураныя вырабы і парасоны, раскроіць тканіну, надрукаваць на машынцы артыкул ці кандыдацкую дысертацыю. Што яшчэ? Вы можаце ў нас заказаць нянньку і выклікаць чалавека памыць падлогу, прыбраць у кватэры. Ёсць і нямала іншых паслуг. Спіс іх увесь час пашыраецца. Так узнікла і думка пра ламбард. Маўляў: а чаму б не выручаць тых людзей, каму тэрмінова спатрэбіліся грошы? Гэткім чынам у 1992 годзе і адкрылі мы першы ў Мінску ламбард — на праспекце Ракасоўскага, 164. Крыху пазней адкрылі і ламбард нумар два, вось гэты, дзе мы з вамі гаворым.

— Значыць, для тых, каму тэрмінова спатрэбіліся грошы?

— Так, для тых. Каб аблегчыць чалавеку пошук, пазбавіць яго лішніх клопатаў і няёмкасці, што заўжды ўзнікаюць у такіх сітуацыях. Вы, пэўна, таксама калі-небудзь мучыліся: дзе, у каго пазычыць, а ці ёмка будзе папрасіць, мо пашкадуе, не дасць?.. У нас гэтых комплексаў, як зараз кажуць, чалавек пазбаўляецца. Ён ведае, што такое ламбардная аперацыя. Гэта выдача грашовай пазыкі пад заклад каштоўных прадметаў сямейнага і хатняга ўжытку. Прынамсі, у нас. Чалавек бярэ дома нейкую рэч і спакойна ідзе з ёю ў ламбард. Прыносяць у асноўным вырабы з каштоўных металаў і камянёў. А прымаць урэшце мы можам усё — аўдыё-відэатэхніку, тэлевізары, халадзільнікі, кіна- і фотаапаратуру, розную бытавую тэхніку, дываны, посуд, адзенне, аўтамашыны , дачы і г. д.

— І былі, даруйце, выпадкі, калі пад заклад траплялі, скажам, аўтамашыны? А дачы — таксама закладвалі?

— Не. Ні таго, ні другога. Нам гэта не па кішэні. У нас няма такіх вялікіх грошай. А калі б былі, дык, не сумняваюся, былі б закладныя і аўтамашыны, і дачы. Бо людзі просяць прыняць у іх пад заклад дарагія рэчы. На жаль, паўтаруся, нам гэта не па кішэні. Калі ацэначны кошт рэчы высокі, дык і пазыку трэба даваць высокую. У выніку мы зможам абслужыць усяго толькі аднаго-двух кліентаў, адмовіўшы ўсім тым, хто спадзяваўся пазычыць у нас няшмат, скажам, 100—150 тысяч рублёў. У сярэднім менавіта такога памеру пазыкі мы звычайна і выдаём. Таму найчасцей людзі і нясуць да нас ювелірныя ўпрыгожанні ці іншыя не надта дарагія хатнія рэчы. Мы працуем толькі з наяўнымі грашыма, з тымі абаротнымі сродкамі, якія былі закладзены.

— Я гэта зразумела, Людміла Андрэеўна, калі, у чаканні вас, пагаварыла з людзьмі. Я была нават здзіўлена такою акалічнасцю: людзі сядзяць у чарзе і чакаюць, каб хто прыйшоў выкупіць сваю рэч, вярнуць ламбарду пазыку, каб гэтымі грашыма маглі пакарыстацца яны, тыя, што ў чарзе. Гэта нейкая ненармальнасць, зачараванае кола, ці не так?

— Вядома! Паспрабую растлумачыць, у чым тут справа. Мы працуем па зацверджаным скупачным прэйскуранце. Скажам, вы здаяце пад заклад нейкі залаты выраб вагою 1 грам. Па скупачным прэйскуранце гэта каштуе 56160 рублёў. Мы выплачваем вам 60 працэнтаў гэтага кошту — 37730 рублёў. Праз месяц, калі вы прыйдзеце забіраць свой пярсцёнак, скажам, вы вяртаеце ламбарду 37730 рублёў плюс 28 працэнтаў ад ацэначнага кошту закладзенай рэчы. А ў ламбардзе N 1, што па вуліцы Ракасоўскага, будзеце вяртаць за кожны дзень карыстання пазыкай паўтара працэнта ў дзень ад выдадзенай вам пазыкі. Мы нават не перайшлі тут на перадаплату, хоць, улічваючы нашы фінансавыя праблемы, маглі б гэта рабіць. Тым не менш, людзі да нас ідуць. За час работы ламбардаў абслужана больш за 70 тысяч кліентаў. Чаму ідуць? Бо наш працэнт за карыстанне пазыкай у нас не высокі. Дык вось — пра тое зачараванае кола. Сённяшняе жыццё — гэта барацьба за выжыванне, гэта канкурэнцыя. Гэта тычыцца і нас. Каб пакрыць затраты на зарплату, ацяпленне, ахову, электраэнергію, арэндную плату, нам трэба мець крэдыт. Раней упраўленне бытавога абслугоўвання мела розныя льготы, у тым ліку і льготны крэдыт. Цяпер усе льготы зняты. Больш за тое, у сярэдзіне мінулага года з'явіўся загад на забарону выдачы наяўных грошай. Вось адсюль і нашы праблемы з наяўнасцю. Здаецца, зараз загад той адменены. Мы сёння адчуваем патрэбу ў атрыманні крэдыту ў 300 мільёнаў рублёў, прытым гаворка ідзе пра крэдыт пад 500 працэнтаў гадавых, без аніякіх ільгот, на агульных падставах, як і камерцыйным ламбардам. Але ж калі не выжывуць, знікнуць нашы ламбарды, застануцца толькі камерцыйныя, хто патурбуецца пра тысячы і тысячы бедных людзей, якія сёння з'яўляюцца нашымі кліентамі? У камерцыйныя ламбарды яны наўрад ці пойдуць, бо там бярэцца 45 працэнтаў закладной сумы і часта з перадаплатай.

— Людміла Андрэеўна, а хто найчасцей звяртаецца да вас? Па вашых назіраннях, хто пераважае сярод вашых кліентаў, які кантынгент насельніцтва?

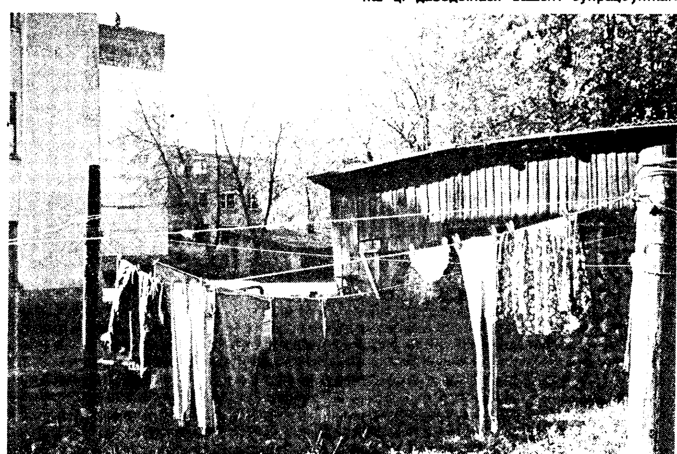
— Часцей за ўсё да нас звяртаюцца людзі, каб вырашыць свае неадкладныя праблемы, задаволіць свае надзённыя, калі можна так сказаць, грашовыя патрэбнасці. Калі прасцей, дык людзі ідуць дзеля таго, каб займець сякую-такую суму на пражыццё ці купіць нешта такое, без чаго не абысціся. Адным словам, багацеяў сярод нашых кліентаў бадай што няма. Людзі ў асноўным закладаюць шлюбныя пярсцёнкі, завушніцы, кулончыкі. Яны не хаваюць ад нас таго, што прывяло іх у ламбард: атрымаць нейкіх сотню-другую тысяч і купіць сякіх-такіх харчоў. Пры сённяшняй дарагавізне можна зразумець гэтых людзей. Недзе каля 80 працэнтаў кліентаў — нашы заўсёднікі. Сёння заклалі рэч, праз месяц выкупілі, потым, глядзім, зноў закладаюць...

— А як наконт крадзеных рэчаў? Як аберагаецеся ад такіх выпадкаў?

— Вядома, здаралася, калі, скажам, жонка звоніць і кажа, што муж нешта ціхенька ўзяў і здаў. Быў і адзін зварот з міліцыі, калі нейкія рэчы былі ў росшуку. А ўвогуле, прымаем мы рэчы ад людзей, якім споўнілася васемнаццаць гадоў, не менш і абавязкова патрабуем пашпарт. Ну і, вядома ж, п'яны кліент — гэта не наш кліент, бо такі чалавек можа прынесці і ўкрадзеную рэч.

— Усё гэта цікава, канечне: і сумы, і кантынгент кліентаў, і размах вашай работы. І ўсё-такі, чаму залаты пярсцёнак, які ў "Аметысце" ці "Яханце" каштуе 300—400 тысяч рублёў, прымаецца ў вас пад закладную суму ў два-тры разы меншую?

— Што ж, гэта сапраўды так. І нам даводзіцца тлумачыць людзям, што гэта не наша віна, што такія закладныя сумы вызначае той самы скупачны прэйскурант, па якім мы працуем і які я ўжо згадвала. Прэйскуранцкія цэны на ювелірныя вырабы ў шмат разоў ніжэйшыя за рознічныя цэны. Тым не менш, у нас застаецца нямала нявыкупленых, незапатрабаваных вырабаў. За два гады працы ў двух ламбардах мы здалі больш чым дзве тысячы адзінак. Людзі не выкупляюць свае рэчы па розных прычынах. Часцей за ўсё проста не маюць на гэта грошай. Часта прыносяць даведкі аб смерці блізкіх, лісткі непрацаздольнасці,

просячы затрымаць іхнія вырабы, не здаваць. Мы рады б пайсці насустрач людзям, але — не маем права, вымушаны здаваць іх залатыя рэчы ў дзяржаўнае сховішча. Вымушаны здаваць, самі ад таго нічога не маючы.

— Навошта ж здаваць? Навошта ўскладняць сабе работу, кудысьці іх вазіць? Чаму самім іх не прадаваць па статусе камісійнага гандлю?

— Гэта для нас самае балючае пытанне. Неаднаразова звярталіся ў Камітэт па каштоўных металах з просьбаю выдаць нам ліцэнзію на продаж незапатрабаваных ювелірных вырабаў, ды — усё дарэмна. Мы таксама прапанавалі сартаваць вырабы, але нас таксама не пачулі. А шкада. Каб вы ведалі, колькі цудоўных, адмысловых вырабаў, якія маглі б быць перададзены ў гандаль і аздобіць побыт людзей, ідуць без разбору на пераплаўку, у накапляльны фонд. Праўда, апошнім часам колькасць вырабаў, якія мы здаём у дзяржсховішча, з кожным днём меншае. Меншае па той прычыне, што, як я гаварыла ўжо, мы проста не можам абслужыць усіх патэнцыяльных кліентаў — не стае грошай. Да апошняй хвіліны людзі спадзяюцца, што выкупяць сваю рэч, таму не нясуць яе адразу ў скупку, а ідуць да нас. А ў нас няма наяўных грошай. Гэтую акалічнасць скарыстоўваюць скупшчыкі-прыватнікі. Ці ведае хто ў нас, колькі яны скупляюць золата, колькі яго вывозіцца за межы краіны? Як бачыце, праблема гэтая вырашаецца зусім не на дзяржаўным узроўні.

— З золатам, значыць, вы працуеце па прэйскуранце. А як ацэньваеце іншыя рэчы, што трапляюць да вас?

— Рэчы і маёмасць, якія здаюцца пад заклад, ацэньваюцца не больш чым у 70 працэнтаў іх рэальнага кошту па згодзе абодвух бакоў. Мы зацікаўлены, каб рэч сваю людзі выкупілі, і таму часта ставім яе невялікі кошт. Бо інакш камітэнт проста не прыйдзе выкупіць яе, і ў нас яна будзе стратнай. Па рыначнай цане ў нас яе ніхто не купіць. Таваразнаўца-ацэншчык рызыкуе пры гэтым. Часта людзі просяць даць за сваю рэч больш, абяцаюць яе абавязкова выкупіць. Але прыходзіць тэрмін — закладчык не паяўляецца. Праўда, пісьмовай заявай ён можа прадоўжыць тэрмін вяртання ссуды, але ўжо пад штрафны працэнт... Таму адзінае выйсце — ставіць на рэч той дапушчальны, аптымальны кошт, каб яе заўсёды можна было прадаць. Але, зважаючы на нашу сённяшнюю ўсеагульную беднасць, калі большасць людзей заклапочана толькі набыццём прадуктаў харчавання, у нас і даволі танная рэч доўга вісіць ці ляжыць без руху. Вось таму мы пераважна і працуем з залатымі вырабамі.

— Апошняя пытанне, Людміла Андрэеўна: ці даводзілася вашым супрацоўнікам карыстацца паслугамі свайго ламбарда?

— Паверце, не адзін раз і не аднаму. Насуперак грамадскай думцы, што мы, маўляў, грабём грошы лапатай, у нас таксама вельмі часта бываюць грашовыя нявыкруткі. Заробкі ў нас прывязаны да тарыфнай сеткі і з усімі надбаўкамі сярэдні ўзровень зарплаты ў нас — недзе 200 тысяч рублёў. Не тое, што ў камерцыйных ламбардах...

Што ж, для паўнаты карціны зазірнём і ў камерцыйны ламбард сталіцы. Адрас аднаго з іх — вуліца Бяды, 1.

Наталля Георгіеўна Кузняцова, старшыня праўлення закрытага таварыства "Ламбард" "Комплекс-Банка", не ахвотна згадзілася на гаворку: маўляў, навошта, дзеля чаго, каму гэта трэба і г. д. Тым не менш, мы ўсё ж пагаварылі, і гутарка выглядала прыкладна так.

— Наталля Георгіеўна, вы працуеце па ліцэнзіі, афіцыйна, так бы мовіць?

(Працяг на стар.12)

"УРБАНІЯ" — ГЭТА СТЫЛЬ

23 лютага ў Доме літаратара адбылася прэм'ера кнігі мініяцюр і вершаў у прозе беларускага пісьменніка з Санкт-Пецярбурга Анатоля Кірвеля, наладжаная Саюзам пісьменнікаў Беларусі, секцыяй прозы і Згуртаваннем беларусаў свету "Бацькаўшчына".

Вечарына, якую вёў старшыня секцыі прозы Л. Левановіч, надзіва ўдалася, прайшла цікава, нетрадыцыйна. Нямала спрыяў гэтай нетрадыцыйнасці паэт А. Сыс; аднак варта заўважыць, што Анатоль апошнімі часамі з'яўляецца ці не своеасаблівай аздобаю такіх мерапрыемстваў, сваімі рэплікамі і неадэкватнымі паводзінамі — будзем шчырымі — часта не даючы слухачам проста заснуць. Як заўважыў адзін пісьменнік, шмат у чым дзякуючы Сысу на вечарыны ў ДЛ зноў пачалі прыходзіць людзі.

Добрымі, шчырымі словамі азваліся пра творчасць "замежнага беларуса" Л. Левановіч, Я. Лецка, Л. Дранько-Майсюк, А. Марачкін і іншыя. Паміж выступленнямі настрой прысутным падымаў сваімі іскрыстымі народнымі мелодыямі фальклорны гурт "Ліцвіны". Творы з кнігі "Урбанія" гучалі са сцэны як у аўтарскім выкананні, так і ў выкананні артыстаў мінскіх тэатраў. Асобна, прыгожа, з уручэннем кветак, павіншавалі пісьменніка першацветаўцы — як свайго даўняга і актыўнага аўтара. На вечарыне таксама прысутнічалі маці і мястра А. Кірвеля.

А. Ф.

ПАГУЛЯЙМА, ДЗЕТКІ

Безумоўна, час не стаіць на месцы, таму і гульні ў нашых дзяцей часта зусім не тыя, якія былі ў нас, іх бацькоў, не кажучы ўжо пра больш далёкі час. Але несумненна адно: ніякі камп'ютэр не можа замяніць таго, што трымаецца на трывалай аснове народнай педагогікі, мае даўнюю традыцыю. У гэтым можна пераканацца, пазнаёміўшыся з кнігай "Дзіцячыя фальклорныя гульні", выпушчанай выдавецтвам "Народная асвета". Аўтары яе З. Леановіч і Н. Рылькова прыводзяць апісанні гульняў, што прыдуманы самім народам. Зборнік рэкамендуецца выхавальнікам, музычным кіраўнікам дашкольных устаноў, настаўнікам малодшых класаў. Ды і ў сям'і, думаецца, ён не будзе лішнім.

ПЕРШЫ КРОК... "КРОКУ..."

Беларускі фонд культуры звярнуўся са зваротам "Дапамажыце нашым бібліятэкам" да інтэлігенцыі і прадпрымальнікаў краіны. У ім гаворыцца: "Вельмі хочацца, каб кожная наша бібліятэка з'яўлялася не толькі месцам, дзе можна атрымаць інфармацыю па любым пытанні, але і цэнтрам нацыянальнага Адраджэння". З'яўленне гэтага ліста невыпадковае. Апошнім часам у бібліятэк не хапае грошай, каб набыць неабходную літаратуру.

Што ж, будзем спадзявацца, што занепакоены голас БФК пачуюць тыя, хто і на самай справе можа дапамагчы. І вось першая прыемная навіна. Дабрачынную акцыю правяло мінскае выдавецтва "Крок наперад", якое ўзначальвае Мікалай Шкумаў. Яно падарыла бібліятэчкі 17 дзіцячым дамам Беларусі, а ў кожнай — па 80 кніг самай рознай літаратуры: гістарычнай, прыгодніцкай, навукова-пазнавальнай, мастацкай.

"ПЕРШАЦВЕТ", N 2

Часопіс пачаў новую рубрыку "Дзённікі". Адкрывае яе "Апошні сшытак" Я. Скрыгана, з якога яскрава бачна, наколькі шматгранным было жыццё аднаго з нашых выдатных пісьменнікаў нягледзячы на цяжкую, невылечную хваробу. У "Гасцёўні" вершамі прадстаўлены А. Салтук, апавяданнем "Васіль" — В. Шніп. Пра свой нялёгкі шлях прыгадвае ахвяра сталінізму М. Дудзейка ("Старонкі горкай долі"). Пытанні станаўлення таленту пісьменніка закранае ў артыкуле "Як збіраецца скарб..." Т. Шамякіна, А. Пашкевіч гутарыць з М. Чаргінцом — "Марам я не здрадзіў...". Як вядома ж, шырока прадстаўлены празаічныя і паэтычныя творы маладых аўтараў. Годна пачуваюць яны сябе і ў ролі крытыкаў.

Чалавецтва не можа быць без ідэалаў, і не таму, што яму даспадобы ідалапаклонства. Мабыць, пошукі абсалютнага ва ўсіх сферах нашага жыцця ёсць праява найвышэйшага стану духу, калі хочацца — яго геніяльнасці. Розныя формы гэтага працэсу, калі сцвярджаюцца ідэальныя ўзоры для пераймання, вечна рухомыя "догмы". Сярод іх маюцца дзве непадзельныя і раўназначныя, як іпастасі Святой Троіцы: ідэал жанчыны і ідэал кахання.

"Я ПРЫЙШОЎ ДА ЦЯБЕ..."

ЖАНЧЫНА: ІДЭАЛ І АНТЫІДЭАЛ

У нашай класічнай літаратуры ёсць цудоўны твор — аповесць пра каханне, дзе, здаецца нам, той ідэал створаны. Гэтую аповесць можна чытаць і перачытваць бясконца. І не толькі ў пару вясны нашай. Бо гучыць яна сапраўднай паэзіяй: "Ці ж гэта не была б праўда, каб ён прыйшоў і сказаў да яе: "Я прыйшоў да цябе, бо хачу бачыць цябе, хачу чуць твой голас: ён гучыць для мяне, як вясна; хачу пачуць твой смех, бо ён, як промень сонца, асвятляе мне душу. Я прыйшоў да цябе, бо прывяло мяне сэрца".

Якуб Колас. "У палескай глушы".

Колькі чытаю аповесць, столькі шкадую, што гэтая "Зорка Венера" ў прозе перарасла ў трылогію "На ростанях". Бо ўсё самае значнае, што знаходзім у першай частцы, паблякла, згубілася, страцілася на тых шырокіх прасторах, па якіх класік павёў свайго героя, за значнасцю той мастацкай звышзадачы, якую ён вырашаў. І,зразумела, за "адзіна магчымым" шляхам, паўз які ніяк не мог прайсці Лабановіч. Таму дзве іншыя часткі трылогіі ў многім перакрэсліваюць першую. Найперш перакрэсліваюць аповесць пра няспраўджанае каханне. Ядвісю. Ідэал жанчыны.

Прыгожае знайшло ў гэтым вобразе найдасканалае ўвасабленне. Ядвіся — загадка, таямніца. Так, Лабановіч не здольны ахвяраваць дзеля яе ўсім, што мае, ці, правільней, тым, што хоча знайсці. А такой жанчыне патрэбна ўсё, без астатку. Ёй патрэбна не памяць пра іх каханне, а ён сам.

Але для нас галоўнае не высвятленне прычын, чаму каханне не здзейснілася. Галоўнае — сцвярджэнне аўтара: Ядвіся — "найлепшая, найпрыгажэйшая казка Палесся". Ядвіся — ідэал жанчыны.

Ці здольны Лабановіч, які ўсё яшчэ на ростанях, які імкнецца "насустрач жыццю і яго прыгодам", узброены запаветамі сацыял-дэмакрата Галубовіча, паверыць у казку? І таму — набыў ён ці страціў? І мы разам з ім? Мне падаецца, што затушаваў, засланіў і ў нечым нават закрэсліў класік свой ідэал жанчыны іншым вобразам, які ўзнікае ў канве твора, каб "вывесці" Лабановіча на шлях "сапраўдны". Гэта Вольга Віктараўна Андросава. Хто яна? Найперш, і гэта мы чуем ад яе пры першай сустрэчы, — настаўніца.

Спадзяюся, маё лірычнае адступленне будзе зразумелым. Гэта такое шчасце — упершыню прыйсці ў школу ў новай ролі — настаўніцы. Гэта свята, якога чакаеш — не дачакаешся... А што ж наша настаўніца? На месца сваёй працы яна спазнілася на два месяцы. Асабліва "важная" апошняя прычына-тлумачэнне: "У Пінску трохі ў знаёмых пабыла". Затрымалася. Ды і куды спяшацца, калі настаўніцкая праца для яе — "нудная справа"? Несур'ёзнасць, нясталасць і нават несумленнасць гэтай маладой жанчыны ў адносінах да працы адразу кідаюцца ў вочы: "Спішу ваш расклад, здзяру яго да літары". Мабыць, невыпадкова і школа, дзе працуе Андросава, пакідае не лепшае ўражанне. Вольга Віктараўна не хоча, не ўмее і не будзе працаваць настаўніцай. Яна мае на гэты конт ідэйныя перакананні: "Дабро вы робіце народу ці зло, забіваючы розум дзяцей і іх чыстыя душы ўсякаю казённаю трухляцінаю?"

Відавочна, як настаўніца наша гераіня не адбылася. У чым жа значнасць, вартасць гэтага вобраза? У чым яго значэнне дзеля пошуку шляхоў у жыццё? Самае парадаксальнае ў тым, што яна вучыць. Настаўніца, якая не адбылася, вучыць Лабановіча, сапраўднага настаўніка! Вучыць, куды ісці, з кім ісці, у што верыць. Ці не іранізуе Колас са сваёй гераіні? Чаму яна можа навучыць Лабановіча?

Яна — разумнейшая, лепш ведае жыццё людзей ? Зусім не. Нават даследчык Ю.Пшыркоў адзначаў некалі, быццам з прабачэннем: "Праўда, маладая дзяўчына не была інтэлектуальна больш развітай за свайго калегу". Але, аказваецца, гэта зусім неабавязкова — быць "інтэлектуальна больш развітай", каб вучыць. Сапраўды, хто хоча ведаць, той вучыцца, хто не хоча, той вучыць іншых. Важна, што "яна была звязана з рэвалюцыйнай арганізацыяй" (Ю.Пшыркоў). Якраз у гэтым асноўны сэнс вобраза Андросавай — яна рэвалюцыянерка. Эсэрка? Бальшавічка? Гэта ізноў жа неістотна. Важна тое, што яна як рэвалюцыянерка нясе ў сабе сілу неспакойную, стыхійную, разбуральную, часцей неразумную, алагічную. Антыжаноцкую.

Якая яна — жанчына Вольга Віктараўна Андросава? Яна літаральна ўрываецца ў жыццё героя, упэўнена і напорыста. Бойкая, смелая. Колькі трэба было перадумаць, узважыць Ядвісі, каб асмеліцца ступіць на парог пакоя Лабановіча! Ды так, каб на вочы ягоныя не трапіць. Андросава — новы чалавек, новая, передавая жанчына. Але хіба жанчына не нясе ў сабе нешта спрадвечнае, трывалае, што ў сваёй заўсёднасці і з'яўляецца новым?

Міжволі параўноўваем Ядвісю і Вольгу Віктараўну. Перш імёны. Андросава нават страціла жаночае імя за гэтым недарэчным дадаткам "па бацьку". Іх знешнасць. Доўгія, пышныя, незвычайнай прыгажосці валасы Ядвісі, абавязковы атрыбут класічнай жаночай прыгажосці — і цёмныя падстрыжаныя валасы Вольгі Віктараўны. "Стрыжаная!" — няхай гэта кінуў у адрас маладой жанчыны, бадай, самы брыдкі, самы непрыемны вобраз рамана дзяк Бацяноўскі, але ж "у класічным творы адмоўныя персанажы ведаюць філасофію жыцця не горш, чым станоўчыя" (В. Каваленка). Гэта аксіёма. І няхай у нас, цяперашніх, такое вызначэнне ніяк не асацыіруецца са словам "прапашчая", усё ж гэта вельмі істотны штрых у абмалёўцы вобліку гераіні. Спачатку пазбавіцца доўгіх валасоў, нейкага пэўнага тыпу паводзін, пасля адрачыся ад агульнапрынятых норм жыцця, няпісаных законаў. Урэшце пачаць ламаць, знішчаць спаконвечнае. Недарэмна Лабановічу Вольга Віктараўна нагадала ў першую сустрэчу тургенеўскую нігілістку. А першае ўражанне з'яўляецца найбольш дакладным.

Непрыемна ўражвае ў паводзінах Андросавай зазначанае Коласам быццам бы незнарок, выпадкова: "загаварыўшыся, курыла..." Так, свет перавярнуўся. Але нават і ў наш час, і ў нашым перакуленым свеце ці можна ўявіць сабе жанчыну ў вёсцы, якая, не саромеючыся, паліць? А то ж пачатак стагоддзя.

І яшчэ адзін штрых у абмалёўцы вобраза Андросавай: "Гутарка яе развязная, бойкая". Ці мог бы аўтар выкарыстаць гэты "эпітэт" пры апісанні ідэальнага вобраза?

Безумоўна, такая жанчына не магла абудзіць у душы героя пачуццё, якое валодала ім у Цельшыне. Зразумела і тое, што ён не мог пра яе не думаць. "Калі Лабановіч ішоў дадому, ён думаў аб сваёй нелегальнай рабоце і аб Вользе Віктараўне". Заўважце: пра Вольгу Віктараўну — як пра дадатак да нелегальнай работы. "У яе асобе ён бачыў першую такую дзяўчыну і прасякся да яе вялікаю павагаю". Калі Ядвіся — таямніца, казка, то Андросава — усяго толькі асоба. Казка знікла. Знікла паэзія. Засталіся сухія, звычайныя словы. Мо таму, што знікла жанчына, а ў жыццё ўвайшла нігілістка, рэвалюцыянерка.

І так, місія Андросавай у творы — "выкаваць" з Лабановіча сапраўднага, "добрага рэвалюцыянера". Хіба гэта можа быць прызначэннем жанчыны? У перавернутым свеце — можа.

"Ён ужо не мог думаць ні пра што іншае, як пра гэтую дзяўчыну, якая зблытала ўсе ягоныя думкі, апанавала яго новым нязведаным клопатам. Вельмі карцела бачыць яе..." — але ж гэта ўжо не Колас, а Васіль Быкаў. Гэта — адлюстраваная ім страшэнная, злая, дзікая ў сваёй пачварнасці і несправядлівасці сцюжа, якая прайшлася па нашым людзе, перайначвала, перарабляла спрадвечнае — аснову жыцця, яго няпісаныя законы, якія вырошчваюць у чалавеку людскасць. Адвернецца чалавек ад іх — перастане быць чалавекам, забудзецца, што самая моцная сувязь паміж людзьмі — сувязь кроўная. Але ж у гэтым і былі сутнасць, прызначэнне той сцюжы — знішчыць у чалавеку людскае. І сама ж сцюжа зруйноўвала, замятала сляды сваіх злачынстваў. І выйсця — не было. Бо чорнае, злое, калі ўжо авалодала чалавекам, самахоць ніколі не адпусціць яго, да якога б дабра, як здаецца чалавеку-ахвяры, ён не ішоў.

Сцюжа імкнецца знішчыць і тую, што павінна несці ў сабе ідэю жыцця, чысціні, нараджэння, прыгажосці, — жанчыну. Робіць яе здрадлівай, бруднай, цынічнай, жорсткай. Такая Паліна Пташкіна, гераіня "Сцюжы", спарʼаджэнне сцюжы. Але самае страшнае не тое, што такая жанчына з'яўляецца ў жыцці (у тым жыцці яна не магла не з'явіцца); страшна, што яна можа некаму падацца ідэалам. "Такая ладная, адукаваная жанчына", "такая разуменькая, да таго ж прыгожая". І ўрэшце як адкрыццё, з вялікім захапленнем: "...Ім непатрэбны ні пасаг, ні шлюб, ні вяселле, яны без прымхаў. Во гэта перадавая, бальшавіцкая моладзь!" — думае абдураны Ягор Азевіч.

БІБЛІЯГРАФІЯ... ДЫ НЕ СУМНА

Нацыянальная бібліятэка Беларусі выпусціла бібліяграфічны даведнік "Беларуская драматургія. 1966—1986" (складальнік Н. Ватацы). Тыя, хто цікавіцца тэатрам, бадай, ведаюць, што гэта працяг аналагічнага даведніка, які, праўда, пад крыху іншай назвай — "Беларуская савецкая драматургія" — выходзіў у 1966 годзе і знаёміў з драматычнымі творамі да паловы 60-х гадоў. Дарэчы, аб гэтым сведчыць і нумарацыя пазіцый новага даведніка — адлік вядзецца ад 759-ай.

У даведніку два асноўныя раздзелы. Найбольш прадстаўнічы першы з іх, што знаёміць чытача з творамі беларускіх драматургаў. І не толькі з напісанымі спецыяльна ў гэтым жанры, а і з інсцэніроўкамі — нават тымі, якія набылі жыццё на радыё ці тэлебачанні, сцэнарыямі фільмаў. Далей называецца твор, яго жанр. Указваецца тэма п'есы, колькасць дзейных асоб, згадваюцца пастаноўкі.

Праўда, наконт гэтага ў "Прадмове" ёсць невялікае ўдакладненне: "Мы не мелі магчымасці паказаць... усе пастаноўкі беларускай драматургіі ў тэатрах Савецкага Саюза і за мяжой, бо для збору такіх звестак патрабуецца спецыяльнае даследаванне. Тут адзначаны пастаноўкі толькі найбольш буйных прафесійных тэатраў, звесткі пра якія трапілі ва ўсесаюзны, рэспубліканскі і абласны друк".

Далей можна даведацца пра публікацыі драматургічных твораў у газетах, часопісах, калектыўных і аўтарскіх зборніках, іншых выданнях. Называюцца рэцэнзіі і крытычныя водгукі як на спектаклі, так часам і на самі творы. Аднак "рэцэнзіі на абласныя пастаноўкі, змешчаныя ў раённым друку, у бібліяграфіі ў большасці не ўлічаны". Што зразумела: ахапіць усё проста немагчыма, асабліва, калі гэтым займаўся адзін чалавек.

Змест другога раздзела склалі спісы крытычнай літаратуры, што, як правіла, мае шматтэмны характар. Для зручнасці карыстання яны аб'яднаны ў падраздзелы: "Драматургія", "Драматургія і тэатр", "Драма-

У нашым народзе такія вяселлі называюць сабачымі. Што ж выбраў ты, малады беларус трыццатых гадоў, селянін, адарваны ад зямлі, у якасці ідэалу? Што зрабілі з табою, калі ты не здольны быў бачыць відавочнае? Калі ты без усялякага змагання, як сляпы і неразумны, даў заблытаць сябе, даў засланіць сабе той свет, у якім ты вырас, які зрабіў з цябе чалавека? І ты стаў адначасова і прыгонным, і прыганятым гэтай сцюжы. Ты стаў нішчыць сваё, не разумеючы, што нішчыш сябе. "Штосьці ў ім зламалася", — так выразна акрэслівае Васіль Быкаў стан Азевіча пасля знішчэння жорнаў (ці не самы яскравы эпізод у творы). Што — гэтае "штосьці"? Гэта і ёсць тая мяжа, пераступіўшы якую чалавек перастае быць чалавекам. Селянін, хлебароб разбівае жорны, якія робяць хлеб. Сын перастае быць сынам, брат — братам.

Так, Паліна ў многім выканала сваё абяцанне, дадзенае Ягору ў тую першую ноч: "Слухай мяне, і ты будзеш харошы малады бальшавік. Хочаш стаць бальшавіком-сталінцам?" Пташкіна — таксама настаўніца. Такая ж, як і Андросава. І яна робіць з Азевіча бальшавіка, яна прапаведуе новыя законы, новую праўду, новую мараль. "Нядобра гэта", — няўпэўнена імкнецца Ягор выратавацца, адмежавацца ад той бруднай пасткі, якую расставіла Паліна і ў якой яна знаходзіцца сама (невыпадкова — Пташкіна). І ўпэўненае, безапеляцыйнае яе, жанчыны:"Нядобра? Затое па-бальшавіцку"...

Як гэта ўсё ж добра, што Колас своечасова развітаўся са сваімі героямі, пакінуўшы і ў тых далёкіх дарэвалюцыйных гадах...

Тры жаночыя постаці. Але ці тры жанчыны? Ці тры ідэалы?

Ядвіся як ідэал кахання незямнога, нязведанага. Нездзейсненасць пачуцця заканамерная, бо рэальнае толькі пачуццё зямное, у чымсьці супрацьлеглае гэтаму абсалюту, першай і галоўнай іпастасі самога кахання. Вобраз Андросавай — гэта зусім іншы "ідэал", іншая сфера бытавання ідэі жаноцкасці і прыгажосці. Гэта чалавек з іншага свету, "перакуленага", штучнага, цынічнага ў сваёй аснове, дзе каханне проста не існуе, яно не ўпісваецца ў сістэму, у цэнтры якой толькі інстынкт. Ідэя жаноцкасці пачынае аспрэчваць саму сябе. І як натуральны вынік — з'яўленне "ідэалу" Паліны Пташкінай — жанчыны супраць жанчыны. Высокая ідэя жаночай прыгажосці дыскрэдытуецца. І як гэта ні парадаксальна, разбурэнне, зніжэнне ідэалу жаноцкасці назіраем падчас у сучаснай "жаночай" паэзіі, калі аўтарка не без гонару называе сваю лірычную гераіню "паэткаю з распуснаю душой". Першаасновай мастацкай інтуіцыі становіцца хвараватае тамленне жаночай душы, якая не здольна знайсці ратунку ў святле, чысціні. Тут ужо не да прыгажосці, не да ідэалу... Ці не пахавала наша людства гэты вечны ідэал у сваёй разбуранай свядомасці?

Шыкоўныя валасы Ядвісі. Адзіны, нечаканы, чысты пацалунак. Стрыжаныя валасы развязнай Андросавай, побач з якой няма месца каханню наогул. Безумоўна стрыжаная Паліна — і першая ж ноч у ложку.

Андросава знішчыла казку, але яшчэ няздольная была знішчыць Лабановіча, бо сцюжа толькі набірала моц. Паліна Пташкіна непасрэдна спрычынілася да знішчэння ў Азевічу таго галоўнага "штосьці", што рабіла яго чалавекам, бо ўсё на нашай зямлі ўжо было "ў зацьмішчы, у завеі" (Янка Купала). Гэта наша гісторыя? Гэта гісторыя тых часоў, калі на нашай зямлі зараджалася і панавала сцюжа.

Які ж ідэал жанчыны выбера наш сучаснік? Ці возьме ён за ідэал жанчыну "з распуснаю душой"?

Але гэта ўжо — іншая тэма.

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

г. Гродна

Два прачытанні

"МНЕ СНІЛАСЯ ПРЫГАЖОСЦЬ"...

Запомніце гэтае імя: Наталля Марціновіч. Яна жыве ў Мазыры, працуе выкладчыцай у музычным вучылішчы. Нядаўна ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" пабачыў свет яе першы паэтычны зборнік — "Вечаровы твар". Гэта тым больш прыемна, што выдацца сёння цяжкавата нават членам Саюза пісьменнікаў: паліграфічная дарагоўля наладзіла своеасаблівы конкурс, і ў друк трапляюць толькі лепшыя творы. А Наталлю Марціновіч выдалі. Калі я прачытаў яе зборнік, то зразумеў чаму: яна — ПАЭТ, мае своеасаблівы, непаўторны погляд на жыццёвыя з'явы, умела перадае іх шматфарбнасць, а ўвага яе канцэнтруецца на значных, але быццам бы прыхаваных звонку праблемах сучаснасці. І — няма спекуляцыі на самых балючых для нашага народа тэмах, такіх, як Чарнобыль, апусцелы і забыты бацькоўскі дом, занядбаная родная мова, горкія слёзы матулі... Балючыя тэмы, не пярэчу, важныя, ды калі не можаш сказаць лепш за сказанае раней, то лепш прамаўчаць. Так, мусіць, трэба разумець і нашу аўтарку.

Паэзія — гэта адкрыццё. Н.Марціновіч, што радуе, помніць такое выслоўе, і нязмушана-ўпэўнена малюе паэтычнымі фарбамі сваё НЕБА, ДРЭВА, АКНО... і свайго ЧАЛАВЕКА. У значнай большасці вершаў пераважае экспрэсіянізм.

Каштан забраў акно далонямі лісця,
Гуляе са мною ў жмуркі;
Гойдае ў голлі кубачкі сонца,
Пакуль усе іх не аберне...
Праз ягоныя цупкія пальцы,
Запырсканыя асляпляльным мёдам,
Замільгаў каляровы
Калейдаскоп:
Гэта дзеці, стаміўшыся,
Гоняць па асфальту
Гарачае кола дня,
Павяртаюцца ў сад з прагулкі.
Іх сукеначкі і кашулі
Закапаны дыхтоўнымі зялёнымі
карункамі,
Чырвонымі, сінімі і жоўтымі плямамі.
Каштан прыняўся трэсці
свой прыгожы плашч
І ўсе фарбы змяшаліся
з сонечным пылам.
Дрэва гуляе са мною ў жмуркі,
А мая ненароджаная дачка
Гуляе са шкельцамі
У выглядзе двух сэрцаў,
Усміхаецца і чакае мяне.

Выказацца паэтычна, як і ў вершы "Чаканне", урывак з якога я прывёў, — гэта для Н.Марціновіч і патрэба яе таленту, і ўсвядомлены погляд на многія жыццёвыя з'явы. Адаптавацца ў асяроддзі яе герою няпроста, іншы раз, нібы малое дзіця, ён зусім, здаецца, не разумее, чаго хоча, а каб паглядзець вакол сябе — што там робіцца, людзі? — і ўвогуле не выпадае. Расце чалавек. Багацее душой, разумнее. Можа стаць эгаістам, неікім там іпахондрыкам, можа — яшчэ кім... Адно Богу вядома, што рыхтуе яму жыццё і што ён сам для сябе! Аднак Н.Марціновіч вельмі хочацца, каб яе герой быў чалавекам добрым, шчырым, удумлівым, няхай і летуценнікам. І яшчэ — мастаком. Так-так, мастаком у сваёй цеснай кватэры, у прыгожым восеньскім лесе, на беразе ціхай альбо плыннай ракі. Каб бачыў і адчуваў сэрцам ён хоць крышачку больш, чым іншыя. Малюнкі стварае яна тонкімі, светла-пяшчотнымі мазкамі. Як і ў вершы "Марнае":

На беразе галінкаю пісала —
Бог ведае, чаго чакала,
Усё адбылося так, як мела быць:
Нішто дзівоснае сюды не завітала,
Дый хто б здолеў хвалі бег спыніць?
Тваё імя гульнёй пясчынак стала.

І яшчэ адна асаблівасць кнігі — у ёй няма змрочнасці. Дзіўна, ці не так? Вакол нас столькі ўсялякага бруду, а вершы — чыстыя, светлыя, сонечныя, быццам аўтар іх жыве на іншай планеце. Быццам гаворыць: я пісаць пра той бруд не ўмею, яго ўсе і так бачаць, навошта? Я лепш напішу пра тое, чаго не заўважаюць іншыя. Як, напрыклад, пра горад: "На дно туманаў і дажджоў, бы ў хвалю, горад апусціўся, дрыготкай шэраю імжой, прымоўклы, ад вачэй укрыўся". Або: "Мне снілася прыгажосць. Яе сумнаватае сола выманьвала ціха душу з нерухомага цела, і тая цякла безаглядна за гукамі ў сад, які нараджаўся паволі на столі і сценах пакоя з шэрых плямістых абуджаных ценяў". Верш "Белы певень" прывяду цалкам:

Толькі вечар ступіць крок,
Нешта дзіўнае здараецца:
Падзяўбсці чарнічны змрок
Белы певень намагаецца;
Завіхецца — не суняць,
Не змаўкае звон малінавы,
Іскры так і мігацяць
Зоркамі ў галлі рабінавым!
Каб падгледзець, як усе
Тайны позняя раскрываюцца,
Белы певень на страсе
Майскай поўняю прыкінецца.

Можна яшчэ цытаваць радкі, прыводзіць асобныя вершы, але, спадзяюся, у чытача і так склалася ўражанне пра кнігу "Вечаровы твар". Пагадзіцеся, добры дэбют у Н.Марціновіч атрымаўся, яна — паэт з будучым, яе набыткам на літаратурнай ніве абяцае быць важкім, плённым. Першая кніга дае падставы верыць у гэта. І яшчэ прыемна тое, што жаночая паэзія на Гомельшчыне атрымала вартае папаўненне. У Светлагорску цікава працуе Соф'я Шах, у Гомелі — Ніна Шклярава, шкада толькі, што ў апошні час яе муза маўчыць... І вось цяпер на літаратурнай карце вобласці з'явіўся Мазыр. Дзякуючы Наталлі Марціновіч.

Васіль ТКАЧОЎ

АДЗІНАЕ ВЫЙСЦЕ

Ты безліч імёнаў маеш,
паэзія:
Струны Дажджу,
Салодкая Мроя,
Птушыная Горлачка,
Вунь, пазвоньваюць на нізцы!
Ёсць і другое імя ў цябе:
У жыцці Адзінае Выйсце.

Імёны — як вялёны, што віюцца блізка Сутнасці, празрыста затуляючы яе абліччa. Назоўніца імёнаў, паэзія, засталася чалавеку як напамінак пра часы эдэмскія, калі сам Бог прыводзіў да Адама ўсе свае стварэнні, жадаючы бачыць, як той назаве іх, "усякую душу жывую", і каб "так і было імя ёй" (Б. 2:19). Залаты напамінак пра жыццё з Богам... каліўца Страчанага Выраю... дзёрзкая надзея аднойчы вярнуцца туды... а можа, і сам Шлях Вяртання...

(Вось і яшчэ колькі імёнаў нанізалася.)

Наталля Марціновіч, як і належна паэту, называе ўсё наноў. Альбо, нават не называючы, выклікае ў слыху дакладны вобраз: хіба гэта не ключы — да запаветнае брамы — пазвоньваюць паміж радкоў?..

О, белая тайна
чыстай паперы:
Замкнёныя дзверы
ў сцяне старадаўнай...
Плюшчом апавітыя,
Вабныя дзверы...

Зноў і зноў, адхінаючы жмуткі знешніх уражанняў з іхнімі "дзікімі вострымі пахамі", з "кудлатымі шчоткамі карэння" і "пруткім пакручастым пустазеллем", паэтка "прыкладаецца вухам і сэрцам" да "вечнае тайны дзвярэй неадчыненых", за якімі гучаць "ледзь чутныя словы дзіўнае мовы, амаль што зусім зразумелай"...

Але Дзверы маюць круты й непрадказальны нораў. Здараецца, падыдзеш... а яны зашчапіліся на замок "дыхтоўны і зграбны" і ўсім сваім зацята-пакінутым выглядам папярэджваюць: "гэты замок не адмыкаецца"...

можна бясконца паварочваць ключ
увесь час будзе здавацца вось-вось адкрыецца
роспач паступова падніме
да вачэй мусіш стаяць у ёй зажмурана
на і нерухома каб не ўскалыхнуць
пякучую хвалю...

І гэтак будзе заўсёды, калі цябе пацягне назад — спачыць у прывідным прытулку былое ўзаемнасці, замкнуцца й знікнуць у прабеглай хвіліне шчасця... Мудрыя Дзверы заступаюць табе шлях, бо ведаюць: ты абраная на большае.

А цяпер, калі роспач твая праліласа вячэрнім дажджом і настрой дасягнуў нарэшце глыбіні музычнага рытму (у якім і захоўваецца ключ) — цяпер нарэшце, "клямку напаўсцёртую" крануўшы, можаш увайсці. Пад воблікам гаспадара гадзіннікавай крамы табе насустрач выйдзе Вартаўнік Дзвярэй і "ў вочы з пільнасцю раптоўнай гляне":

— Дык што ў нас здарылася? — у адказ
Я працягну гадзіннік сапсаваны:
— Ён толькі той паказвае мне час,
Што я калісьці правяла з каханым...

І Брамнік "згодна паківае галавой, не выкажа ні кпіны, ні здзіўлення": што ж, праява знаёмая — вунь колькі іх тут — з розных нагодаў, сапсаваных і пакінутых назаўсёды гадзіннікаў паэтавых; яны болей не трэба тым, хто выпаў з плыні знешняга часу — далучай, дзіця, і свой — наўрад ці вернешся па яго. ТАМ, ЗА БРАМАЮ, дзе валадарыць Слова, Маўчанне і Музыка, час плыве іншымі плынямі...

І вось, налегцы, яшчэ не ўсведамляючы сэнсу таго, што адбылося, ты рушыш прэч. Табе смуткуецца.

Адна. Туга і цемра за вакном,
Начныя цені шлях пусты гайдаюць...

Але гэта шлях да Слова. Ты не заўважыла, як над усімі каханнямі пакахала яго, а яно, Слова, любіць самотных і чыстых.

...Затое не маглі не заўважыцца выбрыкі календара:

Чый-небудзь, як трэба, змяняе лісты:
Ад ранку да ранку, асобна, няспешна.
А мой па-над часам наводзіць масты —
Свавольна і крута — ад вершa да вершa.

А ў сне табе з'явіцца запаветная Брама, што, скінуўшыся "цёмнаю аркаю", блытае тваю дарогу: некалькі разоў прапушчае пад сабою, і кожнага разу прымушае патраціць у іншае месца. Развіваюцца невераготныя працягі таго, што збылося й не збылося... "Адкрываюцца і мігцяць маленькія нябесныя калодзежы"... "Падаюць кветкі агню"... І вось ужо

Сонечны вецер гуляе ў шчылінах.
Сонечны вецер гукае ў адтулінах.
Гэты вецер
Усялякае дробнае смецце
Раскведзіць,
Да узроўню вачэй
Узыме — і
Кіне...
Далей
Ужо ваная справа —
Быць шчаслівым
Ці не.

Галіна ДУБЯНЕЦКАЯ

Наталля Марціновіч. Вечаровы твар. Вершы. "Мастацкая літаратура", 1994.

тургія музычных тэатраў", "Кінадраматургія. Тэледраматургія".

У падобных выданнях нельга абысціся без рознага роду паказальнікаў. Ёсць яны і тут. Прычым не толькі традыцыйныя імянны і паказальнік назваў, у дадзеным выпадку п'ес. Прадметна-тэматычны паказальнік "раскрывае змест і тэматыку беларускай драматургіі, называе прадметы, аб якіх ідзе гутарка ў п'есах". А геаграфічны "уключае назвы мясцовасцей, краін, населеных месц і геаграфічных паняццяў, з якімі звязаны змест некаторых п'ес". Асобна стаіць паказальнік аднаактовых п'ес.

Выхад кнігі — заслуга не толькі старэйшага беларускага бібліёграфа Н. Ватацы (за што Ніне Барысаўне — шчырае дзякуй!), а і навуковага рэдактара, кандыдата мастацтвазнаўства Т. Гаробчанкі.

К. ТАРАСЕНКА

ПАТРАБУЕЦЦА ПАДТРЫМКА

Назва гэтага выдання крыху нечаканая — "Кніга-рэквіем". Гэта будзе унікальны даведнік пра савецкіх воінаў, удзельнікаў барацьбы з фашызмам, якія пахаваны на тэрыторыі Германіі.

Ініцыятарам як выпуску стаў жыхар Бабруйска, афіцэр запасу Уладзімір Шарнікаў. Яшчэ падчас службы ў Групе савецкіх войск у Германіі ён пачаў збіраць матэрыялы пра тых, хто закончыў свой шлях на тэрыторыі гэтай краіны. Занатоўваў не толькі прозвішчы, а калекцыяніраваў рэдкія здымкі, розныя карты, схемы, адшукваў лісты загінуўшых, пасланыя ў свой час родным і блізкім. Пазней гэтыя звесткі былі ўдакладнены і зверaны з афіцыйнымі дадзенымі. Выпуск "Кнігі-рэквіема" плануецца ў васьмі тамах, а ўвойдуць у яе звесткі больш як пра 100 тысяч загінуўшых, у тым ліку і беларусаў. Выданне бярэ на сябе Расія, а сродкі выдаткоўваюць Міжнародная асацыяцыя фондаў міру, Фонды міру Беларусі, Расіі, іншых былых савецкіх рэспублік.

У прыватнасці, Фонд міру Беларусі вырашыў выдзеліць для кнігі 160 тон паперы, але пакуль няма грошай для яе набыцця. Таму фонд і звяртаецца па фінансавую дапамогу да ўсіх, каму дорага памяць аб мінулай вайне.

Разліковы рахунак Фонду міру Беларусі N 705803 у Гардырэкцыі Белбізнесбанка г. Мінска, код 764.

ДЗЯДЗЬКА ЮЗІК

Да 100-годдзя з дня нараджэння І. М. Міцкевіча

Ён і без Коласа меў адметнасць у грамадстве, быў адметнай Асобаю. Валодаў вабным дарам — даносіць да людскога слыху глыбіню, моц і "смак" мастацкага слова. Братэрская прыналежнасць да народнага песняра, вядома ж, яго ўзвышала, і гэтым ганарыўся ён. Выступленне сваё звычайна так і пачынаў: "Я з'яўляюся малодшым братам Якуба Коласа. Завуць мяне Юзік. Колас не забыў упамянуць і пра мяне ў паэме "Новая зямля". Ён піша:

А гэты Юзік-шаляніца,
Малы яшчэ, зусім дурніца,
Так пад нагамі і таўчэцца
Або, як хвост той, валачэцца
І ад работы адрывае
І толькі сэрца ад'ядае..."

Далей ішлі радкі пра тое, як "Юзік пальцам поркаў страву і верашчакай мазаў лаву", як "сёстры сердавалі і залаб Юзіка цягалі..." Аўдыторыя была ў палоне Коласавай паэзіі і ў захапленні ад майстэрскага выканання. Знаёмства і паяднанне публікі з выступоўцам адбылося. Слухачы разам з дзядзькам Юзікам (так яго любоўна, па-сваяцку звалі ў народзе) нясуць нялёгкую службу лесніка Міхала, дамагаюцца ўласнага кавалка зямлі і хлеба, з дзядзькам Антосем вараць клёцкі і падглядваюць пчол, едуць у Вільню, з Міхалавымі дзецьмі вучацца і весела бавяць час.

З моманту адкрыцця ў Смольні (1967) філіяла Літаратурнага музея Якуба Коласа Іосіф Міхайлавіч працаваў экскурсаводам. Дагэтуль ён ахвотна і заўзята нёс гэты пачэсны абавязак няштатна. Прыязджалі на Коласаву радзіму людзі — дзядзька Юзік міла абслугоўваў іх.

Выступаў Іосіф Міхайлавіч і "з адрывам ад вытворчасці". Я сотні разоў выходзіў з ім на людскія "вочы" і "вушы". І бачыў, з якою радасцю яго сустракаў народ.

На "паліцах" памяці дзядзькі Юзіка захоўваліся не толькі творы Коласа. Выдатна чытаў ён Купалу, Крапіву, Шаўчэнку, Чэхава, Пушкіна, Міцкевіча...

5 мая 1980 года гэтага няўтомнага і самабытнага прапагандыста роднай літаратуры не стала.

"Люблю запамінаць тое, што кладзецца на душу", — гаварыў ён. Літаратурныя радкі, "агучаныя" дзядзькам Юзікам, клаліся і, пачутыя з магнітафонных стужак, кладуцца і сёння на нашу душу.

Іван КУРБЕКА

На здымку: дзядзька Юзік з артыстамі тэатра імя Я. Коласа. 1978 г.

ПРАЗ УСПРЫМАННЕ КЛАСІКА

Дастаткова ўважліва перагарнуць старонкі Збору твораў Максіма Багдановіча, каб пераканацца, наколькі часта класік нашай літаратуры ў сваіх артыкулах, водгуках, рэцэнзіях у той ці іншай ступені закранаў праблемы нацыянальнага Адраджэння. Безумоўна, сёння, як ніколі, гэтыя матэрыялы маюць неацэнную каштоўнасць. Выдавецтва "Універсітэцкае" парупілася, каб сабраць іх разам, а ў выніку атрымалася кніжка "Беларускае адраджэнне", прадмову да якой напісаў У. Лазоўскі.

ТВАЯ ТАЙНА, НАРОДНАЯ ПЕСНЯ

Папоўнілася серыя "Універсітэт — школе", што выходзіць у выдавецтве "Універсітэцкае". Гэтым разам прапануецца кніга А. Гурскага "Тайны народнай песні". Аўтар даўно вывучае фальклор. А да ўсяго і сам запісвае лепшыя ўзоры яго. У кнізе расказваецца аб іх паходжанні, прызначэнні і ролі ў жыцці, называюцца жанравыя адметнасці.

Паэзія

Эдуард АКУЛІН

"І Я ДУШОЙ ЗАЎЖДЫ СВЯТЛЕЮ..."

ШЛЯХ

Шукаю Радзіму
скрозь леты і зімы —
нідзе яе не знаходжу.
Слухмяны, бунтоўны,
святы і грахоўны
іду, але не выходжу...
А шлях не зынача,
хоць часам не бачна
і птушкам свайго тору...
Вяртацца адвеку
зажураным рэкам
назад — у палон мора.
Шукаю Радзіму —
хай нават знайсці мне —
слязіну на дне гора.

СКРУХА

Бровы хатаў снег ахутаў.
Завіруха вые глуха.
Адзіхацела і патухла
лязо ракі у похвах луга.
А да вясны яшчэ так многа —
як ад граху да веры ў Бога.

РЭХА

Снег. як і ты, бязгрэшны.
Ты, як і снег, ахвяра
гэтай зімовай ночы.
Ранак — вяртанне рэха
згубленых слёз у вочы...
Снег, як і ты, бязгрэшны.
Ты, як і снег, ахвяра
гэтай зімовай ночы.

МАРА

Восень вымошчвае высі
золатам зорнай лістоты.
Сядзем удвух, як калісьці,
пад небасхілам самоты.

Гэтак мінаецца лета.
З мрояў адроіцца мара —
разам у бездань Сусвету
рушыць насустрач пажарам...

ТРЫЯЛЕТ

Я не любіў цябе ніколі.
Ты аднаго мяне кахала.
Рака плыла, а ты чакала...
Я не любіў цябе ніколі.
Плынь абмялела і прапала.
Дзе плёс ясней — чарнее поле.
Я не любіў цябе ніколі.
Ты аднаго мяне кахала.

СПАЛІЦЬ МАСТЫ...

Палю масты,
Ды пакідаю палі,
Каб новы мост
Наслаць на чым было...
Р. БАРАДУЛІН

Паліць масты — для дужых духам
праца.
Паліць масты — не простая забава.
Паліць масты — з самім сабой
застацца
па розныя бакі
ад пераправы.
Паліць масты — душы патрабаванне.
Паліць масты —
не кожнаму пад сілу.
Паліць масты, каб здраду і каханне
рачная плынь навекі раздзяліла.

Палю масты, але з адной умовай,
як ведаю, што болей не вярнуся...
Палю датла, а толькі напалову —
наўрад ці і з гадамі навучуся.

•

Божа, як яна прыгожа
аддавацъ умее вусны...
Да світанку плысці ложку
поймай сноў яе распусных.

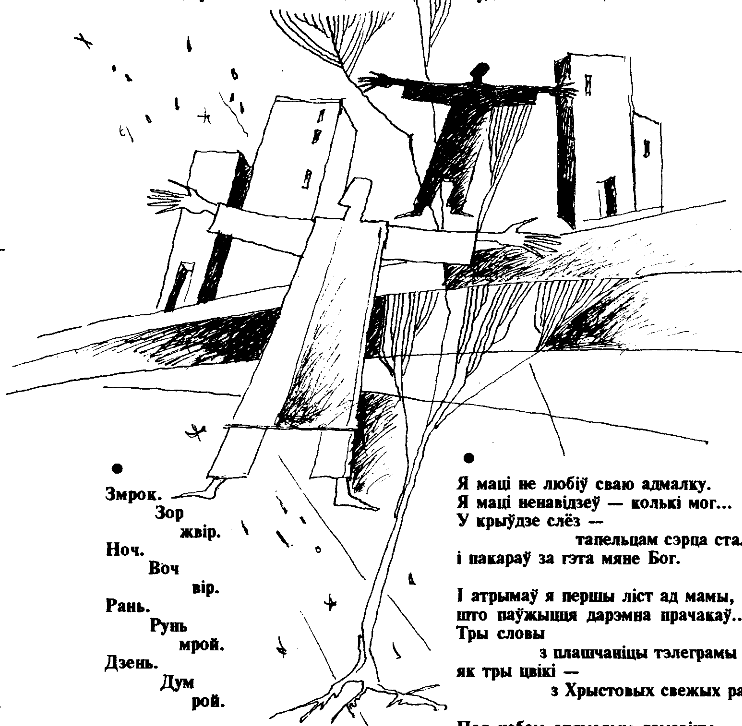
У смузе прасцін адліжнай
ногі — лебедзі ў тумане...
Божа, як я ненавіджу
жарсці крык яе гартанны.

На мяжы з жыццярастаннем
не цалую так умела...
Божа, выратуй Каханнем
храм яе пустога цела.

ЗІМА

Рукі, як адхуканыя птушкі,
для якіх кішэні сталі гнёзды.
Вецер рой сцяжынкавы загушкаў.
Вуллі хат — мішэні для Марозу.

Нібы ў лёд, у высі ўмерзлі зоркі.
Заўтра Богу доўга высякаць
Панядзелка крыгу, каб Аўторак
сваё месца ў небе змог заняць.

•

Змрок.
Зор
жвір.
Ноч.
Воч
вір.
Рань.
Рунь
мрой.
Дзень.
Дум
рой.

АНГІНА

Я толькі паглядам
адным саграшыў...
І гэты пагляд мой хвароба чакала.
Ты шыю — прыгожую вазу душы —
у шалік шарсцяны ад воч захавала.

Гвяздзік адзіноты паспеў адзічэць,
яму пацалунка жыццё каштавала...
Табе папраўляцца —
а мне разумець,
як ты пачуццё ад зімы ўратавала.

ГОЛАС ГАЛІНАВЫХ ГЛОСАЎ...

Губляюць коні грэбні-грывы,
галосяць глосамі галінаў.
Гугнявы гром грыміць гняўліва...
Гаротна гронкі гукаў гінуць.

Гул галатурыяў гітарных.
Глісенда градзінак гардзінных...
Гаёвых галерэяў галы.
Грыбных галерэяў гільяціны...
Гадоў грахоўнае гарышча
гадуе гонар галубіны...
Глухі гарлач гукае гліна
гартанным голасам глыбінным.

ВОЗЕРА САМОТЫ

На сонным золку сонца дакранецца
Ласкавым промнем
стомленых каханых.
І ноч растане ў мораку туманным,
А зорак ззянне ў росах адаб'ецца...

Вось так і я душой заўжды святлею,
Калі цалуеш ты на развітанне.
І хоць Самоты возера глыбее —
Не менее вады ў рацэ Кахання.

•

Каханнем скрозь паэт жыве...
Калі світальны сон змялее,
радзімкі ў зацемках калень
асвеціць белая лілея...

Каханнем скрозь жыве паэт.
Для Музы ён найперш — Муж-чына!
Старэй за ўвесь біблейскі свет
быў Евін грэх — жыцця прычына.

Бо цела — зваблівы кларнет,
яго прыгубіш — век пакутай.
Жанчыну выдумаў паэт,
каб граць на ёй і быць пачутым...

Калі вар'яцкі гэты свет
Шэкспір дабʼе сваім пытаннем, —
каханнем выжыве паэт
і будзе вечна жыць Каханнем!

•

Я маці не любіў сваю адмалку.
Я маці ненавідзеў — колькі мог...
У крыўдзе слёз —
тапельцам сэрца стала,
і пакараў за гэта мяне Бог.

І атрымаў я першы ліст ад мамы,
што паўжыцця дарэмна прачакаў...
Тры словы
з плашчаніцы тэлеграмы —
як тры цвікі —
з Хрыстовых свежых ран.

Пад небам аняммелым дамавіны
даруй, матуля, каінаў мой грэх.
Я так цяпер любіць цябе павінны —
як Бога Ной,
сыходзячы ў каўчэг.

•

Мая душа — як ліфт парожні —
вандруе ў целе дзень і ноч.
То яе вабіць водар пожні,
то прыпадзе да шыбін воч...

То ў ёй цалуюцца каханкі,
то гвалтаўнік свой гострыць нож...
Мая душа ад зор да ранку —
прытулак стомленых нябож.

Маёй душы пустую клетку
даўно пакінуў салавей...
Тут вершам пішуць вельмі рэдка,
тут мат — апошняя з надзей.

Мая душа — як ліфт парожні —
аднойчы грымнецца з нябёс.
А разам з ёю — хмары, пожні,
каханне, вершы, п'яны бомж.

Памяці былога Літфонду

Алесь АСТАШОНАК

ДОМ ТВОРЧАСЦІ

МАЛЕНЬКАЯ АНТЫЎТОПІЯ. ВЕРСІЯ 2

Параўнальна нядаўна аўтару гэтых радкоў давялося выкласці версію падзей, якія здарыліся ў нашым Доме творчасці пісьменнікаў, што на рачулцы Іслач, пад Ракавам. Версія тая (стварэнне пісьменніцкай турмы акурат на месцы пражывання літаратараў), як пісаў ён тады, была б досыць верагодная, каб не новыя акалічнасці: "Лёс распарадзіўся шчасна, і цяпер, дзякуючы новаму дзяржаўнаму ладу, праз дарагавізну пуцёвак у памянёны дом, літаратары на Іслачы болей не жывуць".

Адно ж, нягледзячы на захаванне гэтага ладу, дзякуючы намаганням новага Літфонду, кошт пуцёвак для пісьменнікаў раптам істотна зменшыўся. Цяпер ён, як гэта ні дзіўна, роўны кошту, прыкладам, усяго толькі шасці пляшак "Пшанічнай".

Дык што, болей як тры тыдні добрабыту ці тры літры глуздавы-бойніцы?..

Дзіва што пісьменнікі адразу кінуліся адпачываць на Іслач. І старыя, і маладыя, і сярэдняга веку, і бедныя, і багатыя... Зрэшты, аўтара тут занесла: багатых пісьменнікаў цяпер не бывае, гэта хіба што жменька бізнесменаў, што з'явіліся сярод сяброў літарацкай гільдзіі яшчэ ў апошнія гады неакаланіяльнай залежнасці. Кінуліся, згаладалыя па забытым камфортным адпачынку дый пільныя, поводле прынцыпу, што пачаў ужо ўядацца ў косці: "Бяры, пакуль даюць", — аніхто не верыў, што гэткая дабрачыннасць надоўга.

Прыехаў у родны дом і знаёмы якому чытачу літаратар, герой папярэдняе версіі, вядомы калісь аматар памянёнага напою і з нябеднай фантазіяй. Мінулі тыя часы, калі ён мог піць дзень пры ночы, ноч пры дні ўвесь адпачынак дый яшчэ нешта крэмзаць, але фантазія засталася.

"Няма таго, што раньш было", — часта пошла, а часта і трапна абыграе народ славуты радок паэта, з якім хутка давялося згадзіцца цяперашнім абжывальцам іслацкіх апартаментаў.

"Дзе тыя былыя вечаровыя кефіры ды сокі! Дзе кіназала з амаль штодзённымі фільмамі не самай апошняй даўнасці! Дзе бясплатныя камінныя гасцёўні ды більярдная зала! Дзе кабеты-прафсаюзніцы, стройныя й статныя, якія чародамі наляталі сюды кожныя дванаццаць дзён на ўцеху асабліва шпаркім майстрам пяра! — вохкалі й войкалі і сівыя, і лысыя, і патлатыя. Але нашмат мацнейшыя расчараванні выклікала вось што: — Дзе тая лазня за рубель, у якой цяпер адно ў парылцы не мерзнеш. Дзе, нарэшце, раз ужо такі расклад, гарэлка па боскай цане?!"

Аўтар не марудзячы, як і ў мінулай версіі, закрануў тэму пітва, бо як без яго было абысціся ў цяперашнім Доме творчасці — людзей у нумарах ад холаду трэсла, гэтак абаграваўся будынак, прызначаны спрыяць розным творчым працэсам. Цяпер ён спрыяў толькі співанню пісьменніцкага племені. Нават самы застойны час, калі на ганарар грэх было жаліцца, а гаворкі ў багемных шынках вяліся задушэўныя, як між братамі, нават той самы кляты час не спрыяў гэтак літарацкаму алкагольнаму самавынішчэнню, як іслацкая кацельня.

Добра было б, каб співаліся адно нездары, якім лепей і не набліжацца да паперы, — кацельня касіла змушаным з'яўленнем пляшкі на пісьмовым стале ўсіх, без разбору, здольных нават яшчэ больш касіла, бо так ужо ўладкавана іхняя неспакойная душа, у якой вечны бунт супраць усяго існага, нават супраць самога сябе. Запіў тут нават адзін несправядліва ненародны пісьменнік, запіў упершыню на доўгім сваім вяку, па-чорнаму: баяўся ж нябога акалець, а так хацелася дапісаць раман!

Плюнуць на ўсё і з'ехаць адсюль дахаты не дазваляла кожнаму інстынктыўная сквапнасць: "Як з'ехаць, калі кошт ажно дваццаці чатырох дзён пражывання й харчавання не перавышае кошту шасці пляшак?!" — і ніхто ў хцівасці гэтай не задумваўся над тым, як дорага абыдзецца пуцёўка: трэба было купляць аж па тры пляшкі на дзень — і гэта, каб толькі выжыць, а каб жыць па-сапраўднаму (не баючыся прычым аніякай алкагольнай інтаксікацыі: не брала пойла за глузды, адно нутро саграваў), патрабавалася пяць-шэсць пляшак — самым кволым.

А тут яшчэ маразы ўдарылі — даўно не было такіх маразоў!

Ратаваліся ў лесе. Палілі вогнішчы, пілі гарэлку. Спрабавалі пісаць, прысеўшы на пяньку. І клялі на чым свет стаіць былога сталага жыхара дома, пісьменніка-партызана, ляснога санітара Савіцкага, які, па ваеннай сваёй звычцы, усё паліў і паліў штодня і штовечара вогнішчы і высек-вычысціў у выніку ўвесь навакольны лес, бы той руплівы бабёр. Цяпер, каб насячы галля, трэба было напабегацца, і задумваліся ўжо некаторыя прасветленыя марозным паветрам ды сцюдзёнай гарэлкаю галовы, як прыдбаць талакою бензапілу "Дружба".

Грошай на бензапілу, колькі ні пнуліся, не назбіралася, і тыя ж светлыя галовы дадумаліся напісаць "чалабітную" старшыні Літфонду, брату па пяры, пісьменніку Жалязоўскаму, прыкладна такога зместу: "Не можаце забяспечыць кацельню палівам, не можаце даць у кожную палату... даруйце, нумар па абагравальніку, і не абыякім, — а то вось нядаўна перакладчык Эйдэльсон, не пражыўшы тут і трох дзён, уцёк у Менск, бо ж сказалі яму, што абагравальнік ягоны, які Эйдэльсон, па сваёй заўсёднай абачлівасці, захапіў з сабою, спальвае ў жытле кісларод, — не можаце даць гэтага, дык дайце тады ўжо кожнаму пісьменніку, у залежнасці ад яго спажывецкай магутнасці, па тры-сем пляшак на дзень: замярзае-канае літаратура!"

Наш герой вырашыў праблему па-свойму. Піць ён ужо не піў — дактары забаранілі, вогнішчаў не паліў — не хапала духу нават з нумара выйсці, а ляжаў дзень пры ночы, ноч пры дні ў ложку, пад трыма коўдрамі, чытаў толькі смешныя кнігі і глядзеў па прывезеным з сабою відэамагнітафоне адныя камедыі, бо смех таксама, як вядома ўсім, хто калі-небудзь смяяўся, саграе. Ежу з сталоўкі-лядоўні прыносіла самаахвярная жонка. Яна ж і расказвала яму пра вогнішчы, бачыць якія ён мог толькі праз вакно, і пра тое, як у Ракаў возяць не навозяцца гарэлкі, што пісьменнікі зрабілі тамтэйшым крамам за два тыдні чатыры месячныя планы. І аніводнага п'янага не відаць, казала яна, усе адно крыху падрыгваюць, носячы галлё, не тое што ты — калоцішся й калоцішся пад сваімі коўдрамі, не раўнуючы як той, што спрабаваў ля вогнішча на пяньку пісаць.

Ад нуды літаратар пераключаў свой куплены некалі на непрапітыя грошы "відак" у тэлевізарны рэжым і глядзеў, каб не адстаць ад пазаложкавага жыцця, навіны. Тым часам ударылі не толькі маразы, але і расейскае войска па Чачні. Лімонаў прыехаў у Менск на сустрэчу з мясцовымі падфіліямі партыі сына рускай і юрыста ды "Русского национального единства" і ледзь не быў збіты, балазе што паспеў, як кажуць, уцячы, барані Божа каму з нас, праз вакно. Аднак найбольш зацікавілі пісьменніка паведамленні з Тбілісі: там мароз хоць і даходзіў усяго толькі да мінус пяці, але дамы ўвогуле не абаграваліся і нават сцены парламента абдавалі дэпутатаў у паліто холадам, нават сам былы міратворца і паплечнік вялікага рэфарматара, а цяпер кіраўнік усяго Сакартвела быў апрануты, а некаторыя, самыя мужныя абраннікі народа вырашалі важныя дзяржаўныя справы ў касцюмах.

Навіны з далёкага бліжняга замежжа ўзбадзёрылі залеглага літаратара, надалі яму мужнасці, аж сорамна стала за сваю распешчанасць.

І аднойчы ўначы, — калі ён раптам прачнуўся пад сваімі трыма коўдрамі, адзеты ў кальсоны і ўцепленае трыко, у шарсцяных шкарпэтках і шапцы на галаве, прачнуўся ў гарачым поце, бо ўбачыў, як яго даганяе з аўтаматам Калашнікава Лімонаў, творамі і асобай якога ён грэбаваў, даганяе й крычыць: "За что ты не любишь меня — Палача! Это же я — Эдичка! За что, белорусс, мы же издревле единокровные братья!", прачнуўся, бо разбудзілі яго, да таго ж, нейкія дужа нязвыклыя гукі, — яму нясцерпна забалела-заныла ўсё зляжалае цела, і ён падумаў, што гэтак можна зарабіць сабе і пролежні, і атлушчэнне, і інфаркт, і чорт яго ведае якую яшчэ трасцу. І тады ён скінуў з сябе разам усе свае тры коўдры, тым больш што дзіўныя гукі ўсё яшчэ чуліся, і выйшаў у калідорчык.

Гукі мацнелі. Здаецца, гэта былі стрэлы і выбухі. А ён жа не піў! Не піў ён! Як ні калаціліся ад холаду рукі, ён усё-такі асцярожна адчыніў дзверы і выглянуў у доўгі калідор.

Страляніна нарастала, усюды ўспыхвалі агні, час ад часу ўзрываліся гранаты.

"Глядзі, дап'ешся!" — казаў яму калісь крытык Таміла.

"Глузды з'едуць, як кінеш піць. Асабліва са мною", — казаў яму тады ж паэт Матраховіч, якому ўначы бачыўся ў куце чорны чалавек.

Мо й праўда не варта было так рэзка завязваць і з пітвом увогуле і з пасядзелкамі ў Матраховіча ў прыватнасці?

Ён жа й пісаў цяперака асцярожна — аніякіх фантасмагорый, аніякага авангардызму — чысты, дыхтоўны рэалізм і, барані Божа, аніякіх кашмараў-мараў.

Дык што ж гэта, бляха, здарылася?

Літаратар ціхенька, прыціскаючыся да сцяны, пасунуўся па калідоры, у бок бібліятэкі, адкуль чуліся стрэлы й выбухі. Пакуль ён баязліва дабіраўся да невядомасці, бабахнула гэтак, што яго ажно ў паветра падкінула. Нарэшце ён дасягнуў канца калідора, лёг на падлогу і ўжо паўзком, зусім марудліва, прапраўся далей, да калідора перпендыкулярнага папярэдняму.

У самым ягоным пачатку ляжаў і страляў у другі канец старшыня літфонду пісьменнік Жалязоўскі, які прыехаў учора, казала жонка, на агляд, па ягонай папярэдняй ацэнцы, сітуёвіны. Страляў ён з карабіна — мерна-мерна — усё роўна як некага метадычна адстрэльваў. З кішэні ягонага пінжака, накінутага на кальсонны гарнітур, тырчэла лімонка.

Але куды яму было ўстояць супраць вялікага народнага пісьменніка Чыгрынава, які лупіў у бок бібліятэкі з гранатамёта і роў: "Патрабую, каб мой нумар абагравалі! Каб абагравалі мой нумар! Я старшыня фонду!" Рык перакрываў нават выбухі гранатаў, што выляталі адна за адною з ягонага магутнага гранатамёта, гранатаў, што рваліся непадалёк ад беднага непатапляльнага Жалязоўскага, які таксама рычэў-агрызаўся: "А я табе што, не старшыня фонду?" Хто страляў і кідаў гранаты ў іншых калідорах, адсеках і нумарах дый, мабыць, на двары ўжо, літаратар выведваць не насмеліўся.

Пасунуўся назад.

О Божа!

Насустрач яму ішоў Джахар Дудаеў і няспынна паўтараў: "Прошу политического убежища в вашей мирной стране". З нумароў, бы ашпараныя, выскоквалі нейкія грузіны — скарыстаўшы момант, выносілі абагравальнікі. Несправядліва ненародны пісьменнік Іван Пташнікаў, які ўпершыню запіў тут, каб дапісаць свой, можа, апошні раман, спакойна-ўрачыста насоўваўся на мяцежнага генерала, анізвання не зважаючы на мітуслівых грузінаў, і нёс, па дзве пляшкі ў кожнай руцэ (дзе дастаў толькі ўначы!), "Празрыстую" — "Пшанічная" ў Ракаве скончылася.

А пасярод калідора раптам пачуўся звон разбітага шкла. Не, гэта не білі апарожненыя бутэлькі з-пад упадабанай імі "Налібоцкай" прафесар Конан і перакладчык Сёмуха, спрачаючыся аб Заратустры й Левэркюне.

Гэта сам Эдзічка мужна пратараніў лобам і натрэніраваным целам вакно і выскачыў з вышыні мала не ў пяць метраў на слабазаснежаны двор. "В Киев! — крычаў ён. — На этот, мать его.., минский вокзал — и к малороссам. К малороссам! С этими белоруссами х... разберешься!"

І тут літаратар упершыню ў жыцці падумаў, што й праўда, з гэтымі беларусамі, бадай, не разбярэшся. Нават пры такім прэзідэнце, як наш. З усім ягоным найбагацейшым вопытам кіравання. Ні за што ў жыцці. Нават з дапамогаю Джахара Дудаева, калі яго кінуць на барацьбу з карупцыяй, нават калі прыняць усе чачэнскія "незаконные вооруженные формирования" і замяніць імі нашую доблесную, але знясіленую міліцыю. Нават калі эканоміць паліва ў парламенце. Ні за што. Ніколі. А можа?..

Надзея заўжды памірае апошняя.

Літаратар ішоў пад тры свае коўдры з надзеяй. З надзеяй, што хоць не прысніцца яму ні Дудаеў, ні Эдзічка, ні Лукашэнка ў футры на прэзідэнцкай трыбуне, ні, тым больш, перастрэлка Чыгрынава й Жалязоўскага, ні, крый Божа, запой Івана Пташнікава разам з усім "звёнзкам".

І гэтая версія, мяркуе аўтар, была б досыць верагодная, калі б пісьменніцкіх даходаў хапала хоць на дзве пляшкі гарэлкі на дзень.

22 снежня 1994.
Іслач. Холадна-холадна.

ЗАПОМНІЦЕ ГЭТЫЯ ПРОЗВІШЧЫ

Наталлі — Пішчур і Капітонава, Алена Румянцава, Сяргеі — Зайкоў і Мініч — студэнты школы-студыі акцёрскага майстэрства Гільдыі кінаакцёраў Беларусі другога выпуску курса вядомай артысткі Нацыянальнага тэатра Таццяны Аляксеевай. 29 студзеня яны сярод чатырнаццаці выпускнікоў давodзілі сваё майстэрства ў сцэнах са спектакляў, выкананні эцюдаў, пантамімы на канцэрце ў Мінскім Доме ветэрана.

Праз год іх можна будзе ўбачыць на прафесійнай сцэне — як і ўсіх акцёраў першага выпуску гэтай навучальнай установы пры грамадскай арганізацыі.

П. Г.

СПЯВАЛІ "ГАРЫЗОНТАЎЦЫ"

Сваё 30-годдзе адзначыў на сцэне Дома ветэранаў сталіцы Беларусі Народны хор народнай песні МВА "Гарызонт". Ветэраны вайны і працы цёпла віталі выступленне аматарскага калектыву, якім кіруе Аляксандр Андросаў. Мастацкі кіраўнік хораша спявае, ягоны голас, як і галасы салістак хору — Ганны Бакуновіч, Ірыны Кірпічовай, Людмілы Міцуры — упадабалі слухачы. Вечарына прайшла пад традыцыйнай рубрыкай "Адкрый для сябе прыгажосць".

Пятро ГАРДЗІЕНКА

МЕЛОДЫІ РОДНАГА КРАЮ

У Віцебскім мастацкім музеі адбылася "сямейная" выстава мінскіх мастакоў — жывапісца Віктара Маркаўца, яго сясцёр габеленшчыц Валянціны Маркавец-Бартлавай і Галіны Крывабlоцкай, дачкі Таццяны, майстра выцінанкі і саломапляцення. Гэта не адзіны, але бадай адзін з найбольш яркіх прыкладаў мастакоўскіх дынастый. Натуральна, што выставіўшыся разам упершыню, яны абралі рэтраспектыўную ідэю экспазіцыі.

В. МАРКАВЕЦ-БАРТЛАВА. Габелен "Вясковы краявід"

Маркаўцы — род Докшыцкі, з віцебскага краю. Усе яны — выхаванцы Беларускай акадэміі мастацтваў (Таццяна яшчэ студэнтка аддзялення мастацтвазнаўства). Усе розныя характарам, эмацыянальнасцю. Але аб'ядноўвае іх непарыўнасць з народнымі традыцыямі, любоў і пашана да роднай зямлі. Найбольш яскрава выяўляецца гэта ў творчасці Віктара Маркаўца, у яго жывапісных "разважаннях" пра Бацькаўшчыну, тканых краявідах. На выставе прадстаўлена яго новая серыя, прысвечаная памінальным крыжам. Кола творчых інтарэсаў Валянціны і Галіны ніколі не было скавана межамі аднаго жанру (сцэнічныя і тэатральныя касцюмы, распрацоўкі тэкстыльных калекцый). Больш за дзесяць гадоў займаюцца яны і габеленамі. Іх творы ўпрыгожваюць музеі, бібліятэкі, гатэлі Мінска, Заслаўя, Масквы. Яны аддаюць перавагу плоскаснаму габелену ў тэхніцы класічнага гладкага ткацтва. Апошнім часам зацікавіліся міні-габеленамі, адны з якіх сталіся самастойнымі формамі ("Анёл-ахоўнік"), другія сталі падрыхтоўчым матэрыялам для глабальных твораў. Адзначыла крытыка і габелены, зробленыя В. Маркавец-Бартлавай у сааўтарстве з мужам Л. Бартлавым, для залы адпачынку Палаца рэспублікі — культуру іх колеравай кампазіцыі і бездакорную тэхніку выканання.

Малодшая з сямейнага кола Таццяна Маркавец паказала свае выцінанкі, даўняе народнае мастацтва выразання з паперы складаных мастацкіх кампазіцый. Яе апошнія работы вызначаюцца графічнасцю, сімвалізмам і пошукамі формы.

Ала БАБУРА,
старэйшы навуковы супрацоўнік Віцебскага мастацкага музея

Віншуем!

ЁН, ЯНА І — ЯЕ АДРАДЖЭННЕ

Сумневу няма: Яна і Ён — створаныя адно для аднаго. І ніколі ўжо не разлучацца. Іхняя сустрэча прынесла абнаўленне Ёй, а яму — новыя магчымасці для самарэалізацыі. І натхненне, натхненне... Калі ж тое пачалося? Можа, гадоў 20 таму, падчас Яго з Ёю знаёмства? Ён, кампазітар Сяргей Картэс, улюбёны ў оперны жанр, знайшоў тады Яе, сваю оперу. Знайшоў — ці вынайшаў?.. З нараджэння знанага "Джардана Бруна" пачалося адраджэнне сучаснай беларускай оперы. Спектакль "Джардана Бруна" заўважылі далёка за межамі беларускага музычнага асяроддзя. Пра яго шмат пісалі, пра яго спрачаліся. І яго любілі, як не любілі, бадай, ніводную з новых беларускіх опер, што былі пастаўлены на сцэне нашага Вялікага тэатра следам, у 80—90-я гады...

Потым у С.Картэса з'явілася яшчэ адно выдатнае "опернае дзіця": натхнёная неўміручым брэхтаўскім сюжэтам "Матухна Кураж" ("Маркітантка"). Былі дзве такія розныя і таленавітыя пастаноўкі ў Коўне ды ў Кішынёве, а да Мінска "чарга не дайшла". Балазе, малдаване паказалі свой спектакль у нас на гастролях, а каб паглядзець ковенскую версію, "картэсаманы" без праблем выпраўляліся ў госці да суседзяў.

Чатыры гады таму ў стасунках Сяргея Картэса з Операй адбылася падзея, якая збянтэжыла нават шчырых ягоных сяброў. Кампазітар, які ўсё жыццё быў апантаны Музыкай, які выклікаў сімпатыю сваёй імпульсіўнай творчай натурай, інтэлігенцкай мяккасцю ды чуллівасцю і поўнай адсутнасцю арганізатарскага свербу, — кампазітар заняў крэсла дырэктара самага складанага, самага непрадказальнага, самага капрызлівага і самага руціннага тэатра. Самага вялікага тэатра рэспублікі. Адначасова ён стаў мастацкім кіраўніком оперы.

Ад падзеі гэтай чакалі хуткіх ды сумных наступстваў. Але, насуперак скептычным прагнозам, беларуская опера зноў зведала абнаўленне, адраджэнне. Оперная трупа, намаганнямі дырэктара, зрабілася, нарэшце, "выязной". Частыя замежныя гастролі далі стымул для творчасці. Зала на, здавалася б, шараговых оперных спектаклях у Мінску пачала поўніцца невыпадковым, зацікаўленым, дасведчаным людам...

Усе тэатральныя крэслы былі занятыя, калі ў святочна прыбраным фае ладзілася вечарына ў гонар маэстра Картэса! У гэткай "непратакольнай" абстаноўцы, па-сяброўску, але зусім афіцыйна адзначалася 60-годдзе заслуженага дзеяча мастацтваў Беларусі кампазітара Сяргея Картэса, аднаго з самых адданых рыцараў Оперы. Юбілей, як вядома, — нагода для самых розных згадак: колькі, напрыклад, можна згадаць-расказаць пра шматжанравую творчасць кампазітара, пра яго плённае супрацоўніцтва з драматычнай сцэнай і кіно, пра найтанчэйшыя ўзоры яго камерна-вакальнай лірыкі або сімфанічную творчасць! Колькі можна гаварыць-разважаць пра мноства дробных і невырашальных праблем у яго адміністрацыйных буднях...

А колькі пытанняў можна задаць аўтару, Сяргею Картэсу, з нагоды новай опернай прэм'еры — "Візіт дамы"! Кампазітар напісаў гэты твор паводле Ф.Дзюрэнмата, праца над спектаклем пачалася, першы паказ мяркуецца наладзіць улетку.

Ну, а пакуль — нашы віншаванні юбіляру і вось гэтыя фотазгадкі. На здымку 1987 года: С.Картэс (злева) з удзельнікамі колішняга пленума СК БССР — маскоўскім госцем А.Флярко ўскім ды нашым прафесарам В.Роўдам. На здымку 1993 года: дырэктар ДАВТа С.Картэс прымае віншаванне ўкраінскай рэжысёркі І.Моластавай з нагоды юбілею тэатра...

С.БЕРАСЦЕНЬ

Музыка

ЁСЦЬ ПЕЎЧАЯ АКАДЭМІЯ

Музычная культура народа ў значнай меры вызначаецца яго здольнасцю выказаць настрой, пачуцці, хваляванні праз спевы. Напрыклад, у краінах Балтыі кожны год праводзяцца святы песні, калі адзіны хор яднае тысячы людзей.

У гэтай сувязі ўжо адбываюцца пэўныя пазітыўныя змены і ў развіцці музычнай культуры Беларусі: з'яўляюцца новыя пеўчыя калектывы, прафесійныя спевы гучаць у храмах, робяцца даступнымі для выканання даўнія, але забытыя ў архівах ноты харавой музыкі. Адметнай з'явай сталася адкрыццё "Пеўчай акадэміі" ў Гомелі, сёлета 7 лютага.

Адкрыццё "Пеўчай акадэміі" — нараджэнне традыцыі выканання і навуковага асэнсавання харавой музыкі. Гэты трохдзённы фэст прывабіў пільную ўвагу музычнай грамадскасці краіны. Прыехалі прадстаўнікі Міністэрства культуры і друку РБ, Беларускай акадэміі музыкі, іншых музычных навучальных установ. Слухачам "Пеўчай акадэміі" былі прапанаваны разнастайныя формы працы: выступленні харавых калектываў рэспублікі, тэарэтычная канферэнцыя з дакладамі і дыскусіяй, творчая сустрэча з беларускімі кампазітарамі У. Прохаравым і У. Дамарацкім, майстарклас прафесара В. Роўды з хорам Гомельскага каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага.

Сярод харавых калектываў на канцэртах акадэміі выступілі ў асноўным калектывы Гомеля: народны хор Гомельскага каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага (мастацкі кіраўнік — С. Багатырэвіч, балетмайстар — А. Савіч, муз. кіраўнік — У. Іваноў); народная харавая капэла Гомельскага абласнога дома тэхнічнай і мастацкай творчасці (мастацкі кіраўнік — заслужаны работнік культуры РБ В. Курылін); Камерны хор Гомельскай абласной філармоніі (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор А. Сакалова); хор Гомельскага каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага (мастацкі кіраўнік — А. Сабалеўская).

Тры харавыя калектывы прыехалі на фестываль з Мінска: Дзяржаўны акадэмічны народны хор Беларусі імя Г. Цітовіча (мастацкі кіраўнік, галоўны дырыжор — народны артыст, прафесар М. Дрынеўскі, галоўны балетмайстар — заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі В. Варановіч, музычны кіраўнік — заслужаны дзеяч мастацтваў М. Сірата, галоўны хормайстар — І. Абразевіч); хор Акадэміі навук (мастацкі кіраўнік — Т. Слабодчыкава); хор Беларускай акадэміі музыкі (мастацкі кіраўнік — народны артыст, прафесар В. Роўда). Сярод харавых калектываў з іншых мясцін выступіў вядомы камерны хор Гродзенскай гарадской капэлы (мастацкі кіраўнік — А. Бандарэнка, хормайстар — Л. Іконнікава).

Рэпертуар у кожнага калектыву быў дастаткова багаты і разнастайны. Але ўмоўна яго канву можна прадставіць такім чынам: харавая музыка праваслаўнай царквы; народная беларуская музыка; музыка сучасных беларускіх кампазітараў. Узровень выканання на канцэртах фестывалю быў вельмі высокі, таму ўсе калектывы і былі сустрэты публікай з рэдкай цеплынёю і захапленнем. Фестываль стаўся і своеасаблівай візітоўкай кампазітара, які зусім нядаўна быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі, — А. Бандарэнкі. Ягоныя творы выконваліся камерным хорам Гродзенскай гарадской капэлы (часткі з "Літургіі", "Вячэрняя малітва" на тэкст С. Грахоўскага, "Анёл" на вершы А. Пушкіна). "Малітва на замірэнне варагуючых" А. Бандарэнкі прагучала ў выкананні хору Акадэміі навук Беларусі.

На тэарэтычнай канферэнцыі ўзнімаліся праблемы гісторыі пеўчай культуры Беларусі (даклады загадчыка кафедры тэорыі музыкі БАМ М. Шыманскага, загадчыка кафедры спеваў Л. Івашкова), асобных жанраў харавой музыкі (даклады дацэнта БАМ Л. Касцюкавец, аспіранткі БАМ Л. Шамсудзінавай), даследаванне традыцый харавой музыкі (выкладчык БАМ Т. Ліхач), асаблівасцей сучаснай музычнай мовы (выкладчык Гомельскага каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага Л. Баброўнікава), харавой культуры Гомельшчыны (выкладчыкі каледжа В. Палякова, В. Новак). Вырашэнне педагагічных праблем прапанавалі на канферэнцыі выкладчыкі тэарэтычных дысцыплін каледжа В. Бокава, З. Альшанік, В. Дворава, Л. Лафетава.

Вельмі прыемна, што, нягледзячы на эканамічныя складанасці, удзельнікам "Пеўчай акадэміі" хаціла сіл вельмі добра падрыхтавацца да высакароднай справы. Думаецца, з цягам часу базай "Пеўчай акадэміі" мусіць стаць не толькі Гомельскі каледж мастацтваў, але і ўся Беларусь. Хто ведае, магчыма, у гэтым і ёсць адзін са шляхоў да выйсця з сацыяльнага крызісу, у якім апынулася наша грамадства.

Аркадзь ПЕСКІН,
выкладчык Гродзенскага музычнага вучылішча

На здымку: дырыжыруе прафесар В. РОЎДА.
Фота С. ЛАБАНДЗІЕЎСКАГА

"ЦЯЖКА БЫЦЬ ТРАПНЫМ ДЫ ГОДНЫМ"

ГУТАРКА З ЮРЫЕМ СТУПАКОВЫМ

Няшмат каму выпадае сыграць Бога-бацьку і бацьку-Леніна напераменкі з дзедам Шчукаром. Народнаму артысту Беларусі Юрыю СТУПАКОВУ выпала — у Рускім (цяпер — акадэмічным) тэатры імя Горкага. Мы дамовіліся абмінуць ягоных тэлевізійных ды кінагерояў свядома: Юрый Фёдаравіч перадусім артыст тэатральны, якія б скруты ды жорсткасці лёсу ад яго гэты тэатр не аддалялі. Летась (якраз сціпла адзначалі ягоны шасцідзесяцігадовы юбілей) ён паказаў мне невялічкі стандартны нататнічак, дзе праз радок значыліся назвы твораў ды прозвішчы сыграных там персанажаў, змусіўшы задаць найбанальнае, але такое натуральнае пытанне:

— Юрый Фёдаравіч, а з гэтага адметнага спісу які радок сведчыць пра ролю самую памятную?

— З майго пункту гледжання — гэта роля дырэктара малочнага завода ў спектаклі "Руіны страляюць" паводле І. Новікава. А што гэта такое прымушае вас усміхацца? Я да сёння памятаю, як Слава Янкоўскі ды Юра Сідараў стаялі за кулісамі і гэтак во ўсміхаліся: глядзелі, як потым самі казалі, які гэта акцёр на іхнюю сцэну выйшаў. Калі, маўляў, сыграў сваю першую сцэну, дык зразумелі: прыйшоў партнёр. Наш артыст... А было гэта ў 1969 годзе. Годам раней я пераехаў у Мінск, у Рускі тэатр, увёўся адразу ў дзесяць спектакляў... Пераехаў, як вы ведаеце, з Севастопаля, дзе за восем гадоў работы паспеў выйсці ў пяцідзесяці чатырох ролях. А там, трэба сказаць, народу тады жыло каля двухсот пяцідзесяці тысяч — разам з магутным савецкім флотам. І, па бальшыні сваёй — для флоту, тэатр мусіў рыхтаваць як мага, як мага... Маладыя былі. Мора побач. Выкупаемся — і ў спектакль...

— Юрый Фёдаравіч, а як такі сонечны, заўжды святочны Севастопаль разам з магутным савецкім флотам не наважыліся пакінуць дзеля нашых дажджоў? У вас, як я разумею, угледзелі адметнага сацыяльнага героя, але геройнічаць, мяняючы тэатр?..

— Жонка тут жыла. Дый Беларусь не такая была... да выбуху. Беларусь — дачарнобыльская і паслячарнобыльская — усё адно як... старазапаветная да эрэфармаваная. Мы ў Нарoўлі за год да выбуху здымалі "Кульпаход у тэатр" (кінафільм Валерыя Рубінчыка. — Ж. Л.) — якая была Прыпяць! Рай! На сямідзесятыя прыпаў і ўзлёт Рускага тэатра, хоць у шасцідзесятыя Севастопальскі тэатр быў па-свойму выбітны. Мыаднымі з першых адкрылі малую сцэну, у нас была адметная рэжысура... Пэўны, вельмі абмежаваны час. У Севастопалі, як і шмат дзе тады, надарыўся маленькі ўнутрытэатральны бунт, прыйшоў новы кіраўнік з новым кіраваннем, і мы зразумелі, што нават вучні Таўстаногава (а ён быў адным з іх) бываюць розныя. І здольныя раскідаць добры тэатр.

— Дзе ў 1968 годзе вы ўпершыню пачулі беларускае слова?

— Напэўна, па радыё. Адзначыў сам сабе, што ў тэатры прамаўляюць інакш — прыгажэй, мякчэй. А потым знаны Карпілаў ставіў Гаўптманавых "Ткачоў" — здаецца, да стагоддзя драматурга (дарэчы, кажуць, што мая роля атрымалася выдатна). Вось там я ўпершыню пачуў, як выдатныя майстры нацыянальнай сцэны прамаўлялі па-руску... І здзівіў, і засвоіў, і вырашыў на ўсё сваё жыццё: крый Божа, каб я гэтак во працаваў па-беларуску...

— А якім вы памятаеце Рускі тэатр — тымчасовы?

— Мяняўся рэжысёр за рэжысёрам. І толькі з таго часу, як прыйшоў Барыс Луцэнка і зрабіў "Макбэта", тэатр зажыў зусім інакшым — творчым — жыццём. У мяне было па дваццаць пяць — трыццаць спектакляў на месяц. Можаце сабе ўявіць такую занятасць?

— Я вельмі люблю вашы характарныя ролі, але не магу абмінуць, мовім так, сацыяльна-палітычныя. Сярод іх — Ленін у "Сініх конях на чырвонай траве"; праўда, ваш персанаж прамаўляў ад імя Леніна. Стаўленне да падобных персанажаў (не кажучы пра палітычныя фігуры) змянілася. А ў вас?

— Самае прыкрае, што мы бачылі і ведалі ўжо тады, вынікала якраз з мастацкіх вартасцей матэрыялу: гэтым п'есам, а ў выніку — спектаклям, бракавала дыялога. Заўжды. Там кожны персанаж пільнаваў толькі сябе. Там усе ўзаемадзеянні, канфлікты (гаворка — пра драматургічныя) смакталі з пальца. А я ў старых мхатаўцаў вучыўся дыялогу на сцэне. І жартам, і ўсур'ёз яны вучылі, што ўсю сістэму Станіслаўскага можна ўкласці ў маленькую фармулёўку: істота істоце пра істоту істотна. Ты, істота, іграеш — я табе падыгрываю, дапамагаю. У маёй сцэне, груба кажучы, ты іграеш мяне, а ў тваёй — я іграю цябе. Гэта, мабыць, гучыць прымітыўна, але ў гэтым і ёсць сутнасць сцэнічнага дыялога, — так яго можна рабіць паўсюль. Калісьці я правяраў-пераправяраў гэта па ўсіх лепшых маскоўскіх тэатрах. Дарэчы, ніядрэнна ведаў іх рэпертуар, ведаў, як праходзіць бясплатна, калі трэба прыйсці, дзе трэба схавацца, пачакаць, каб трапіць на спектакль...

— З вашаю акцёрскаю школаю, налаўчонасцю, абазнанасцю, нарэшце, званнем народнага артыста Беларусі як вы ставіцеся да сённяшніх тэатральных пошукаў?

— Пошукаў? Ведаю, напрыклад, тэатр Таліпава, і па ім магу давесці, што калі людзі іграюць добрыя спектаклі — гэта ўжо тэатр. Але калі іншыя спектаклі тэатра не падтрымліваюць адзін добры — як у бальшыні нашых дзяржаўных тэатраў, — не падымаюцца да ягонага ўзроўню, дык і добры можа хутка скруціцца на нішто. Мне здаецца, у нас, беларусаў, кепска вучаць прафесіі тэатральнага акцёра. У нас рыхтуюць быць акцёрам увогуле: трошкі спяваць, трошкі скакаць, фехтаваць, дэкламаваць... Аднойчы ў Рускім тэатры мы працавалі над спектаклем "Жалезнае вяселле" і я памятаю, што некалькі сцэн (толькі сцэн!) у ім зрабіла Роза Сірота (мяркую, яе дзейнасць у Пецярбурзе ды Маскве не вымагае каментару?). І гэтыя сцэны, натуральна, выбіваліся з агульнай плыні... Але я памятаю іншае, прыкрае: мы, акцёры, не маглі тады зрабіць усяго, што прасіла нас гэтая хворая старэча. Так, ужо тады — старэча, якая задзірліва і інтэлігентна казала: мне, спадар акцёр, не вы асабіста патрэбны, мне патрэбна ваша біяграфія. Навошта вы сюды прыйшлі, што вам тут трэба, што вы хочаце зрабіць? Сыграйце, гэта — проста, гэта — школа... Так казала яна, але ж гэта трэба ўмець! Каб было чутно, бачна і зразумела!

— А як (па вашым рахунку) вы ацэньваеце сыгранае?

— Са ста пяцідзесяці (крыху больш ужо) роляў, дай Бог, каб сэрца не балела хоць за пятнаццаць... Памятаю, як у Севастопалі ў мяне не атрымлівалася роля Давыдава, хрэстаматыйнага героя савецкай літаратуры. Казалі, што я нават не "трапляў" у персанаж, а тут — гастролі, Ленінград, зала на дзве тысячы дзвесце чалавек, Васільеўскі востраў і... акцёры БДТ за кулісамі... Напярэдадні — Таўстаногаў з тэкстам: "Ну вось ён! Вось! А нам казалі, што ён — благі Давыдаў!" І Кірыл Лаўроў тут сама патлумачыў, што ў такой зале-адрыне наўрад ці хто з іх, вядомых ды любімых усёю краінаю, узяўся б працаваць. Памятаю, за спектакль пасля Піцера атрымаў прэмію — дзве тысячы рублёў! Па тых часах!.. А потым свой "Цалік" мусіў узараць Барыс Іванавіч Луцэнка. Ну навошта ён зрабіў з мяне дзеда Шчукара? Які я дзед? Тым больш — Шчукар? Я за Давыдава дзве тысячы прэміі атрымаў, я — Давыдаў! У маладосці... А ўсведамленне гэтага дужа замінала...

— Юрый Фёдаравіч, вы ўжо даўно не іграеце Крыспена з "Адзінага спадкаемцы" Ж. Ф. Рэньяра, але памятаю, як вы шчасліва скардзіліся: маўляў, смех, рогат, вясёлая наструненасць залы... замінае працаваць!

— Якія мы былі маладыя! Хуліганілі. Імправізавалі — у вершах класіка-француза! Памятаю, як аднойчы Вольга Клебановіч, наша Лізэта, запазнілася на выхад: мы ратуем сітуацыю, адно аднаму палка штосьці кажам, а Вольга заходзіць не ў дзверы дэкарацыі, а з кулісы! І тлумачыць: "Крыспен! Я прайшла скрозь... сцен!" Нам было хораша: мы — хораша жылі. Тады, бывала, вугроў прадавалі, каўбасу за пяць дваццаць кіло, радыкуліт можна было лекаваць у санаторыі! А потым у спектаклі сталі мяняцца акцёры, ад задумы пастаноўшчыка заставалася ўсё менш і менш...

— А ваша зорная роля — Макдуф?

— А на ролю Макбэта, трэба вам сказаць, быў прызначаны я. Але падчас рэпетыцый неяк само сабою выявілася, што нам з Янкоўскім трэба памяняцца ролямі. І мы — памяняліся. Макдуф — трагедыя ў трагедыі. Мне даваліся пражыць, перажыць яе... У сем гадоў, у Чувашыі: эвакуацыя. Галадавалі. Памерлі малодшыя дзеці ў сям'і. Мы бачылі г э т а... Цяпер у канцэртах, дзе я бяру ўдзел, часта пытаюцца: дзе, маўляў, узяў тое ці іншае для ролі. Напрыклад, калі чытаю "Флейту-пазваночнік", а Маякоўскага я і цяпер вельмі люблю, калісьці быў нават лаўрэатам ягонага конкурсу. Таких — філарманічных праграм — у мяне чатыры... Мне не трэба налінацца, каб увайсці ў стан трагедыі, трагедыя мне блізкая, я ведаю, як яна выглядае, як гаворыць, як глядзіць...

— На адну з такіх трагедыйных роляў вас канчаткова запрашаў да сябе ў тэатр на Таганцы Юрый Любімаў?

— Спачатку я сыграў гэтую самую трагедыю — старшыны Васкова — у ягоным спектаклі "А досвіткі тут ціхія". На мне прамакалі ад поту гімнасцёрка і ватоўка за дзве гадзіны і пяць хвілін сцэнічнага дзеяння. Спектакль ішоў, пэўна, дакладна, — кожная драбніца была даведзена да ладу, кожны ведаў сябе ў ім... Роля Васкова далася мне цяжка. Я, дарэчы, да ўсяго быў і адказным за спектакль (сачыў за падрыхтоўкаю, за з'яўленнем артыстаў і да т. п.), — і ён стаўся адным з асноўных у маім жыцці. Трэба сказаць, што калі акцёр Шапавалаў (выканаўца ролі Васкова ў Тэатры на Таганцы) трапіў у аварыю, я сыграў у Маскве трыццаць шэсць спектакляў.

— У Мінску Любімаў проста паўтарыў тое, што рабіў для Масквы?

— Так.

— Адна з тэатральных легенд сведчыць, што мэтр Любімаў адкрыта паставіў наш спектакль вышэй за таганскі...

— Гэта не легенда. Я сам чуў гэтую ацэнку. На Таганцы спектакль быў крыху грубаваты, а мы пайшлі, так бы мовіць, па лірычнай сцежцы: надта ўжо майму Васкову (ды што там, мне, мне, вядома) шкада было дзяўчат, якія мусілі загінуць. Я так разыходзіўся пад фінал, крычучы, што не прайшлі фашысты праклятыя, а толькі ж пяць дзяўчынёх было, і — не прайшлі!.. Сябе не пазнаваў...

— Адна з адметных і памятных вашых роляў — Пабеданосікаў у "Лазні" Маякоўскага.

— Па гэтай самай ролі ўжо ў звычайнай лазні нашых цудоўных кіназдымак (або вар'ятні, як каму падабаецца) мяне апазнаў Сяргей Юрскі, — ён бачыў спектакль выпадкова і адзін-адзіны раз.

— Кажуць, што "Лазню" так хутка знялі з рэпертуару з нейкіх палітычных прычын?

— Думаю, сам спектакль не надта... атрымаўся. У тое, што напісаў Маякоўскі, трэба было верыць. Прамаўляць тэкст паэта нармальнымі чалавечымі галасамі. Са шчырым пераканаппем. А мы мусілі ад пачатку перабольшваць, прадстаўляць. Па-мойму, не прыдаўся да вырашэння п'есы прыём тэатра ў тэатры, асабліва шакіравалі месцы, дзе, паўтараю, размаўлялі нечалавечымі галасамі. Я пераканаты, што "Лазня" — не сатыра. Яна — выява сучаснай Маякоўскаму эпохі.

— Эпохі, якую вы сваімі ролямі так... неканапічна, не па-савецку падавалі... Яе персанажы, прабачце, дзеячы, спраўджваліся на сцэне не вельмі праўдзівымі, прыгожымі, просталінейна зразумелымі...

— Я аўрэў у ролі Васкова, але пасля фізічнай стомленасці заставалася радасць. Пасля "Сініх коней..." я клаўся ніцма. Звальваў з сябе мядзведзя. Гару. Нават памыцца не мог. Рыхтавацца да ролі, трэба вам сказаць, мяне пасылалі ў Маскву, у музей-кватэру Леніна ў Крамлі. І там з вуснаў навукоўца-гіда ці не ўпершыню я пачуў, мовім так, нестандартныя характарыстыкі ды неагульнавядомыя звесткі, — а між тым былі яшчэ сямідзесятыя. Я, шчыра кажучы, так і не паверыў у Леніна-пярэварятня, у жорсткага, няўмольнага правадыра рэвалюцыі. Дый п'еса Шатрова адрознівалася ад шараговых твораў так званай Ленініяны: я не мог іграць добрага Ільіча... Не мог іграць шчырага, апантанага праўдашукальніка, справядлівца...

— А непрыемнасцей розных — не мастацкіх, вядома, — вы такім падыходам-стаўленнем сабе не нажылі? Не сакрэт, што ў тэатрах да нядаўняга часу яшчэ трымалі месцы для гледачоў з КДБ...

— Да мяне, як толькі я прыйшоў у тэатр, прыйшлі... таксама. Двое. Адтуль. З мэтаю наладзіць супрацоўніцтва. Так проста і сказалі. І я мовіў: добра! Я ненавіджу шпегаў ды шкоднікаў! Я вам буду памагаць! У мяне вока трапнае на іх, на шкоднікаў, на шпегаў, я ўсіх магу выкрыць! Яны пераглянуліся пасля таго, як я сказаў, што нагана, вядома, вы мне не дасцё, але тэлефон пакіньце, паперы пісаць не буду — буду канспіравацца. Яны зразумелі, што маюць справу з шызафрэнікам. Мне, лічыце, пашэнціла...

— Юрый Фёдаравіч, ужо колькі гадоў вы працуеце ў Белдзяржфілармоніі. Ці часта бываеце на спектаклях?

— Тэатр заўсёды патрэбны. Напэўна, не аднаму мне: жывыя людзі на сцэне. Істота да істоты істотна... Балазе, пазбываюцца калегі звычкі ўвасабляць французаў ды амерыканцаў, разумеюць, што трэба іграць людзей. Рабіць дыялог. Я адчуваю трагедыю акцёра нашага часу: як цяжка быць трапным ды годным! І хоць мы акцёры, хоць нашае месца — у буфеце (класік, класік такое засведчыў), нам без цяжкасцей ніяк немагчыма. Як тады сыграеш Бога-бацьку, стваральніка сусвету? Хоць сабе і тэатральнага?

— Юрый Фёдаравіч, вы сказалі, што трагедыя вам блізкая, вы сыгралі Бога якраз у спектаклі "Трагедыя чалавека". Я магу сцвярджаць, што гэтая назва, — так выпала, — характарызуе ваш адметны і своеасаблівы творчы шлях?

— У нейкай ступені, вядома, можаце. Але я — чалавек не трагічны: я люблю, я ўсё яшчэ люблю тэатр.

Гутарыла

Жана ЛАШКЕВІЧ

ВІЦЕБСКАЯ АКВАРЭЛЬ: АСЭНСАВАННЕ ТРАДЫЦЫЙ

Напрыканцы XX стагоддзя ў беларускім выяўленчым мастацтве ўсё больш відавочным становіцца імкненне асэнсаваць шляхі развіцця асобных відаў і жанраў, пэўных мастацкіх напрамкаў і плыняў, мясцовых мастацкіх школ. Добрае сведчанне таму — мінулагодняе святкаванне 75-й гадавіны Віцебскай мастацкай школы. Менавіта гэтая падзея канчаткова пераканала мастакоў і музейных работнікаў арганізаваць спецыяльную выставу, прысвечаную гісторыі і сучаснасці віцебскай акварэлі. У Віцебскім мастацкім музеі прадстаўлена больш за 100 твораў 30 мастакоў Віцебска, Полацка, Навапалацка. Сярод іх славутыя "мэтры", мастакі-традыцыяналісты Ф. Гумен, І. Сталяроў, Г. Шутаў; сталыя, стылістычна вызначаныя майстры М. Драненка, М. Ляўковіч, В. Шыёнак, В. Шапо, Л. Воранава, А. Карпан, маладыя творцы. У кампазіцыях віцебскіх мастакоў традыцыйныя для акварэлі жанры часцей саступаюць месца прытчам, алегарычным, сімвалічным, асацыятыўным вобразам. Мастакі вольна аперыруюць сусветным мастацкім вопытам, добра адчуваюць сябе ў прасторы і часе. Нярэдка яны звяртаюцца да фармалістычных эксперыментаў з лініяй і плямай. І гэта сведчыць, што віцебская акварэль, якая першай у рэспубліцы набыла ўласны твар і акрэсленыя рысы школы, не страціла сваіх пазіцый і мае вартых паслядоўнікаў.

Міхась ЦЫБУЛЬСКІ
г. Віцебск

МІФАЛАГЕМЫ КАНСТАНЦІНА АНДРУКОВІЧА

У мастацкім цэнтры "Жыльбел" адбылося адкрыццё выставы жывапісца Канстанціна Андруковіча. Ён не навічок у беларускім мастацтве, сябра суполкі "Пагоня", але да апошняга часу імя гэта не было шырока вядомае.

Андруковіч вылучае з рэальнасці нейкую асабістую, аднаму яму падуладную дзялянку, ставіць пытанне, але не адказвае на яго, запрашаючы тым самым кожнага ў сааўтары. Значнае месца ў ягоным творчым жыцці займае эпоха Адраджэння з яе глыбокай прафесійнай школай, павагай да майстэрства. На гэтым базісе будуецца сучасны светапогляд Канстанціна, які ў многім залежыць ад міфаў, казак і створаных ім самім міфалагем.

Алесь ТАРАНОВІЧ

У часе адкрыцця выставы.
Фота А. Смольскага

ПЕРШЫ І АПОШНІ

Вокладка ў бел-чырвоных колерах, на ёй карта Беларусі ў этнічных межах, таму пазначаны Вільня і Смаленск — так выглядае часопіс "На чужыне", першы нумар якога з'явіўся 75 гадоў назад — у сакавіку 1920 года дзякуючы намаганням рыжскага аддзела Беларускага культурна-асветнага таварыства "Бацькаўшчына" пры самым непасрэдным удзеле яго старшыні Кастуся Езавітава. Рэдактар — Рыгор Казячы.

Часопіс ставіў за мэту згуртаваць "усе беларускія сілы, што працуюць на чужыне". У ім была разнастайная інфармацыя, партрэты К. Езавітава, А. Луцкевіча, К. Душэўскага, П. Крэчэўскага і іншых, хто рупіўся аб будучыні Беларусі, тэкст з нотамі песні "Адвеку мы спалі".

На жаль, першы нумар стаў і апошнім. Тым большая павага да яго. Гэта часцінка нашай нацыянальнай гісторыі, якую мы доўгі час, на жаль, не шанавалі.

Віншуем!

Аркадзю МАРЦІНОВІЧУ — 75

Вёска Барбарова Глускага раёна — радзіма Аркадзя Нічыпаравіча. У 1939 годзе ён скончыў Мінскае педагагічнае вучылішча, працаваў у Турэцкай і Цітвянскай сямігадовых школах на Міншчыне. Прызваны ў армію, удзельнічаў у савецка-фінляндскай вайне, а затым — у Вялікай Айчыннай вайне.

З 1946 года А. Марціновіч літаратурны супрацоўнік, а затым загадчык аддзела рэдакцыі газеты "Савецкі селянін". У 1950 годзе скончыў Рэспубліканскую партыйную школу пры ЦК КПБ, у 1955-ым — завочна — філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага універсітэта. Працаваў у рэдакцыях газет "Калгасная праўда", "Літаратура і мастацтва", выдавецтве "Беларусь", з'яўляўся адказным сакратаром Камітэта па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры і мастацтва, літаратурным кансультантам Саюза пісьменнікаў. З 1974 года да выхаду на пенсію — галоўны рэдактар выдавецтва "Мастацкая літаратура".

З першымі вершамі А. Марціновіч выступіў у рэспубліканскім друку ў 1938 годзе. Дарэчы, у 1965 годзе выдаў кнігу паэзіі "Чырвоныя ветразі". І ўсё ж сапраўднае прызванне Аркадзь Нічыпаравіч знайшоў у галіне прозы. На яго мастакоўскім рахунку кнігі аповесцяў і апавяданняў "Надзея" (1960), "Водгулле" (1963), "Прасека" (1967), "Панарама" (1970), "Няхай ідзе дождж" (1973) і іншыя.

Аркадзь Марціновіч належыць да тых, хто ў сваёй творчасці паспяхова асвойвае жанр рамана, аб чым засведчылі такія яго творы, як "Не шукай слядоў сваіх" (1979), "Груша на Голым Полі" (1986), "Цень крумкачовага крыла" (1981)...

Пісьменнік востра закранае і псіхалагічна глыбока адлюстроўвае складаныя маральна-этычныя праблемы. А. Марціновіч часта карыстаецца такім мастацкім прыёмам як рэтраспекцыя. Не адмаўляе ён і аўтабіяграфічных момантаў, што, у сваю чаргу, вядзе да яшчэ большай праўдзівасці.

Вядомы А. Марціновіч і як перакладчык — "Прыгоды Гугуцэ" С. Вангелі (1971), "Месяц і сонца" С. Баруздзіна (1972), "Белая вясёлка" К. Паўстоўскага (1976)... Для дзяцей у 1966 годзе выдаў аповесць "Неадкрыты востраў".

Ад усяго сэрца віншуем Аркадзя Нічыпаравіча, колішняга лімаўца, з 75-годдзем! Новага творчага плёну Вам, доўгіх год жыцця!

Пошта

БЕЛАРУСЬ ПАТРЭБНА НЕ ТОЛЬКІ БЕЛАРУСАМ

У апошні час грамадская думка засяродзілася на абароне беларускасці і мала ўдзяляецца ўвагі астатнім нацыянальным групам, многія пакаленні якіх жывуць у нашай краіне. Больш таго, з'яўляюцца прагнозы, што спрадвечныя жыхары Беларусі — палякі, яўрэі, татары, украінцы і рускія будуць квітнець на нашай зямлі і без беларусаў. Бо ім, маўляў, усё роўна, будзе ў нас дзяржаўнае "двухмоўе" ці не, будзе двайное грамадзянства ці не, і іх зусім не хвалюе, хто будзе сцерагчы нашы дзяржаўныя межы, які банк будзе нас фінансаваць, хто і якая краіна будзе ўладальнікам кантрольнага пакета акцый у прамыслова-фінансавых групах на нашай тэрыторыі, куды пойдзе прыбытак, атрыманы ў нас, якую армію мы кормім, дзеля чаго ў нас расійскія ваенныя базы.

Ва ўсіх на слыху галоўныя прынцыпы рынычных адносін: свабодны рух тавараў, капіталаў і працоўнай сілы. Але ні гу-гу пра тое, што ўсе цывілізаваныя краіны робяць гэта на карысць сваіх дзяржаў, на карысць тых народаў, якія жывуць у гэтых краінах. Нацыянальныя інтарэсы асобных дзяржаў у рынычных адносінах стаяць заўжды на першым месцы.

Цяпер давайце паразважаем, якую карысць атрымаюць беларускія меншасці, калі не будуць абараняць беларускую дзяржаву і самога беларуса. Улічваючы, што шматнацыянальную паказуху (тыпу СССР) ужо не вярнуць, наша дзяржаўнасць нікому ў свеце не будзе патрэбна без носьбітаў нацыянальнай мовы і культуры — беларусаў. Дзяржаўнасць Беларусі з цягам часу трансфармуецца ў губернскае расійскае падначаленне, а насельніцтва краіны — у жыхарства, накшталт беларускіх этнічных смаленцаў, пскоўцаў і бранцаў...

А што дасць беларускаму яўрэю, паляку, татарыну, украінцу знікненне талерантнага, сціплага, працавітага беларуса? На мой погляд, нічога добрага. Адно — змену беларускага менталітэту на вялікарасійскі, духоўнае і матэрыяльнае збядненне насельніцтва ў "адзінай славянскай" Расіі.

Анатоль КАЛАЧОЎ,
кандыдат эканамічных навук,
дацэнт БАТУ

ЛАМБАРД

(Пачатак на стар. 5)

— Само сабою. У нас ёсць ліцэнзія мясцовага райвыканкама і Камітэта па рабоце з каштоўнымі металамі і камянямі. Наш заснавальнік — "Комплекс-Банк". І ўжо адна гэтая акалічнасць прыцягвае да нас кліента. Мы — банкаўская салідная структура, а не прыватная крамка, якую заўтра могуць зачыніць.

— Дзяржаўны ламбард працуе пераважна з каштоўнымі металамі. А вы?

— Не толькі. Мы зацікаўлены ў сваім кліенце, мы можам выдаць яму любую пазыку пад заклад самых дарагіх рэчаў. Таму мы працуем і з нерухомасцю — гэта гаражы, дачы, кватэры. У нас ёсць дамова са страхавой кампаніяй, мы выязджаем на месца, глядзім аб'ект, пасля вядзём перамовы аб памеры пазыкі. Тэрмін яе — месяц, за карыстанне ёю — 45 працэнтаў ад сумы. Можна працягваць тэрмін пазыкі і аплачваць толькі працэнты, але — у падвоеным памеры. Больш чым на месяц дамову не афармляем, таму што абставіны, сітуацыя дужа зменлівыя, інфляцыя пакуль што не мае тэндэнцыі да зніжэння.

Карацей кажучы, нам можна здаць пад заклад усё, што карыстаецца попытам. Вырабы з каштоўных металаў і камянёў прымаем таксама без абмежаванняў, адзіная ўмова — на іх павінна быць наша, айчынная проба.

— Ці надараецца, што пад заклад прыносяць антыкварыят, каштоўныя паперы, акцыі, векселі і г. д.?

— І досыць часта. І мы прымаем любыя каштоўыя паперы, векселі, аблігацыі, акцыі іншых банкаў, чэкі "Маёмасць" і інш. З антыкварыятам больш складана. Патрэбны спецыялісты. Ёсць у нас дамова з карціннай галерэяй "На ростанях", карыстаемся паслугамі іх спецыялістаў, калі трэба ацаніць карціны, скажам, ці іконы. Апошнія былі ў нас, але іх своечасова выкупілі.

— І праблем з грашыма, з выплатай закладных сум у вас няма? Дарэчы, кліенты вашы — бедныя, багатыя?

— Мы, яшчэ раз падкрэслю, зацікаўлены ў сваім кліенце і не дапусцім, каб ён пайшоў ад нас ні з чым. Наша таварыства аб'ядноўвае сетку ламбардаў па горадзе, гэта некалькі пунктаў. І калі не будзе грошай у адным пункце, дык будзе ў другім, трэцім. Ну, а што датычыць бедных і багатых... У камерцыйныя ламбарды бедны кліент не пойдзе, вядома. Ён ідзе ў дзяржаўны, нават пасядзіць там у чарзе, каб аддаць рэч у заклад пад малы працэнт. Я б і сама за такі працэнт пракрэдытавалася там. Пры нашай інфляцыі там крэдыт практычна бясплатны. На атрыманую там пазыку набуду валюту і проста пратрымаю яе ў кішэні — усё роўна буду ў выйгрышы. Мы гэтак працаваць не можам. Нам увесь час трэба прыстасоўвацца да абставін. Зараз усе і ўсё пералічваюць у валютным эквіваленце, рублёвыя крэдыты нам практычна не выдаюць. Таму і мы вымушаны быць з кліентамі ў больш жорсткіх стасунках. А валютную пазыку даваць пад заклад мы не маем права, ліцэнзіі на валютныя крэдыты Нацбанк нам не даў. А кліентаў было б нямала. Колькі адных "чаўнакоў" матляецца туды-сюды, бяруць адзін у аднаго валюту пад працэнты, пасля між імі ўзнікае нямала вострых разборак. Мы, натуральна, маглі б дапамагчы гэтыя людзям, ды, на жаль, такія паслугі адпладаюць, зараз рознічны гандаль за валюту забаронены. Усё ж у нейкай меры сацыяльнае напружанне мы здымаем, бо чалавеку ёсць дзе пазычыць грошы, хай сабе і пад заклад дарагіх рэчаў і пад высокія працэнты...

— Наталля Георгіеўна, ці многа рэчаў у вас застаецца незапатрабаванымі? Што вы робіце з імі потым?

— Людзі не заўсёды прыходзяць за сваімі рэчамі. А што робім з імі? Прадаём, вядома. Вы бачылі, што ў нас у продажы сёння вісяць і футра, і дублёнка, стаяць японскі тэлевізар і відэамагнітафон. У нас яны значна танней, чым у звычайным магазіне. Нашы работнікі маюць прыярытэтнае права набыць незапатрабаваныя тавары, за выключэннем золата. Увогуле, мушу адзначыць, што кадры нашы трымаюцца за сваё рабочае месца, бо заробкі ў нас неблагія. А падбор кадраў вельмі строгі, прынцыпова не бяром былых работнікаў гандлю. Савецкі гандаль наклаў на іх глыбокі адбітак — гэта, як правіла, грубае абыходжанне з кліентам, не заўсёды чыстае сумленне. Дарэчы, усе работнікі ў нас — з вышэйшай адукацыяй.

— Дык, значыць, нон праблем?

— Ну, чаму ж? Раз працуем, дык і праблемы ёсць. Але галоўная, канечне, гэта немагчымасць ўзяць рублёвы крэдыт на нармальных — не драконаўскіх — умовах.

Вось і ўвесь сказ, шаноўныя чытачы. Мяркую, што гэтыя кароткія інтэрв'ю далі вам пэўнае ўяўленне пра наш ламбард — і адзін, і другі. З аднаго боку, установы гэтыя, як і ва ўсім цывілізаваным свеце, быццам і патрэбныя; жыццё зараз такое, што раз-пораз кідае чалавека ў розныя пераплёты, змушае шукаць паратунку, дзе толькі можна, нават і ў тым, каб недзе перахапіць тысячу-другую — дажыць да зарплаты. З другога боку, калі ўжо дайшло да ламбарда, да пазыкаў, то справы — дрэнь. З дапамогаю ламбарда наўрад ці разбагацееш. Хутчэй — наадварот. Нездарма ж у народзе гаварылі: "пазыкі завялі ў лыкі". Што азначала: пазыкі не абагацілі яго, а абулі ў лыкавыя лапці.

Дык якія высновы тут можна зрабіць? Сумныя, вядома. Пабяднелі мы, стала нам цяжка зводзіць канцы з канцамі. І што? На выручку, на падмогу нам ламбард дзверы расчыніў. Толькі ці варта хадзіць туды беднаму чалавеку? Дзеля таго, хіба, каб аддаць за бясцэнак апошнюю дарагую рэч з хаты? Памяць бацькаву, матчыну, дзедаву? А багаты чалавек, вядома, і ў ламбардах знойдзе для сябе выгоду.

Ламбарды наведвала
Марыя ГІЛЕВІЧ

P. S. Калі інтэрв'ю было падрыхтавана да друку, упраўляючая ламбардамі Л. Лукашэвіч паведаміла, што праблема з атрыманнем грашовага крэдыту на сённяшні дзень вырашана, і дзяржаўныя ламбарды, гэтак жа як і камерцыйныя, маюць магчымасць абслугоўваць усіх тых, хто хоча атрымаць пазыку пад заклад.

"НАРМАЛЬНЫЯ ЛЮДЗІ ЦУРАЮЦЦА НАШАЙ ПАЛІТЫКІ"

Калі па запрашэнні Клас-клуба сцэна Альтэрнатыўнага тэатра мусіла была прадставіць госця — Армена Джыгарханяна, адразу згадаўся ўдзел знанага акцёра ў адным з самых нашумелых маскоўскіх спектакляў "Вячэра" Ж.К.Брысвіля. Перад расійскімі калегамі трыумфальна адвячэралі на сваіх сцэнах французскія "зоркі"; потым вытанчанае ды звадлівае "ядзенне" занатавала кінастужка, і мела яна ў Францыі важкі поспех. Армен Джыгарханян ды Алег Табакоў сваім "аб'яднаннем на дваіх" (паводле аўтараў, вядома) развярэдзілі смак беларускіх майстроў: Юры Сідараў ды Расціслаў Янкоўскі ўжо каштуюць сваю "Вячэру" на малой сцэне Акадэмічнага рускага тэатра. А самае адметнасці драматургічнаму матэрыялу надалі дзве гістарычныя постаці па прозвішчах Фушэ ды Талейран: паміж іхнімі відэльцамі ды келіхамі высвятляўся ды вырашаўся... лёс Францыі. Прытым што сама гісторыя не пакінула сумніву: яны і напраўду шмат вырашалі, уплывалі, ціснулі... Спадар Талейран, знакаміты дыпламат, у рангу міністра парадкаваў замежныя справы Францыі — і падчас Дырэкторыі, і падчас Консульства, натуральна, разам з імператарам Напалеонам, і пры рэстаўраваным Людовіку XVIII. Спадар Фушэ, гэтаксама міністрам, кіраваў ва ўсе (!) адзначаныя часіны паліцыяй, дасканаліў палітычны вышук, пладзіў шпегаў, заахвочваў сачыць ды падглядаць... Па сутнасці такога зліцця мастацтва і палітыкі я і мусіла папытаць:

— Спадар Джыгарханян, магчыма, вы бераце ўдзел у спектаклі "Вячэра" з пэўнымі палітычнымі асацыяцыямі? Магчыма, атаясамляеце паводзіны вашага сцэнічнага героя з нашай палітычнай рэчаіснасцю?

— Бадай, не. Мы... проста іграем. Проста пражываем, як той казаў, жыццё гэтых людзей: намагаемся зразумець, як, чым яны трымаліся, як любілі... гэтае ежыва ды ядзенне, гэтае сваё жыццё, а ў выніку атаясамленні мусяць узнікнуць у залы. Бо калі мы станем іграць палітыку... Гэта — не місія тэатра. Тэатр не павінен займацца высвятленнем якіхсьці палітычных пытанняў — перадусім і тым больш палітычных! Сам аўтар п'есы, думаю, вельмі дакладна гэта адчуў, падаўшы не сустрэчу, не спатканне, не размову, а — вячэру двух палітыкаў, якая змяшчае ў сябе куды больш за ежу і куды больш за перамовы...

— Гэткую ўяўную, значную, лёсавызначальную вячэру...

— Нармальную вячэру. Фушэ паесці любіў... па-плебейску. Рыса адметная. У мяне быў сябра, які калісьці здымаў кіно пра Марціраса Сар'яна, вялікага мастака. Там — непаўторныя кадры, сведчанне таго, як часта мы памыляемся, іграючы творчасць, дэманструючы яе. Памятаеце, як у вядомым фільме Тарас Шаўчэнка шырока расчыняе вакно, раскідае рукі, утаропліваецца вачыма ў нікуды ды дэкламуе: "Рэве тай стогнэ Дніпр шырокі..."? Творчы працэс сціплейшы. А палітыка — таксама творчасць. Дык вось, мой сябра, тады яшчэ — малады рэжысёр, абедаў разам з Сар'янам, і Марцірас Сяргеевіч спытаўся, маўляў, вось каб табе, дружа малады, выпала здымаць кіно пра Бетховена, што б табе было цікавей: як ён абедае альбо як ён піша музыку? Рэжысёр разгубіўся, а Марцірас Сяргеевіч сваё: цікавей, як ён абедае. Таму што толькі ў сціплых, будзённых праявах чалавек выяўляецца напоўніцу. А творчасць — гэта дужа інтымна, надта патаемна, пакрыёма. Гэтага назіраць немажна. Не, назіраць (мо — падглядаць?) можна, але ты нічога не зразумееш, калі гэта сапраўдная творчасць. Вось так... ядзім і мы. Вось такі Фушэ, які ўбачыў паштэт з гусінае пячонкі з труфелямі — як ён яго ўбачыў, як есць, як любіць... Я так доўга пра гэта кажу, каб давесці, што ўсё канчаткова вызначае жыццё, не палітыка...

— Газеты, рэцэнзуючы спектакль, заўважалі, што ежа на сцэне — сапраўдная, прытым што ў аўтара вядуць рэй стравы, мовім так, не шараговыя. (Сп. Джыгарханян голасна смяецца.) Акцёрам у Расіі (змоўчу пра нашых) ці часта выпадае так падсілкавацца... не на сцэне?

— У сэнсе "кашчавай рукі голаду"? Мае месца. Што тут хаваць: пра нашы зарплаты можна размаўляць толькі жартам.

— Нават высакакласным прафесійнікам?

— Зарплаты, на жаль, не разбіраюць прафесійнасці. Тэатральныя. Ёсць людзі, якія не здымаюцца ў кіно, на тэле, не маюць магчымасці зарабіць па-за тэатрам. Складанае гэта пытанне, сорамна сведчыць пра ягоную нявырашанасць. А мо і невырашальнасць...

— Магчыма, пры Фушэ ды Талейране акцёрам плацілі прыстойна?

— Баюся, што не. Баюся, што заўжды абапіраліся на мастацтва, заўжды трымаліся за мастацтва, але мастакоў заўсёды дрэнна кармілі...

— Барыс Любімаў у інтэрв'ю "ЛіМу" заўважыў, што цяпер ледзь не добрым тонам лічыцца: як толькі што здарыцца ў дзяржаве, дык — бегчы па параду (умоўную), па падтрымку (або па асуджэнне) да вядомых дзеячаў мастацтва. Да вас прыбягаюць?

— Не магу сказаць, што паломнічаюць. Не думаю, што ацэнкі дзеячаў мастацтва такія важныя нашаму грамадству і яно іх чакае, да іх прыслухоўваецца.

— Ужо — не такія важныя?

— Калісьці нас заахвочвалі паводле дырэктывы: маўляў, патрэбны мастакоўскі голас сям ды там, але цяпер, мяркую, усе нармальныя людзі цураюцца вялікай палітыкі, нашай палітыкі, рыхтык як звяглівага, нахабнага, гэтак званага грамадскага жыцця. Дый не думаю, што чалавек мастацтва можа нараіць нейкія сур'ёзныя рэчы палітыкам. Чалавек мастацтва, або, дакладней, само мастацтва, можа трапна знайсці хваробу, выявіць яе, паказаць, але не заўсёды ўмее лекаваць. Мастацтва не мае, дарэчы, ні магчымасцей, ні сродкаў для гэтага. Але знайсці, ведаеце, як дыягнаставаць: вельмі і вельмі важна. А ўвогуле мастаку, хоць натхнёнаму, хоцьураўнаважанаму, не прыдаецца грамадства ў істэрычным стане. А ў нас цяпер — што ні з'ява, што ні праява — на ўсім пазначка істэрыі. Калі, дасць Бог, усё супакоіцца, суцішыцца, можна будзе ізноў казаць пра тэатр-храм. Бо ў храм ходзяць спавядацца, а не даведвацца, як сябе паводзіць, каб жылося з выгодамі. Спачатку ачысціць душу, каб потым зразумець, як нам жыць далей. Благое мастацтва намагаецца часам раіць: прымайце пірамідон... або што там рэкламуюць? Панадол? Але прачытайце спачатку на пакаванцы кіраўніцтва да ўжытку: ён не надта бясшкодны. Можа, і без панадола боль можна ператрываць, — каб потым яшчэ мацней не забалела...

Гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ

P.S. Спектакль, які прадставіў Клас-клуб на сцэне Альтэрнатыўнага тэатра, таксама будаваўся ды складаўся з гульняў, — вяла рэй картачная гульня ў джын паводле аднайменнай п'есы Д.Коўберна (і гэтая п'еса, дарэчы, увасоблена беларускімі майстрамі Зінаідай Браварскай ды Яўгенам Лебедзевым). Нагода прадставіць спектакль больш падрабязна з'явіцца праз колькі часу, а цяпер можна задаволіць цікавасць фотаздымкамі Віктара АМІНАВА.

ПЯСНЯР ПРЫДНЯПРОЎЯ

ВАСІЛЮ МАТЭВУШАВУ СПОЎНІЛАСЯ Б 80...

Так многія, хто жартам, хто ўсур'ёз, называлі Васіля Матэвушава. Можа, таму, што вершы ягоныя найчасцей з паэтаў Магілёўшчыны кладліся на музыку, як, скажам, "Прыдняпроўе" ("Прыдняпроўе маё, Прыдняпроўе, пералескі, крыніцы, лугі..."). А найбольш, бадай, таму, што паэт быў улюбёны ў сваё Прыдняпроўе, услаўляў яго, прысвяціў шмат светлых вершаў родным краявідам.

У аўтабіяграфічным нарысе "Коратка пра сябе" (зборнік "Вытокі песні", Мінск, 1973 г.) Васіль Іванавіч быццам апраўдваецца: "Мяне часта папракаюць, што я паэт адной тэмы: пішу пра хараство роднага Прыдняпроўя. Можа, гэта і так, але не магу "здрадзіць" ёй, бо маё сэрца навекі звязана з роднай бацькоўскай зямлёй, з яе казачнай пекнатой, а гэта — тэма шматгранная і невычарпальная".

Нарадзіўся В. Матэвушаў 6 сакавіка 1915 года ў вёсцы Княжыцы Магілёўскага раёна, у дзяцінстве спазнаў цяжкую сялянскую працу. Скончыўшы ў роднай вёсцы школу сельскай моладзі, вучыўся нейкі час у Гомельскім чыгуначным тэхнікуме. А потым, пасля заканчэння ў 1937 годзе літаратурна-лінгвістычнага факультэта Магілёўскага педінстытута, настаўнічаў у Обальскай сярэдняй школе на Віцебшчыне. У час вайны быў у чыгуначным палку. Пасля дэмабілізацыі вярнуўся ў родныя мясціны, працаваў у абласной газеце "За Радзіму", перайменаванай затым у "Магілёўскую праўду." Апошнія тры гады свайго жыцця (памёр у сакавіку 1974 года) узначальваў абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў.

Пісаць вершы Васіль Матэвушаў пачаў яшчэ школьнікам. Яго "Ліст да таварыша" быў змешчаны ў 1930 годзе ў газеце "Піянер Беларусі", а затым усё часцей малады аўтар пачаў друкавацца (пад псеўданімам Васіль Нёман) і ў іншых выданнях.

Апяванне хараства родных прыдняпроўскіх краявідаў сапраўды прайшло праз усю яго творчасць.

Мой край,
прапісан я навекі
Да тых палян, дзе верасы
На золаку ўздымаюць вейкі
У спелых кропельках расы,
Да безыменных тых
рачулак,
Што загубіліся ў бары,
Да тых лугоў, дзе веснім
гулам
Звіняць крыніцы і вятры.
І мне з табой
не давядзецца
Жыць у разлуцы і журбе:
Не штампам пашпартным,
а сэрцам
Навек прапісан да цябе.

("Мой край...")

За пейзажамі ў вершах В.Матэвушава прасвечваецца душа нашага сучасніка — руплівага гаспадара сваёй зямлі. Прырода як бы зліваецца з чалавекам. А лёс чалавека, народа неабыякавы паэту. Бо ён і сам часцінка яго. І нездарма ў адным з вершаў В.Матэвушаў сцвярджае:

Калі ў бары кагось шукаю,
Іду заўсёды напрасцяк,
Любая сцежка ў родным
краі
Мяне выводзіць
на бальшак.

("Калі ў бары кагось шукаю...")

Чытаеш вершы В. Матэвушава — і быццам разам з ім ідзеш па родным краі і бачыш, як выводзіць буслянят на першы ўзлёт бусліха, як пчала спяшаецца да першых лугавых кветак, чуеш, як сок бруіцца пад карою і зярнятка дыхае ў раллі, як світанне зазвінела на гуслях прамянёў, разам з паэтам удыхнеш рамонкавы настой.

Я пазнаёміўся з Васілём Іванавічам напрадвесні 1957 года ў Чэрыкаве, дзе працаваў тады рэдактарам раённай газеты. В.Матэвушаў, які быў тады загадчыкам аддзела культуры "Магілёўскай праўды", кіраўніком літаб'яднання "Прыдняпроўе", завітаў да нас, дапамог стварыць літаб'яднанне, а потым не раз з пачаткоўцамі выступаў на вечарах, сустрэчах з чытачамі, дапамагаў маладым аўтарам друкавацца. Яго намаганнямі ў той час у Магілёве быў выдадзены калектыўны зборнік "Дняпро".

Пазней, шмат год працуючы побач з Васілём Іванавічам у "Магілёўскай праўдзе", бываючы разам з ім у камандзіроўках, я пераканаўся, што гэткую ж дапамогу пачаткоўцам, маладым аўтарам ён аказваў і ў іншых раёнах. Яго любімым паэтам быў амаль што наш зямляк — смаленец Міхаіл Ісакоўскі. Васіль Іванавіч напамінаў моладзі словы Ісакоўскага, што самадзейнай літаратуры няма і не можа быць, а таму маладым літаратарам трэба вучыцца і плённа працаваць, працаваць...

Многія, чые галасы потым загучалі ў літаратуры, дамагліся гэтага пры падтрымцы добрага і чулага паэта В.Матэвушава. Паэтычны ж голас яго самога не слабее, бо гэта голас шчырага, шчодрага сэрца, голас з гушчыні жыцця. Адно шкада: яго вершаваныя зборнікі даўно марна чакаюць перавыдання.

Іван АНОШКІН

БУДЗЕ ФЕСТЫВАЛЬ КАВАЛЁВА?

Прэм'еры спектакляў, якія б маглі глядзець дзеці, у нашых тэатрах надараюцца гады ў рады: ківаюць на абавязак ТЮГа, на брак грошай, на прыстойны пракат таго, што гадоў на пяць-пятнаццаць радуе гісторыкаў тэатра магчымасцю ўвачавідкі пераканацца, як было ва ўчарашнім дні нашых тэатральных праяў: у стылі шасцідзесятых, у манерах семідзесятых, у духу васьмідзесятых, і асабліва — перабудовы-галоснасці... Праўда, ёсць адна слушная падстава такога не-стаўлення да і для ўласных, між іншым, дзяцей: мала хто патрапіць пісаць для іх так, каб ставілі... З адносна маладых прозвішчаў магу прыгадаць І. Сідарука, У. Граўцова і С. Кавалёва — безумоўнага лідэра прэм'ер апошніх трох гадоў. "Пiліпку і ведзьму" паставілі ў двух лялечных тэатрах — маладзечанскай "Батлейцы" ды Магілёўскім абласным, "Драўлянага рыцара" — у Акадэмічным рускім тэатры (Мінск) і ў Мінскім абласным драматычным (Маладзечна), "Незвычайныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага", напісаныя разам з П. Васючэнкам, даводзіў да сцэны памянёны Маладзечанскі тэатр "Батлейка". Яму ж належыць і першая пастаноўка кавалёўскага "Хохліка", адкрытага ў запыленым стосе рукапісаў рэжысёрам Галінай Карбаўнічай. Менавіта Галіне Карбаўнічай, у сваю чаргу, належыць ідэя ўвасаблення "Кубліцкага ды Заблоцкага" ў монаспектакль: летась рэжысёрка паспяхова ажыццявіла яе, патрапіўшы прапанаваць публіцы разам з шэрагам яркіх пастановачных рашэнняў і своеасаблівага выканаўцу — Леаніда Сідарэвіча. Спектакль зазнаў і аншлагі, і дзіцячую прыязнасць, і сур'ёзнае прызнанне з боку бацькоў...

24 лютага адбыўся (у трэці раз!) прэм'ерны паказ спектакля "Маленькі анёлак" С. Кавалёва паводле вершаў француженкі з беларускім радаводам Кармэн Барнэс дэ Гаштольд. Малітвы жывёлін да гэтага незвычайнага заступніка ды ахоўніка ўвасабляе актрыса Раіса Астрадзінава, якая летась уразіла абазнаных гледачоў у спектаклі ТЮГа (каб сярод беларускіх крытыкаў была завядзёнка вызначаць акцёра — адкрыццё года, я б аддала радасць звацца так Раісе Астрадзінавай). Рэжысура і пастаноўка спектакля належаць кіраўніку "Зніча" Г. Дзягілевай, пластыкаю займаўся У. Колесаў, музыкаю — У. Грыцкевіч, сцэнаграфіяй — В. Маршак, касцюмамі — Т. Лісавенка.

А з усяго вышэйвыкладзенага вынікае адна стратная, але вабная думка: фестываль Кавалёва наспявае-вынікае сам сабой. На ім варта будзе прадставіць і дзіцячыя, і недзіцячыя спектаклі паводле ягоных п'ес.

Магчымае месца правядзення — горад Магілёў, драматургава радзіма. А тое, што сам драматург яшчэ не пасівеў ад прызнанняў ды перажыванняў, дазваляе не пахаваць гэтую прапанову адразу пасля таго, як я яе выкажу.

Жана ЛАШКЕВІЧ

На здымку: Раіса Астрадзінава ў спектаклі "Маленькі анёлак".

СТАЛА ПАДЗЕЯЙ

у культурным жыцці Крычава сустрэча чытачоў з пісьменнікам-земляком Апанасам Палітыкам з нагоды яго 60-годдзя.

Апанасу Паўлавічу былі ўручаны граматы Саюза пісьменнікаў Беларусі, Магілёўскага абласнога і Крычаўскага раённага Саветаў народных дэпутатаў, прывітальныя адрасы, падарункі.

Юбіляра віншавалі сакратар Саюза пісьменнікаў Алесь Пісьмянкоў, старшыня Крычаўскага райсавета Зінаіда Скачкова, старшыня гарсавета Васіль Шаўчэнка, намеснік старшыні райвыканкома Мікалай Гердзій, загадчык райаддзела культуры Генадзь Міхееў, сакратар абласной пісьменніцкай арганізацыі Уладзімір Дуктаў, журналісты з крычаўскай "раёнкі", чытачы.

У. САСНОЎКІН

Ці думаў Каін, праліваючы кроў свайго брата Авеля, што ўвойдзе ў гісторыю чалавецтва як першы злачынца? Тысячагоддзі мінулі з таго часу, а праблема злачынства і адплаты ўсё гэтак жа застаецца надзённай. Запаведзі Маісея і вучэнне Буды, пропаведзі Хрыста і максімы Канфуцыя, забароны Мухамеда і павучанні Заратустры — усё не змагло выправіць чалавечыя заганы.

У чым жа прычыны злачыннасці і чаму такой жывучай аказалася гэтая з'ява? Гэтае пытанне пастаянна займала лепшыя розумы і заўсёды было прадметам увагі філасофскай і прававой думкі. Правільна ўстанавіць прычыны і ўмовы крымінальных праяў — значыць спазнаць сутнасць гэтага феномена, што, у сваю чаргу, у значнай ступені садзейнічае поспеху лячэння гэтай сацыяльнай хваробы.

менай арт. 194 "прым", які караў за злоснае парушэнне правілаў адміністрацыйнага нагляду, што ажыццяўляўся міліцыяй за асабліва небяспечнай катэгорыяй раней судзімых асоб. У выніку гэтага прафілактыка рэцыдыву злачыннасці была рэзка паслаблена. Органы ўнутраных спраў пазбавіліся магутных рычагоў уздзеяння на найбольш агрэсіўную частку крымінальнага свету. Толькі ў мінулым годзе асобамі, якія раней здзейснілі злачынствы, было ўчынена 19,5 тыс. зладзействаў, што на 21% больш аналагічнага паказчыка 1993 г. Пагадзіцеся, што гэта яўна трывожны сімптом.

Расчараваў спецыялістаў і прыняты Вярхоўным Саветам у 1993 г. прававы акт "Аб барацьбе са злачыннасцю ў сферы эканомікі

ГРАМАДСТВА І ЗЛАЧЫННАСЦЬ

НЕКАТОРЫЯ СУБ'ЕКТЫЎНЫЯ ДУМКІ З НАГОДЫ АБ'ЕКТЫЎНЫХ ПРАЦЭСАЎ

Сучасная заходняя крыміналогія разглядае злачыннасць як з'яву шматфактарную, агульная колькасць якіх, па некаторых ацэнках, набліжаецца да 250. Прычым далёка не ўсе з іх паддаюцца прафілактыцы. Не паглыбляючыся ў нетры тэарэтычных пошукаў, паспрабую сфармуляваць квінтэсенцыю закранутай праблематыкі.

Асноўная прычына існавання злачыннасці — гэта недасканаласць грамадскіх стасункаў. Прызнаўшы гэты тэзіс у якасці аксіёмы, мы адкрыем для сябе адну простую ісціну: у бліжэйшай будучыні чалавецтву наўрад ці будзе суджана ўбачыць зарніцу перамогі над гэтым каварным злом. Адсюль вынікае і другая выснова. Усе нашы надзеі праржэкты адносна поўнага і канчатковага выкаранення гэтай негатыўнай з'явы трэба здаць у гістарычны архіў ідэалагічных памылак. Рэальна, на што можа разлічваць сучаснае грамадства, — гэта ўтрымліваць правапарушэнні на сацыяльна цярпімым узроўні.

Менш за ўсё хацеў бы падацца фаталістам, але факты — рэч упартая.Летась было зарэгістравана 120254 злачынствы, што на 16,4% больш, чым у папярэднім годзе. Колькасць жа насельніцтва рэспублікі на пачатак 1995 г. склала 10346 тыс. чалавек і зменшылася за год на 21 тыс.або на 0,2%. Міжволі прыгадваюцца словы аднаго з бацькоў-заснавальнікаў 1 Інтэрнацыянала: "Відаць, ёсць штосьці гнілое ў самай сарцавіне такой сацыяльнай сістэмы... у якой злачыннасць расце нават хутчэй, чым колькасць насельніцтва".

Тэндэнцыя да росту правапарушэнняў можа быць паказана ў выглядзе крывой лініі, якая выяўляе ўстойлівае павелічэнне колькасці супрацьпраўных дзеянняў на працягу апошніх 10 гадоў. Прычым, цяперашні ўзровень злачыннасці больш чым у тры разы перавышае той, які быў у 1961 г., і ўдвая большы за паказчыкі дзесяцігадовай даўнасці (у 1984 г. было зарэгістравана 58274 злачынствы).

Гэтыя лічбы наглядна ілюструюць і пацвярджаюць самыя горшыя апасенні спецыялістаў: сучасны сацыяльна-эканамічны і прававы статус-кво рэспублікі не ўтрымлівае ў сабе ніякіх аб'ектыўных передумоў, якія дазваляюць спадзявацца на прыкметнае паляпшэнне крыміналагеннай сітуацыі ў бліжэйшыя гады. Не трэба быць прарокам, каб зрабіць такі змрочны прагноз. Надта ж яўна запушчанымі аказаліся многія сацыяльныя хваробы.

Разам з павелічэннем маштабаў злачыннасці расце і напружанне ў грамадстве. Шматлікія сацыялагічныя апытанні, праведзеныя ў Беларусі за апошнія гады, сведчаць аб тым, што злачыннасць трывала займае другое месца пасля росту цэн у ліку праблем, якія выклікаюць найбольшую трывогу насельніцтва.

У цяперашні момант становішча са злачыннасцю такое, што ёсць сур'ёзная небяспека яе выхаду з-пад кантролю дзяржавы і яе праваахоўных органаў. Сёння, як ніколі, патрэбны свежыя ідэі і рашучыя меры па стрымманні крымінальнай стыхіі. Нельга сказаць, што ў апошнія гады нічога не рабілася ў гэтым напрамку. Але ўсё намаганні вельмі нагадвалі сітуацыю з аднаго французскага афарызма: чым больш зменаў, тым больш усё застаецца па-старому.

Вось усяго толькі некалькі фактаў у пацвярджэнне сказанага.

У 1993 г. Савет Міністраў прымае дзве пастановы: "Аб мерах па абароне правоў грамадзян, ахове правапарадку і ўзмацненні барацьбы са злачыннасцю" і "Аб удасканаленні мер аховы грамадскага парадку і барацьбы са злачыннасцю". У тым жа годзе парламент прымае Закон "Аб барацьбе са злачыннасцю ў сферы эканомікі і з карупцыяй", а Прэзідыум Вярхоўнага Савета — пастанову "Аб мерах па ўзмацненні барацьбы са злачыннасцю".

У 1994 г. урад прымае яшчэ адну пастанову: "Аб арганізацыйных мерах па ўзмацненні барацьбы са злачыннасцю і карупцыяй", а праз нейкі час распрацаваная ім жа Дзяржаўная праграма першачарговых задач па ўзмацненні барацьбы са злачыннасцю атрымала адабрэнне Прэзідыума вышэйшага заканaдаўчага органа.

Разам з тым, як паказала жыццё, такое багацце нарматыўных актаў зусім не сведчыць аб планамернай і паслядоўнай працы па абароне грамадства ад злачынных элементаў. У той жа час выклікае недаўменне адмена Саветам Міністраў сваёй жа Праграмы барацьбы са злачыннасцю, прынятай у кастрычніку 1990 г. (пастанова N 267) і разлічанай на пяцігадовы тэрмін.

Аналіз усіх пералічаных дакументаў паказвае, што ў лепшым выпадку гаворка ў іх ідзе пра тактыку, а не пра стратэгію барацьббы з антысацыяльнымі з'явамі. Большасць прапанoўваемых мер нацэлена на вырашэнне хоць і важных, але ўсё ж прыватных, другарадных задач. За ўсім гэтым бачыцца галоўны і самы істотны недахоп — адсутнасць адзінай дзяржаўнай крымінальнай палітыкі ў галіне процістаяння крымінальным з'явам.

Такая палітыка, як вядома, складаецца з чатырох арганічна ўзаемазвязаных паміж сабой накірункаў, крымінальна-прававога, крымінальна-працэсуальнага і крымінальна-выканаўчага, а таксама палітыкі ў галіне папярэджання злачыннасці.

Менавіта адсутнасць канцэптуальных асноў, на мой погляд, з'яўляецца асноўнай прычынай нашых перманентных няўдач на франтах вайны з крымінальнымі элементамі.

Да чаго прыводзіць адсутнасць сістэмнага падыходу і адзінай генеральнай лініі ў прымяненні антыкрымінальных мер, можна наглядна прадэманстраваць на наступных прыкладах.

За апошнія 5 гадоў рэспубліканскі Крымінальны кодэкс істотна змяніўся. Па маіх разліках змены, у тым ліку і нязначнага, чыста рэдакцыйнага характару, закранулі амаль 80% усяго масіву норм Асноўнай часткі КК. Такая гіпердынамічнасць працэсу рэфармавання далёка не заўсёды суправаджалася высокай якасцю ўносімых карэкціровак.

Так, законам ад 23 красавіка 1992 г. была выключана крымінальная адказнасць за спекуляцыю, а з 1 сакавіка 1994 г. гэтая норма зноў адрадзілася, праўда, крыху ў іншай рэдакцыі.

Не шкодзіла б напомніць мудры наказ Пятра 1, "Не должно всуе принимать закона, дабы потом в гневе и позоре отменять их".

Яўна паспяшаліся парламентарыі і з аді з карупцыяй". Даводзіцца канстатаваць, што вырашэнне гэтай звышактуальнай праблемы аказалася дэпутатам не па сіле. Падобна, што гэтае заканаўладжэнне стваралася па прынцыпах аэрадынамікі, дзе галоўная вартасць — абцякаемасць.

Адсутнасць сістэмнага падыходу ў нарматворчым працэсе, ажыццяўленне яго часам у рэжыме аварыйна-выратавальных работ нярэдка нараджае юрыдычныя калізіі. Так, змяніўшы летась рэдакцыю арт. 156 "біс" КК (парушэнне правілаў гандлю), праваўстанаўцы "забылі" узгадніць дыспазіцыю гэтай нормы з арт. 144 Кодэкса аб адміністрацыйных правапарушэннях. У выніку ўсе парушэнні правілаў гандлю ў спажывецкай кааперацыі ў адно імгненне апынуліся па-за сферай дасягальнасці крымінальнага закона. Лепшага падарунка для дзялцоў ценявой эканомікі цяжка прыдумаць.

У сваім нядаўна апублікаваным пасланні Прэзідэнту і Вярхоўнаму Савету Рэспублікі Беларусь Канстытуцыйны Суд адзначыў неабходнасць далейшага ўдасканалення заканатворчай дзейнасці. З мэтай больш поўнага забеспячэння канстытуцыйнай законнасці вышэйшаму заканадаўчаму органу было прапанавана, у прыватнасці, прыняць нарматыўны ліст, які прадугледжвае права пацярпеўшага на кампенсацыю ў поўным аб'ёме шкоды, нанесенай злачынствам.

Несумненна, што вырашэнне гэтага пытання (з пункту гледжання заканадаўчай прапановы) уяўляецца актам вышэйшай справядлівасці. Разам з тым, хацелася б спадзявацца, што нашы заканадаўцы максімальна ўлічаць няўдалы вопыт рэалізацыі гэтага прынцыпу ў Расіі, дзе дзеянне аналагічнай нормы было прыпынена з-за таго, што яе немагчыма было ажыццявіць ва ўмовах складанай фінансава-эканамічнай сітуацыі.

Упэўнены, што нам неабходна больш смела ісці на рэфармаванне Крымінальнага кодэкса, які б улічваў, як традыцыі айчыннага заканадаўства, так і навейшы міжнародны вопыт прававога рэгулявання. Аднак, каб звесці да мінімуму магчымыя недахопы, нарматворчы працэс сам па сабе павінен быць істотна зменены. Келейнасць і карпаратыўнасць у такой важнай справе абсалютна недапушчальныя. Неабходна ў поўнай меры задзейнічаць навуковы патэнцыял рэспублікі, у абавязковым парадку падвяргаць законапраекты комплекснай і ўсебаковай экспертызе, ажыццяўляць маніторынг праварэалізуючай практыкі з мэтай своечасовага ўнясення неабходных заканадаўчых паправак.

Не памяншаючы велізарнай работы, зробленай аўтарамі новага праекта КК (нагадаю, што ён быў прыняты ў першым чытанні ў сакавіку 1993 г.), тым не менш хацелася б даведацца, чаму такі важны для лёсу дзяржавы і яе грамадзян прававы акт ніводнага разу не быў вынесены на шырокае абмеркаванне спецыялістаў і грамадскасці? Не думаю, што ён уяўляе сабой узор дасканаласці.

Галіна прававога кантролю крымінальнага закона надзвычай шырокая. Дзеля таго, каб звод крымінальных нормаў не ператвараўся ў эзатэрычнае вучэнне, дасгупнае толькі для дасведчаных, лічу неабходным рашуча павярнуцца тварам да праблем прававога выхавання насельніцтва. Неабходна як мага хутчэй распрацаваць глабальную праграму

праваўога ўсенавуча, пачынаючы з пачатковых класаў агульнаадукацыйнай школы.

Словам, праблем вялікае мноства. Ясна, што ўсіх іх у асобна ўзятым артыкуле немагчыма абазначыць нават тэзісна. І ўсё ж адзін з іх трэба вылучыць асобна. Гаворка ідзе пра крымінальнае пакаранне, як зброю сацыяльнай справядлівасці.

Праблема гэтая мае два галоўныя аспекты. Першы звязаны з навуковай і этычнай абгрунтаванасцю ўстаноўленых у законе санкцый. Нярэдка іх памеры такія, што не ўкладваюцца ў рамкі здаровага сэнсу. Чым, напрыклад, растлумачыць, што выкраданне дзіцяці караецца менш строга, чым крадзеж каляскі, у якой спіць гэтае дзіця? Чаму, скажам, за знарочыстае забойства чалавека прадугледжаны меншы тэрмін, чым за некаторыя віды крадзяжу?

Сучасная айчынная прававая дактрына зыходзіць з даўно ўстаноўленага і непарушнага пастулата, згодна якому максімальна дапушчальны тэрмін пазбаўлення волі не можа перавышаць 15 гадоў. Пры гэтым прэзюміруецца, што такая працягласць ізаляцыі *дастатковая для дасягнення галоўнай мэты* — выпраўлення і перавыхавання асуджанага.

Другая мэта пакарання — забеспячэнне спецыяльнага папярэджання (здзяйснення асуджаным у будучым новых злачынстваў) і агульнага папярэджання (утрыманне ад крымінальных правапарушэнняў іншых грамадзян). Тым не менш, сярод агульнай колькасці раней судзімых асоб ёсць устойлівая група закаранелых рэцыдывістаў, якія лічаць турму сваім родным домам. Адбыўшы тэрмін "ад званка да званка", яны зноў і зноў парушаюць закон, здзяйсняюць яшчэ больш дзёрзкія проціпраўныя дзеянні, абвяргаючы тым самым гуманныя ідэі вучоных-крыміналагаў. Уся бязглуздзіца сітуацыі заключаецца ў тым, што пры гэтым не дасягаецца не толькі прыватная (спецыяльная), а і агульная прэвенцыя. Справа ў тым, што; знаходзячыся на свабодзе, дарослыя злачынцы-прафесіяналы актыўна вярбуюць у свае шэрагі новае папаўненне, асабліва з ліку моладзі, заражаючы яе духам блатной рамантыкі. Летась, напрыклад, непаўналетнімі і пры іх удзеле здзейснена 10 тысяч крымінальных правапарушэнняў (у 1993 г. — 9.5 тыс.). Спытаем, хто выйграе ад такога нічым не апраўданага лібералізму? Чаму прыхільнікі захавання ў самым шырокім разуменні правоў чалавека і абстрактнага гуманізму, што так любяць спа*сылацца на перадавы пенітэнцыярны вопыт* замежных краін, забываюць, што там існуе надзвычай гнуткая сістэма прызначэння і выканання пакаранняў, якая ўключае ў якасці аднаго з элементаў і пажыццёвае зняволенне? Ці ведаюць яны, што ў тых жа ЗША, згодна новаму закону, пажыццёвая няволя з'яўляецца абавязковай для людзей, якія здзейснілі тры сур'ёзныя крымінальныя правапарушэнні? А ў нас "дзякуючы" славутаму прынцыпу паглынання пры любой колькасці ўчыненых злачынстваў (за выключэннем "падрасстрэльных артыкулаў") суд не мае права выйсці за межы найбольш строгай санкцыі.

Часам справа даходзіць да абсурду. На маёй памяці выпадак, калі затрыманы ў Мінску "ўсесаюзны" злодзей-гастралёр, які здзейсніў звыш 100 кватэрных крадзяжоў, атрымаў усяго 7 гадоў знаходжання ў казённым доме. Менавіта такі максімальны тэрмін прадугледжвала норма КК за крадзеж з пранікненнем у жыллё без уліку іх колькасці.

Магчыма, і нам ужо трэба, улічваючы дзікунскі разгул крымінальшчыны, увесці пажыццёвае зняволенне або перайсці да прынцыпу поўнага складання асобных пакаранняў, не абмежаваных верхняй мяжой?

Апасенні, што папраўча-працоўныя ўстановы будуць перапоўненыя, лічу беспадстаўнымі. Бо такая жорсткая мера ацверажальна падзейнічае на прафесійных крымінальнікаў і, як вынік, пацягне за сабою агульнае аздараўленне крыміагеннай абстаноўкі ў рэспубліцы.

Вядома, усе гэтыя меры павінны падмацоўвацца безумоўнай рэалізацыяй прынцыпу абавязковасці пакарання, сфармуляванага яшчэ выдатным італьянскім асветнікам і юрыстам XVIII стагоддзя Чэзарэ Бекарыя — аўтарам вядомай кнігі "Аб злачынствах і пакараннях".

Забеспячэнне гэтага прынцыпу мне бачыцца ў стварэнні дакладна дзейнага механізма крымінальнага правасуддзя на ўсіх стадыях, пачынаючы з моманту затрымкі і выкрыцця зламысніка і заканчваючы вынясеннем справядлівага прысуду і выкананнем пакарання. Важна дамагчыся, каб грамадзянін, які пераступіў закон, у поўным аб'ёме перажыў усе праваабмежаванні, звязаныя з фактам яго асуджэння. Зусім не дапушчальна, каб "аўтарытэты" і "лідэры" крымінальнага асяроддзя, будучы ў зонах, паразітавалі за кошт недахопаў нашага заканадаўства і недасканаласці механізма яго рэалізацыі. Нельга дазваляць ім выкарыстоўваць сваё асаблівае становішча ў іерархіі злачынных суполак, якое дае ім практычна неабмежаваны ўплыў на асноўную, але неарганізаваную і не спаяную зладзейскай ідэяй частку асуджаных.

Імперыя страху, створаная ў папраўча-працоўных установах зводзіць на нуль усе намаганні па дасягненні мэты пакарання і прыводзіць да пашыранага аднаўлення крымінальных законапарушэнняў. Справа даходзіць да таго, што ў некаторых месцах пазбаўлення волі заправілы крымінальнага свету ствараюць ценявыя адміністрацыі, якія фактычна падмяняюць сабой дзейнасць кіраўніцтва калоній.

Супраць падобных з'яў ёсць дастаткова эфектыўныя сродкі як прававога, так і арганізацыйнага характару, якія можна выкарыстаць у рамках новай крымінальна-выканаўчай палітыкі. Трэба, відаць, звярнуцца і да станоўчага вопыту нашай гісторыі. Па сцвярджэнні буйнога аўтарытэту ў галіне барацьбы з прафесійнай і арганізаванай злачыннасцю А.Гурава, у выніку рашучых мер, распачатых у 50—60-ыя гады ўладамі, групіроўкі злодзеяў-рэцыдывістаў у месцах пазбаўлен*ня волі практычна спынілі сваю актыўную* дзейнасць.

У апошні час многія спецыялісты звязваюць свае спадзяванні на кардынальныя змены сітуацыі з Указам Прэзідэнта N 274 (міжволі напрошваецца аналогія з вядомым загадам часоў Вялікай Айчыннай вайны N 227 "Ні кроку назад!"). Указ прадугледжвае шырокі спектр мер па барацьбе са злачыннасцю, у тым ліку з яе арганізаванымі формамі. Для падрыхтоўкі прадугледжаных у ім праектаў заканадаўчых актаў створаны часовы творчы калектыў у складзе прадстаўнікоў Кабінета Міністраў, МУС, Мінюста, Пракуратуры і некаторых іншых ведамстваў.

Было б някепска, калі б да дзейнасці гэтага калектыву праявілі цікавасць і адпаведныя камісіі Вярхоўнага Савета, якія таксама працуюць над аналагічнымі праектамі.

Улічваючы асаблівую значнасць закранутых у артыкуле праблем крымінальнай палітыкі, мае сэнс, як мне здаецца, падумаць пра стварэнне ў структуры Савета Бяспекі пастаянна дзейнага органа па выпрацоўцы стратэгічных напрамкаў у галіне барацьбы са злачыннасцю і іх належным прававым забеспячэнні. Падыход такі, на мой погляд, будзе стасавацца і з прававым статусам Савета Бяспекі, а таксама з характарам і узроўнем вырашаемых ім задач. А шырокія магчымасці, прадастаўленыя яму ўказам Прэзідэнта, *з'яўляюцца добрай зарукай дастаткова эфек*тыўнай дзейнасці ў гэтай сферы.

Праўда, і тут ёсць адно юрыдычнае "але".

Артыкул 26 Палажэння аб Савеце Бяспекі, які дазваляе без нейкіх абмежаванняў атрымаць інфармацыю ад любых юрыдычных асоб, незалежна ад іх форм уласнасці, не падмацаваны адпаведнымі санкцыямі крымінальна-прававога характару на выпадак невыканання падобных патрабаванняў. Справа ў тым, што арт. 171 "прым" КК, які прадугледжвае адказнасць за гэта, утрымлівае ўказанне на строга пэўнае кола дзяржаўных органаў, якія маюць права на атрыманне неабходных звестак. Да кантрольных органаў, пра якія нагадвае дадзеная форма, Савет Бяспекі не адносіцца. У інтарэсах захавання законнасці гэты прабел неабходна будзе запоўніць.

Зусім відавочна, што процідзеянне крыміналу — не прыватная праблема асобных дзяржаўных органаў. Прысутнасць на нядаўняй калегіі МУС Прэзідэнта рэспублікі А.Лукашэнкі пацвярджае гэтую думку. Нарастаючы вал злачыннасці вымушае разглядаць барацьбу з ёй як прыярытэтную агульнанацыянальную задачу, ад вырашэння якой залежаць поспех эканамічных рэформ, стабілізацыя сацыяльна-палітычнай абстаноўкі і, па вялікім рахунку, — бяспека дзяржавы.

Па маім перакананні, для сур'ёзных зменаў у гэтай галіне патрэбны ўсяго дзве рэчы: добротнае заканадаўства і цвёрдая палітычная воля.

Ну, а пакуль... А пакуль лічбы крымінальнай статыстыкі нагадваюць зводкі з тэатра ваенных дзеянняў. За мінулы год здзейснена 952 забойствы, 1784 цяжкія цялесныя пашкоджанні, 672 згвалтаванні.

У цяперашні час у месцах пазбаўлення волі знаходзяцца больш за 50 тысяч асуджаных, а ўсяго за гады, што прайшлі пасля ўвядзення ў дзеянне цяперашняга Крымінальнага кодэкса, на Беларусі праз органы крымінальнай юстыцыі прайшло больш за 1 мільён (!) чалавек.

●

Напісаў гэтыя нататкі і задумаўся. Можа, дарэмна я згушчаю фарбы і нагнятаю страсці? Можа, не так ужо ўсё і кепска? Бо ў часы Каіна злачынцам быў кожны другі, а цяпер усяго толькі кожны дзесяты.

С.ДАНІЛЮК,

начальнік кафедры акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь, кандыдат юрыдычных навук

Мікола КОРЗУН

22 лютага пасля цяжкай хваробы памёр член Саюза беларускіх пісьменнікаў — Мікола Корзун.

Мікалай Паўлавіч Корзун нарадзіўся 1 мая 1934 года ў вёсцы Заўшыцы Салігорскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і. Бацькі памерлі рана, і Мікола Корзун выхоўваўся ў Слуцкім дзіцячым доме. Скончыўшы ў 1956 годзе Смілавіцкі сельскагаспадарчы тэхнікум, працаваў на розных пасадах у саўгасах на Міншчыне, а таксама ў Інстытуце эканомікі і арганізацыі сельскай гаспадаркі ў Мінску. Вучыўся завочна ў Мінскім педагагічным інстытуце імя М. Горкага.

Некалькі гадоў узначальваў філіял Літаратурнага музея Янкі Купалы ў Вязынцы, быў навуковым супрацоўнікам Літаратурнага музея Якуба Коласа, дырэктарам "Кнігарні пісьменніка". У наступныя гады працаваў у якасці агранома Літаратурнага музея Янкі Купалы і Аб'яднанні літаратурных музеяў БССР.

Літаратурную дзейнасць Мікола Корзун пачаў у 1958 годзе, надрукаваўшы ў часопісе "Бярозка" першае апавяданне. Менавіта дзецям ён і прысвяціў сваю далейшую творчасць. Ён — аўтар зборнікаў апавяданняў і аповесцяў "Жывы куток" (1962), "Віця Сітніца" (1964), "Тры сонцы" (1971), "Чырвоныя зоркі на танках" (1974), "Навальнічная паласа"(1979), "Святло чароўнай зоркі" (1989).

У жыцці Мікола Корзун быў такім жа сціплым, сумленным і зычлівым, як і героі яго кніг.

Светлая памяць аб цікавым пісьменніку, чалавеку чулай душы і добрым сябру застанецца з намі назаўсёды.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

СУСТРЭЛІСЯ ЛІЦЭІСТЫ

Як вядома, Рэспубліканскі ліцэй пры Беларускай акадэміі музыкі рыхтуецца адзначыць сваё 60-годдзе. Рыхтуецца — гэта значыць ужо цяпер ладзіць перад'юбілейныя канцэрты, імпрэзы. 4 лютага, напрыклад, адбылася вельмі кранальная сустрэча колішніх ліцэістаў розных пакаленняў — а сярод іх, між іншым, ёсць нямала людзей, вядомых не толькі на музычнай ніве, а і ў іншых сферах культуры, мастацтва. У вялікай зале ліцэя ў той вечар можна было ўбачыць кампазітараў Д. Смольскага, С. Бельцюкова, піяністаў І. Алоўнікава, Ц. Сергяеню, флейтыста В. Грыгор'ева, рэжысёра-мультыплікатара І. Воўчака... Вёў сустрэчу таксама колішні выпускнік ліцэя, а цяпер намеснік яго дырэктара — Аляксандр Мільто. Напачатку даў ён слова старэйшаму педагогу, адной з першых выхаванцаў "школы для таленавітых дзяцей", аддаўшы падзей 60-гадовай даўнасці — Лідзіі Бяссмертнай, якая выступіла з хвалюючымі ўспамінамі. Пра слынных выпускнікоў ліцэя, на якіх сёння трымаецца не толькі акадэмічнае, але і эстраднае музычнае мастацтва Беларусі, гаварыў, з[illegible]ў жа выхаванец гэтай унікальнай установы, піяніст, мастацкі кіраўнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі Юры Гільдзюк.

Прыгадваліся імёны І. Лучанка, С. Картэса, К. Шарава, Г. Каржанеўскай, І. Шумілінай, І. Паліводы, В. Раінчыка, Я. Паплаўскай, В. Капыцькі, Л. Рыдлеўскай — многія і многія імёны, з якіх складаецца "даўняя" і "найноўшая" гісторыя і колішняй школы-адзінаццацігодкі пры кансерваторыі (цяперашняга ліцэя), і нашай культуры, мастацтва, музычнай педагогікі. Прыгадвалася і незабыўнае імя першага і доўгі час незаменнага дырэктара — І. Р. Германа, чый партрэт усталявалі нядаўна ў гасцёўні ліцэя.

Выступалі на вечары і такія знаныя майстры, як Ігар Алоўнікаў (іграў свае дасціпныя, бліскучыя фартэпіянныя транскрыпцыі), Цімур Сергяеня, сусветна вядомы рэжысёр анімацыйнага кіно Ігар Воўчак, а таксама зусім юныя *таленты, якія стануць выпуск*нікамі ліцэя ўжо ў новым стагоддзі... Ну, а потым стракатая аўдыторыя вечарыны размежавалася па купках, па класах: вучням, педагогам, аднакашнікам, калегам было што ўспомніць, пра што паўздыхаць, над чым задумацца.

С. Б.

НЕКАРАНАВАНЫЯ КАРАЛІ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА

У гісторыі Беларусі было шмат высакародных шляхетных родаў, але цяжка назваць больш славуты, больш вядомы беларускі род, чым род Радзівілаў. *Яны здолелі пакі*нуць свой след у самых розных галінах чалавечай дзейнасці — ад грамадска-палітычнага жыцця да культуры і асветніцтва. Прадстаўнікі гэтага роду неаднойчы бралі ўдзел у ваенных дзеяннях, якія вяло са сваімі ворагамі Вялікае княства Літоўскае, а потым Рэч Паспалітая і Расійская імперыя. На працягу доўгага часу яны карпатліва збіралі і захоўвалі калекцыі кніг, дакументаў, карцін, зброі, розных рэдкіх і цікавых каштоўнасцей, якія маглі б скласці *сапраўдную экспазіцыю* музея. На ўласныя грошы будавалі Радзівілы друкарні ў Брэсце, Нясвіжы і іншых беларускіх гарадах. Яны не толькі ўплывалі на палітыку, эканоміку і культуру сваёй дзяржавы, але нярэдка і рабілі іх у адпаведнасці з уласнымі патрэбамі, імкненнямі, густамі...

Гісторыя захавала для нашчадкаў многія імёны прадстаўнікоў гэтага славутага роду. Пералічым толькі некаторыя з іх. Барбара Радзівіл — каралева Польшчы і вялікая княгіня *зёўна літоўская*, "трыумфальная сваёй прыгажосцю і каханнем". Сапраўды, каханне, якое выклікала яна ў сэрцы польскага караля Жыгімонта II Аўгуста, называлі "каханнем стагоддзя". Мікалай Чорны — мецэнат друкарскай справы ў Вялікім княстве Літоўскім, буйнейшы прыхільнік Рэфармацыі ў сваёй дзяржаве. Мікалай Крыштоф Сіротка, сын Мікалая Чорнага — заўзяты каталік, які ўзначаліў барацьбу з кальвінізмам і па загадзе якога на вуліцах бе*ларускіх гарадоў* спальваліся кнігі, выдадзеныя ў кальвініскіх друкарнях. Разам з тым, Мікалай Крыштоф Сіротка прыклаў шмат намаганняў дзеля таго, каб рэзідэнцыя нясвіжскіх Радзівілаў — горад Нясвіж — па архітэктурнай забудове стаў упоравень з еўрапейскімі гарадамі таго часу. Ён быў знакаміты таксама як аўтар кнігі, у якой падрабязна апісаў сваё падарожжа ў Іерусалім, Сірыю, Егіпет і іншыя "экзатычныя" гарады і краіны Францішка Уршуля Радзівіл і яе муж Міхал Казімір Рыбанька (таксама прадстаўнікі нясвіжскай лініі роду) вядомыя сёння як стваральнікі першага ў гісторыі славян свецкага тэатра. Яшчэ адна вельмі каларытная асоба з роду Радзівілаў — сын Францішкі і Міхала Казіміра Рыбанькі Караль Станіслаў II Пане Каханку, дзівосы і незвычайныя паводзіны якога стварылі шмат легенд, якія да сённяшняга часу расказваюць у Нясвіжы...

Безумоўна, "у двух словах" расказаць аб прадстаўніках такога вялікага роду, як Радзівілы, немагчыма. Яны заслугоўваюць больш пільнай увагі да сябе, і нават кнігі было б недастаткова, каб паказаць іх складаную і цікавую гісторыю. На жаль, у нашай краіне пакуль што няма ніводнай *такой кнігі*, і можна толькі спадзявацца на тое, што калі-небудзь яна будзе створана. У некаторай ступені запоўніць гэты прабел заклікаты бібліяграфічны спіс "Некаранаваныя каралі Вялікага княства Літоўскага", надрукаваны ў штомесячным бібліяграфічным бюлетэні "Новыя кнігі Беларусі" (1995, N 1), што выдае Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Гэта — своеасаблівы даведнік, які пазнаёміць чытача з асобнымі выданнямі, артыкуламі з кніг, газет і часопісаў, прысвечанымі Радзівілам.

З выдання "Новыя кнігі Беларусі" можна таксама атрымаць інфармацыю пра самыя апошнія публікацыі ў газетах і часопісах, а таксама кнігі, прысвечаныя роду Радзівілаў. Азнаёміцца з бюлетэнем "Новыя кнігі Беларусі" можна ў кожнай масавай бібліятэцы. Выданне можна таксама набыць у кіёску Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны.

К.ШЫШКОВА,

бібліёграф навукова-бібліяграфічнага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

Літаратурна-мастацкі фонд "Нёман" выказвае спачуванне члену Рады фонду Ерахаўцу Яўгену Уладзіміравічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю бацькі.

Саюз пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Аркадзю Кандрусевічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю маці.

16 лютага споўнілася 70 гадоў адной з буйнейшых бібліятэк нашай краіны — Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі.

СКАРБНІЦА НАВУКОВЫХ ВЕДАЎ

Бібліятэка была адкрыта пры Інстытуце беларускай культуры і мела спачатку некалькі соцень кніг, падораных у асноўным вучонымі інстытута. Частку першаснага фонду склалі выданні, якія былі перададзены "Вольным эканамічным таварыствам" і Янкам Купалам. У канцы 20-х гадоў была набыта каштоўная калекцыя вядомага гісторыка М.Доўнар-Запольскага, у якой была прадстаўлена галоўным чынам літаратура пра Беларусь і мноства рэдкіх выданняў. З пачатку 1926 г. завязаліся абменныя сувязі з шэрагам навуковых устаноў Украіны, Латвіі, Літвы, Заходняй Беларусі. У 1928 г. партнёрамі бібліятэкі па кнігаабмене былі каля 100 арганізацый Савецкага Саюза і 74 установы Польшчы, Германіі, Францыі, ЗША і іншых краін. Ужо першы Статут бібліятэкі, прыняты ў 1928 г., даваў права карыстацца яе фондамі не толькі супрацоўнікам Інбелкульта, але і вучоным і спецыялістам іншых навуковых устаноў рэспублікі.

1 студзеня 1929 г. Інстытут беларускай культуры быў рэарганізаваны ў Акадэмію навук, а бібліятэка Інбелкульта, фонд якой у той час складаў каля 30 тысяч экз., стала бібліятэкай Акадэміі навук. У тым жа годзе дырэктарам бібліятэкі быў назначаны кандыдат археаграфічных навук Дз.Даўгяла, аўтар шматлікіх прац па гісторыі дарэвалюцыйнай Беларусі, які ўзначаліў навукова-бібліяграфічную работу бібліятэкі.

У даваенныя гады ў фонды бібліятэкі паступілі прыватныя калекцыі Я.Громэра, аднаго з вучняў і асістэнта А.Эйнштэйна, балотазнаўцы і палеабатаніка У.Дактуроўскага, прафесара Пецярбургскага універсітэта, арганізатара беларускага выдавецтва "Загляне сонца і ў наша аконца" Б.Эпімаха-Шыпілы, збор кніг па матэматыцы акадэміка АН БССР Ц.Бурстына. У 1939 г. пасля далучэння тэрыторыі Заходняй Беларусі ў фонды бібліятэкі паступіла значная частка кніжных збораў з нясвіжскага маёнтка Радзівілаў, сярод якіх было шмат унікальных старадрукаў. Аднак гэта літаратура (каля 20 тысяч кніг) у даваенны перыяд не была апрацавана. Напярэдадні Айчыннай вайны фонды акадэмічнай бібліятэкі дасягнулі 345 тысяч.

Далейшае развіццё бібліятэкі спыніла вайна. Бібліятэка была разбурана поўнасцю. Каштоўныя кнігі былі вывезены ў Германію. Дапамогу ў аднаўленні бібліятэчных фондаў аказалі бібліятэкі Акадэміі навук СССР, Маскоўскага універсітэта і іншых навуковых устаноў. Частку кніг з Германіі вярнулі савецкія войскі. Як бясцэнныя рэліквіі захоўваюцца ў бібліятэцы некалькі кніг з надпісамі савецкіх салдат-вызваліцеляў.

Фонды бібліятэкі паступова папаўняліся. К канцу 1957 г. колькасць літаратуры ўдвая перавысіла даваенны ўзровень і налічвала 640 тысяч тамоў. Важнай падзеяй для бібліятэкі была пакупка асабістага збору А.Багдановіча, у складзе якога былі кнігі па мастацтве, літаратуразнаўстве, творы мастацкай літаратуры розных напрамкаў пачатку XX ст. У пачатку 1965 г. у фондах бібліятэкі было звыш 1 мільёна экземпляраў, у тым ліку 23 працэнты замежнай літаратуры. У 1967 г. бібліятэка атрымала асобны сяміпавярховы будынак з дзесяціярусным кнігасховішчам. З гэтага часу яе дзверы адчынены для кожнага, каму неабходна навуковая інфармацыя.

Сёння гэтая бібліятэка з'яўляецца другой па велічыні бібліятэкай краіны. Яна ўзначальвае сетку з 27 бібліятэк пры навукова-даследчых установах АНБ, якія забяспечваюць інфармацыяй навуковых супрацоўнікаў адпаведных інстытутаў.

Універсальныя фонды бібліятэкі налічваюць звыш 3 мільёнаў экземпляраў дакументаў розных відаў, здольных задаволіць самыя разнастайныя запатрабаванні чытачоў. Сярод іх шырока прадстаўлена навуковая і навукова-папулярная літаратура універсальнай тэматыкі, даведачна-бібліяграфічныя выданні, мастацкія творы, матэрыялы на нетрадыцыйных носьбітах (мікрафільмы, мікрафішы, аптычныя кампакт-дыскі і г.д.). Бібліятэка мае самы вялікі на Беларусі збор замежнай літаратуры, у тым ліку рэфератыўныя часопісы.

Бібліятэка вядзе абмен літаратурай з 726 арганізацыямі з 42 краін свету. Трывалыя кантакты наладжаны з такімі ўстановамі, як Бібліятэка кангрэса ў Вашынгтоне, Амерыканскае матэматычнае таварыства, Брытанская бібліятэка, Бібліятэка імя Ф.Скарыны ў Лондане, Нацыянальны музей прыродазнаўчай гісторыі ў Парыжы, Бібліятэка Аўстрыйскай акадэміі навук, універсітэты ЗША, Вялікабрытаніі, Японіі і інш.

У верасні 1964 г. у бібліятэцы быў арганізаваны спецыялізаваны аддзел рэдкіх кніг і рукапісаў, які стаў другім на Беларусі бібліятэчным падраздзяленнем падобнага роду. У калекцыі старадрукаваных кніг XVI—XVIII стст. асаблівае месца займае збор помнікаў славянскага кнігадрукавання: "Евангелие учительное" (Заблудаў, 1569), "Библия" І.Фёдарава (Астрог, 1580), "Евангелие" (Вільня, 1575), "Новый завет с Псалтырью" (Еўе, 1611), "Лексикон славенороссийский" Памвы Берынды (Куцейна, 1653), "Диоптра" (Магілёў, 1698), "Катехизис" (Гродна, 1783) і іншыя рэдкія выданні; замежныя кнігі, якія выйшлі ў лепшых еўрапейскіх друкарнях і адлюстроўваюць розныя ступені развіцця сусветнага кнігадрукавання. Калекцыя кніг грамадзянскага друку прадстаўлена перш за ўсё дакументамі, звязанымі з дзейнасцю Пятра 1, выданнямі Расійскай акадэміі навук і Маскоўскага універсітэта з першых гадоў іх заснавання, прыжыццёвымі выданнямі рускіх вучоных і пісьменнікаў М.Ламаносава, І.Ляпёхіна, В.Севяргіна, А.Сумарокава, М. Херaскава, Я.Княжніна і інш. Галоўнае месца ў фондзе аддзела рэдкіх кніг займае літаратура пра Беларусь XV—XX стст. Варта таксама назваць калекцыі рукапісных актаў XVI—XVII стст., рукапісныя кнігі на беларускай мове з арабскай графікай (Кітабы), архіўны збор Акадэміі навук Беларусі, кнігі з аўтографамі і даравальнымі надпісамі дзеячаў беларускай навукі і культуры, асабістыя бібліятэкі А. і М.Багдановічаў, М.Гарэцкага, П.Беркава, П.Глебкі і інш.

Адначасова ў бібліятэцы могуць працаваць больш за 700 чалавек. Для абслугоўвання чытачоў прызначаны 12 галіновых і спецыялізаваных залаў, індывідуальны і міжбібліятэчны абанементы.

Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Я.Коласа Акадэміі навук Беларусі адзіная на Беларусі займаецца навукова-бібліяграфічнай дзейнасцю ў такім аб'ёме. Сістэматычная работа па складанні бібліяграфічных дапаможнікаў была распачата ўжо ў верасні 1952 г., калі быў створаны бібліяграфічны аддзел. У сістэму бібліяграфічных выданняў акадэмічнай бібліятэкі арганічна ўвайшлі галіновыя і тэматычныя паказальнікі як бягучага, так і рэтраспектыўнага характару, паказальнікі прац супрацоўнікаў Акадэміі навук, бібліяграфічныя матэрыялы і г. д. Бібліятэкай выдадзена каля 200 бібліяграфічных паказальнікаў. Найбольшай папулярнасцю сярод навукоўцаў карыстаюцца выданні "Навука і навукова-даследчая работа ў Беларусі", "Палессе", "Жывёльны свет Беларусі", "Флора і расліннасць Беларусі" і інш. Тэматыка бібліяграфічных паказальнікаў не абмяжоўваецца прыродазнаўчымі навукамі. Да 500-годдзя з дня нараджэння беларускага першадрукара Ф.Скарыны складзены паказальнік "Францішак Скарына: жыццё і дзейнасць", які змяшчае каля трох тысяч публікацый. Выйшла некалькі выпускаў "Беларускага мовазнаўства".

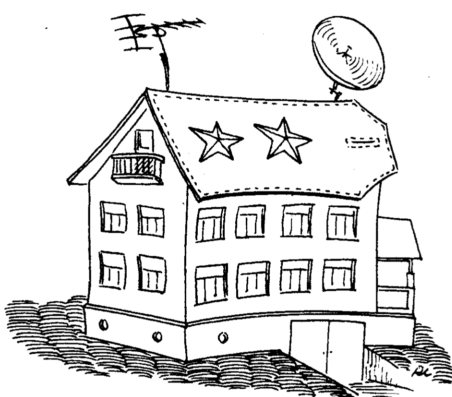
З 1990 года бібліятэка прыступіла да выдання бібліяграфічных паказальнікаў у аўтаматызаваным рэжыме. Такім спосабам падрыхтаваны "Флора і расліннасць Беларусі" (1985—1989), "Прырода Беларусі" (1989), паказальнік выданняў бібліятэкі, вядзецца работа па стварэнні іншых баз даных. Супрацоўнікі бібліятэкі прыступілі да арганізацыі электроннага каталога фондаў бібліятэкі.

Бібліятэка імя Якуба Коласа — адзіная ў рэспубліцы навукова-даследчая ўстанова па праблемах бібліятэказнаўства, бібліяграфазнаўства, гісторыі кнігі. Бібліятэка праводзіць значную навуковую і навукова-метадычную работу, займаецца даследаваннем заканамернасцей фарміравання і выкарыстання інфармацыйна-бібліятэчных рэсурсаў, вывучэннем інфармацыйных запытаў вучоных і спецыялістаў, гісторыі кнігі і бібліятэчнай справы, бібліяграфіі. Супрацоўнікамі бібліятэкі апублікаваны дзве навуковыя манаграфіі, прысвечаныя праблемам бібліяграфічнага забеспячэння навукі і гісторыі кнігадрукавання Беларусі. Бібліятэкай падрыхтавана і выдадзена больш за 20 зборнікаў навуковых прац, якія, па аўтарытэтных водгуках вучоных, уяўляюць сабой важную з'яву ў кнігазнаўстве і бібліятэказнаўстве, уводзяць у навуковы абарот новыя фактычныя матэрыялы.

Наталля БЯРОЗКІНА,
кандыдат гістарычных навук

Востры алоўак

Малюнкі Л. РАЗЛАДАВА

ЛіМ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Жана ЛАШКЕВІЧ
Алесь МАРЦІНОВІЧ
Барыс ПЯТРОВІЧ, *першы намеснік галоўнага рэдактара*
Юрась СВІРКА
Віктар ШНІП, *намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі — 332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра «ЛіМа»
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку". (г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11168.
Нумар падпісаны 9. 3.1995 г.
Заказ 457
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12